

Resultater av Norads informasjonsstøtteordning

Tema: etiske retningslinjer for Statens pensjonsfond - utland (SPU)

1997-2017

RORG-sekretariatet - januar 2017

rorg.no

Utgitt av RORG-samarbeidet med støtte fra Norad (2017)
Forsidefoto: Changemaker

Innholdsfortegnelse

Forord	s. 4
Sammendrag	s. 6
Metode, ord- og begrepsavklaringer m.m.	s. 9

Kap. 1. Informasjonsstøttens bidrag til sivilsamfunnets virksomhet .....

1) Mer og bedre kunnskap	s. 13
2) Større demokratisk deltakelse	s. 15
3) Mer og bedre kritisk debatt	s. 18

Kap. 2. Oppnådde utviklingspolitiske effekter på utvalgte områder .....

1) Ethiske retningslinjer for oljefondet	s. 22
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Ethiske retningslinjer ble etablert</i>	
2) Negativ filtrering og bruk av uttreksmekanismen	s. 27
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Oljefondet trakk seg ut av våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper - landminer, klasebomber, atomvåpen m.m.</i>	
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Oljefondet trakk seg ut av tobakk</i>	
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Oljefondet trakk seg ut av kull</i>	
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Andre uttrekk</i>	
3) Oljefondets menneskerettighetsansvar som minoritetsaksjonær	s. 37
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Det ble fastslått at oljefondet, som minoritetsaksjonær, har et menneskerettighetsansvar</i>	
4) Eierskapsdialog og forventningsdokumenter	s. 41
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>NBIMs forventningsdokumenter om barns rettigheter, klima og vannforvaltning ble styrket</i>	
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Det ble utviklet et forventningsdokument om menneskerettigheter</i>	
5) Etikkrådets virksomhet og organiseringen av etikkarbeidet	s. 48
✓ Utviklingspolitisk effekt: <i>Etikkrådets uavhengighet ble videreført</i>	

Kap. 3. Pågående prosesser med potensielle utviklingspolitiske effekter i fremtiden på utvalgte områder .....

1) Målsetting om uttrekk av alkohol	s. 51
2) Målsetting om å bekjempe skatteparadiser	s. 52
3) Målsetting om økte investeringer i fornybar energi	s. 54
4) Målsetting om økte investeringer i utviklingsland	s. 57
5) Målsetting om etablering av etiske retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner	s. 59
6) Målsetting om økt åpenhet i eierskapsdialogen	s. 61

Kap. 4. Utviklingseffekt globalt .....

Kap. 5. Observasjoner, refleksjoner og anbefalinger .....

Forord

I Norge har den statlige informasjonsstøtten forvaltet av Norad vært viktig for sivilsamfunnets arbeid med den internasjonale utviklingsagendaen og utviklingspolitiske temaer. Hva slags resultater har denne støtten gitt og har den gitt resultater i tråd med formålet?

RORG-samarbeidets sekretariat har tidligere, i nært samarbeid med Norad, utarbeidet omfattende rapporter om bruken av informasjonsstøtten i 2011 og 2012, samt en samlende resultatrapport for perioden 2011-2013. Disse viste et stort mangfold av gode og relevante resultater i tråd med Norads retningslinjer, så vel som de føringer Stortinget har lagt for støtten.

Formålet med bevilgningen vil fortsatt være å bidra til demokratisk deltakelse og fremme kritisk debatt om utviklingspolitiske temaer.

Stortingets utenriks- og forsvarskomite om formålet med informasjonsstøtten

- Formålet med bevilgningen vil fortsatt være å bidra til demokratisk deltakelse og fremme kritisk debatt om utviklingspolitiske temaer, fastslo en enstemmig utenriks- og forsvarskomite på Stortinget da den i 2013 behandlet regjeringens forslag til videreføring av informasjonsstøtten som en del av statsbudsjettet for 2014. Dette ble gjentatt i 2016. De tidligere års- og resultat-rapportene har gitt et innblikk i resultater knyttet til de mange viktige utviklingspolitiske temaene informasjonsstøtten har blitt brukt til, som internasjonal handel, næringslivets rolle, klima og miljø, menneskerettigheter, kamp mot kapital- og skatteflukt og mye annet. I denne rapporten ser vi nærmere på ett utvalgt utviklingspolitisk tema - et som har stått høyt på den utviklingspolitiske dagsorden gjennom snart to tiår: *De etiske retningslinjene for forvaltningen av oljefondet* - eller Statens pensjonsfond utland (SPU), som det heter i dag.

Hovedfokuset er imidlertid ikke de umiddelbare resultatene, som i Norads gjeldende begrepsapparat gjerne kalles *produkter/aktiviteter (output)* og *målgruppeeffekter (outcome)*. De viktigste resultatene er de som kan komme i kjølvannet av dette i form av *samfunns effekt (impact)*. Norads regelverk understreker at støtten, i tillegg til de umiddelbare resultatene (output og outcome), også skal bidra til virksomhet "som på sikt kan bidra til bærekraftige utviklingseffekter i fattige land" (impact). Utviklingseffekter av dette arbeidet kommer imidlertid sjelden som resultat av ett tiltak ett år, men som resultat av langvarig innsats fra mange aktører over lang tid. De samfunnsmessige effektene av informasjonsstøtten bør derfor sees og vurderes i et lengre tidsperspektiv. Denne rapporten er et bidrag til nettopp det og dekker informasjonsstøttens bidrag til sivilsamfunnets arbeid med de etiske retningslinjene for oljefondet i perioden fra 1997 og fram til i dag. Vi har særlig sett på samfunns effekt i form av *utviklingspolitisk effekt* (endring i politikk) i Norge, som i utgangspunktet må antas å kunne ha utviklingseffekt i fattige land. Den ser i mer begrenset grad også på hvordan og i hvilken grad den faktisk har slik utviklingseffekt i fattige land, selv om en slik effekt er vanskeligere å påvise.

Samfunns effekter, nasjonalt og globalt, vil aldri være resultater av informasjonsstøtten eller sivilsamfunnets virksomhet alene. Når det fattes et vedtak i Norge om endringer i utviklingspolitikken, eller internasjonalt om forhold som vil kunne gi bærekraftige utviklingseffekter globalt, så vil det være et resultat av mange ulike aktørers virksomhet og kjente og ukjente faktorer i samfunnsutviklingen. Informasjonsstøttens formål er å *bidra*, slik det framgår av Stortingets målformulering. Hvor viktig informasjonsstøtten og sivilsamfunnets virksomhet er vil variere fra sak til sak. I den enkelte sak vil det normalt også være ulike vurderinger av hvor viktig informasjonsstøtten og sivilsamfunnets bidrag har vært, sammenlignet med bidrag fra andre, herunder engasjerte journalister/media, fagmiljøer og politikere.

Globalt har sivilsamfunnets rolle aldri vært viktigere enn nå, når verden forbereder implementeringen av den nye utviklingsagendaen som alle verdens regjeringer har blitt enige om.

FNs generalsekretær Ban Ki-moon på den internasjonale demokratidagen 2015

Det er tre hovedgrunner til at vi har valgt å se på akkurat dette temaet - de etiske retningslinjene for forvaltningen av oljefondet. For det første er dette temaet et godt eksempel på at informasjonsstøtten har bidratt, i tråd med Norads oppdaterte regelverk, til mer og bedre kunnskap, bredere demokratisk deltakelse og mer og bedre kritisk debatt om viktige nye

“ De store internasjonale selskapene spiller en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien og i hverdagen til millioner av mennesker. Gjennom Oljefondet har Norge ressurser og kraft som vi bør utnytte til å fremme verdier som sosial rettferdighet og respekt for menneskerettigheter. Oljefondet bør ikke investere i selskaper som driver med barnearbeid, landmineproduksjon og andre former for kritikkverdig virksomhet. I FN-systemet arbeider man nå med å etablere minstestandarder på en rekke områder, og disse bør være retningsgivende for Oljefondet.

Asbjørn Eide
seniorforsker ved Senter for menneskerettigheter
til Bergens Tidende 19. oktober 2002

Denne prosessen medførte at globale storselskaper fikk stadig større makt og innflytelse på bekostning av nasjonalstater og politiske myndigheter. I et intervju med Bergens Tidende i 2002 påpekte seniorrådgiver ved Senter for menneskerettigheter, Asbjørn Eide, at "de store internasjonale selskapene spiller en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien og i hverdagen til millioner av mennesker". Han mente at "gjennom oljefondet har Norge ressurser og kraft som vi bør utnytte til å fremme verdier som sosial rettferdighet og respekt for menneskerettighetene".

Dette siste er også noe av bakgrunnen for at tidligere leder for Kirkens Nødhjelps politiske avdeling, Wenche Fone, i 2014 hevdet at "Norges viktigste muskel internasjonalt er oljefondet". Det gjorde hun da hun la fram Kirkens Nødhjelps andre rapport om samstemt politikk for utvikling. Da deres tredje rapport ble lansert under Arendalsuka i 2016 understreket tidligere utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson (KrF) at det er viktig å ta fatt i de spørsmål som har størst betydning for utviklingsland og fremhevet blant annet oljefondet. Disse uttalelsene indikerer at etisk forvaltning av oljefondet har et særlig stort potensial for å bidra til bærekraftige utviklingseffekter globalt.

Jeg håper at rapporten kan bidra til den kritiske debatten om resultater av informasjonsstøtten og sivilsamfunnets arbeid, så vel som til det videre arbeidet for at forvaltningen av oljefondet skal gi bærekraftige utviklingseffekter globalt - 20 år etter at debatten om etiske retningslinjer startet.

Oslo, januar 2017

Arnfinn Nygaard
rapportforfatter og seniorrådgiver i RORG-samarbeidet

utviklingspolitiske temaer som er satt på dagsorden gjennom de siste tiårene. I denne perioden har det vokst fram en felles erkjennelse av at bistand alene ikke vil kunne løse miljø- og fattigdomsproblemene i verden. Informasjonsstøtten, etter at formålet for denne ble lagt om på 1990-tallet, har spilt en viktig rolle for å sette kritisk fokus nye utviklingspolitiske temaer, utover bistand.

For det andre er dette et tema som berører viktige, norske egeninteresser og dermed Stortingets ambisjon om å føre en mest mulig *samstemt politikk for utvikling*. For å unngå at Norge gir med den ene hånden og tar med den andre må hensynet til oljeindustriens og oljefondets betydning for arbeidsplasser, velstand, økonomi og utvikling i Norge måtte veies opp mot hensynet til utvikling i fattige land og bærekraftig utvikling globalt.

For det tredje er dette et godt eksempel på at informasjonsstøtten har bidratt til å sette fokus på temaer av stor og økende betydning for utvikling i fattige land i kjølvannet av den økonomiske globaliseringen som skjød fart utover på 1990-tallet.

“ Norges viktigste muskel internasjonalt er oljefondet.

Wenche Fone
Tidligere leder i politisk avdeling i
Kirkens Nødhjelp

Sammendrag

Informasjonsstøtten til norske organisasjoner, forvaltet av Norad, skal i tillegg til forventede effekter på målgrupper i Norge, også ha en samfunnseffekt. Norad legger til grunn at den i siste instans skal "bidra til globale og bærekraftige utviklingseffekter". I den sammenheng har verdens største statlige investeringsfond, Statens pensjonsfond - utland (oljefondet), også kalt "Norges viktigste muskel internasjonalt", et betydelig potensial. Norsk sivilsamfunn engasjerte seg derfor tidlig i arbeidet med forvaltningen av oljefondet.

Etter at det var besluttet å investere deler av fondet i aksjer gikk regjeringen Bondevik I (sentrumsregjeringen) høsten 1997 inn for å utarbeide etiske retningslinjer for oljefondet. Det var en tanke som i utgangspunktet ble møtt med betydelig motstand i Finansdepartementet og toneangivende deler av det politiske og finansielle miljø. Denne rapporten viser at norsk sivilsamfunn, med informasjonsstøtte fra Norad, bidro vesentlig til å "gjøre det umulige mulig" gjennom blant annet FIVHs prosjekt Norwatch og samordning av sivilsamfunnets pådriverarbeid gjennom Forum for utvikling og miljø (ForUM). Sammen med engasjerte politikere, herunder "de etiske retningslinjenes far" Øystein Djupedal (SV), media og andre aktører, bidro sivilsamfunnet til at Stortinget i 2004 vedtok etiske retningslinjer for forvaltningen av oljefondet.

Informasjonsstøtten har i årene som fulgte bidratt til større demokratisk deltakelse i politiske prosesser knyttet til den videre utviklingen av de etisk motiverte retningslinjene for oljefondet ved at et bredt mangfold av norske organisasjoner har engasjert seg i dette temaet. Støtte til ulike informasjonstiltak har bidratt til mer og bedre kunnskap og debatt i organisasjoner og miljøer som mottok slik støtte, men også i og overfor deres utvalgte målgrupper, folk flest og den interesserte allmenhet, så vel som sentrale beslutningstakere og aktører, som Stortinget, Finansdepartementet, Etikkrådet og Norges Bank.

Denne rapporten viser at sivilsamfunnets tiltak og virksomhet på dette feltet, med informasjonsstøtte fra staten og i samspill med andre aktører, har hatt betydelig samfunnseffekt og bidratt til en rekke viktige utviklingspolitiske effekter i Norge, herunder at:

- Stortinget vedtok etiske retningslinjer for oljefondet (2004),
- Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekke seg ut av våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper - som landminer, klasebomber og atomvåpen (2004),
- Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekke seg ut av tobakk (2009),
- FN og OECD fastslo at Norges Bank, som minoritetsaksjonær gjennom oljefondet, har et ansvar for at selskaper det er investert i respekterer menneskerettighetene (2013),
- Stortinget besluttet å bevare Etikkrådets uavhengighet da organiseringen ble gjennomgått (2014).
- Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekke seg ut av kull (2015),
- Norges Banks (NBIMs) forventningsdokumenter om barns rettigheter, klima og vannforvaltning ble styrket (2015) og at
- NBIM la fram et nytt forventningsdokument om menneskerettigheter (2016).

Informasjonsstøtten har også bidratt til sivilsamfunnets virksomhet på andre områder knyttet til forvaltningen av oljefondet, som vil kunne gi utviklingspolitiske effekter i fremtiden, herunder at:

- forslag om at oljefondet skal trekkes ut av alkohol står på den politiske dagsorden,
- forslag om at oljefondet må gå inn i kampen mot skatteparadisener står på den politiske dagsorden og kan føre til at NBIM i 2017 utarbeider et forventningsdokument om skatt og åpenhet,
- forslag om at oljefondet skal investere mer i fornybar industri og utviklingsland står på den politiske dagsorden og kan gjøre fremskritt i 2017,
- forslag om utarbeidelse av etiske retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner står på den politiske dagsorden og kan gjøre fremskritt i 2017 og at
- krav om økt åpenhet i NBIMs eierskapsdialog med selskaper oljefondet er investert i holdes på dagsorden i den kritiske debatten om forvaltningen av oljefondet.

NBIMs oppfølging av de etiske motiverte retningslinjene, herunder de forventningsdokumenter som er utarbeidet på ulike felt, gjennom forvaltningen av fondet og eierskapsdialogen, vil være av vesentlig betydning for i hvilken grad det oppnås globale og bærekraftige utviklingseffekter. Det er derfor grunn til å merke seg at det feltet flest organisasjoner oppgir at de i liten grad har oppnådd resultater på er i spørsmålet om åpenhet i NBIMs forvaltning og eierskapsdialog. Gjennom de utviklingspolitiske effektene i Norge synes det likevel rimelig å konkludere at informasjonsstøtten har bidratt til globale og bærekraftige utviklingseffekter ved at:

- Etisk motiverte retningslinjer for forvaltningen av oljefondet har styrket global standardutvikling for bærekraftig utvikling, har blitt oppfattet som en internasjonal "gullstandard" for forvaltning av statlige investeringsfond og NBIMs praksis følges i varierende grad av andre investeringsfond og selskaper.

I rapporten gis det eksempler på dette. Stortingets vedtak i 2004 om at oljefondet skulle trekkes ut av selskaper involvert i produksjon av klasebomber bidro til at en rekke andre store investeringsfond fulgte opp og gjorde samme, slik også vedtaket om uttrekk av kull i 2015 fikk tilsvarende effekt på store fond i utlandet. Etter eierskapsdialog med selskapet Monsanto og andre ledende globale aktører innen planteforskningsindustrien, kunne NBIM i 2009 kunngjøre at disse hadde gått sammen om en avtale om bekjempelse av barnearbeid innen frøproduksjon. Parallelt med palmeoljekampanjen i regi av Grønn Hverdag og Regnskogfondet, med informasjonsstøtte fra Norad, solgte oljefondet seg ut av verdens største palmeoljeselskap, Wilmar, og 22 andre palmeoljeselskaper i 2012. Året etter kunngjorde Wilmar at selskapet hadde besluttet å ikke produsere palmeolje som raserer regnskog eller kjøpe palmeolje fra selskaper involvert i regnskogødeleggelse. Og Etikkrådet rapporterte i sin årsrapport for 2014 om at mange selskaper endrer adferd eller setter i verk tiltak for at grunnlaget for å bli utelukket fra oljefondet faller bort.

Likevel, selv om det kan gis mange og gode eksempler og sentrale aktører har fremhevet oljefondets påvirkningskraft og potensial, så er dette et felt det er vanskelig å dokumentere. Dels vil endringer i selskapers og andre investeringsfonds praksis, så vel som global standardsetting, normalt påvirkes av mange faktorer. Oljefondets påvirkning vil være én av flere faktorer som i varierende grad tillegges vekt. Dels vet vi lite eller ingenting om hvilken effekt slike endringer faktisk har for de selskapene, landene, lokalmiljøene og menneskene det gjelder. Her trengs det grundigere undersøkelser og forskning.

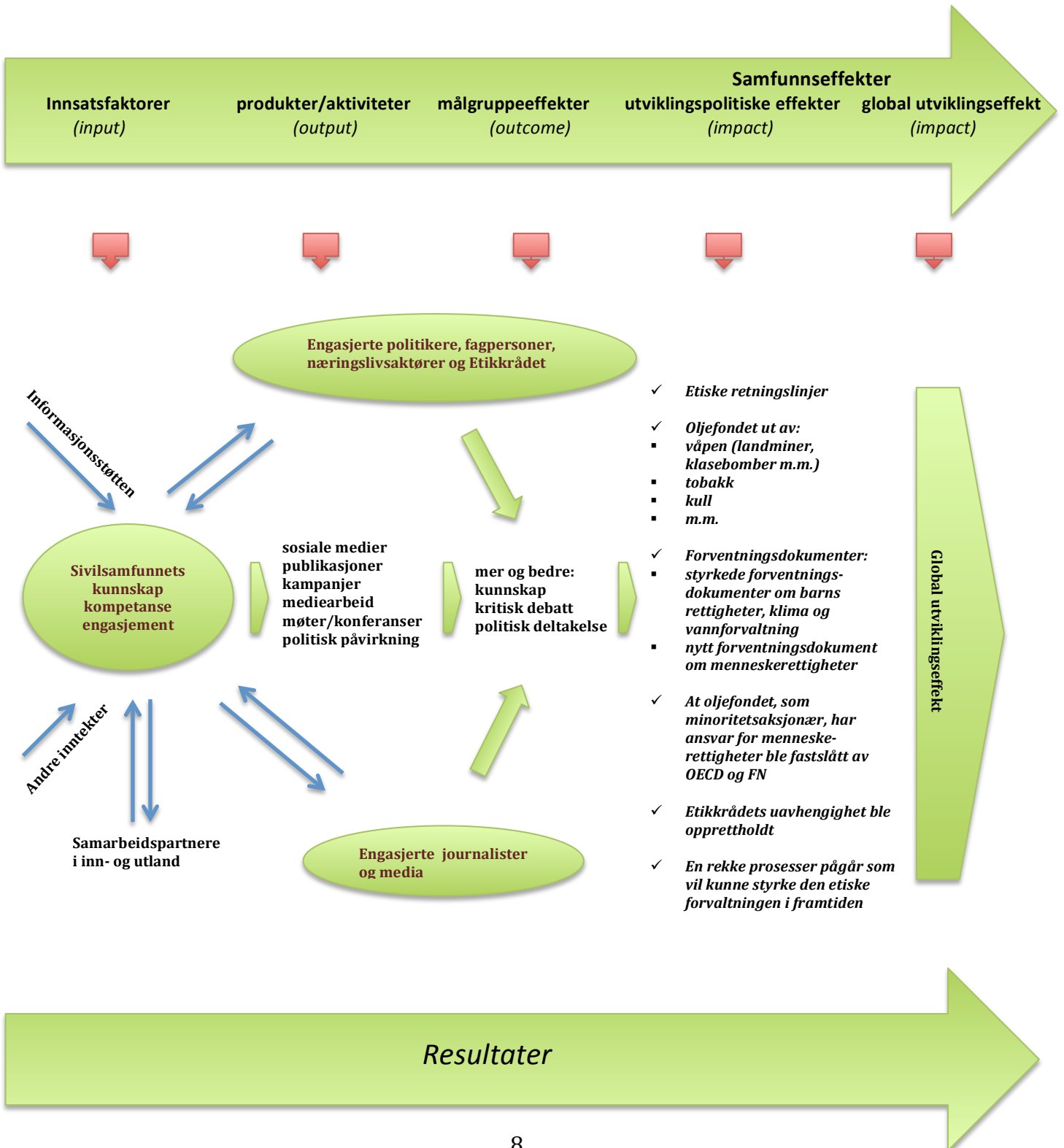
Sivilsamfunnets engasjement når det gjelder forvaltningen av oljefondet har imidlertid også hatt en mer direkte global utviklingseffekt ved at det har bidratt til internasjonal standardutvikling knyttet til næringsliv og menneskerettigheter. Norge og NBIM har ment at oljefondet, som minoritetsaksjonær, ikke har ansvar for at selskaper det er investert i respekterer menneskerettighetene. ForUMs klage til OECDs kontaktpunkt i Norge på NBIM i Posco-saken, samt innspill fra ForUM og FIAN overfor FNs komite for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen), har imidlertid bidratt til at både FN og OECD har slått fast at også minoritetsaksjonærer *har* et ansvar. Det gjenstår nå å konkretisere hva dette ansvaret består i.

De resultatene av informasjonsstøtten som er oppnådd på dette temaet ville ikke vært mulig uten den omleggingen av formålet for informasjonsstøtten som startet på 1990-tallet og ble forankret i et bredt flertall på Stortinget. Omleggingen åpnet for at støtten kunne benyttes til å sette fokus på utviklingspolitiske saker utover bistand, stimulerte til kritisk debatt og oppmuntret sivilsamfunnets rolle som pådrivere og vaktbikkjer i utviklingspolitikken. Resultatene ville heller ikke vært mulig uten en forvaltning av støtten basert på flerårige rammeavtaler som sikret forutsigbarhet og langsiktighet i støtten til sivilsamfunnets arbeid.

Faktorer som har bidratt til at sivilsamfunnets arbeid har gitt gode resultater omfatter blant annet at sivilsamfunnet i Norge har vært gode på å bygge og bruke nettverk nasjonalt og internasjonalt, bygge opp kompetanse over tid, evne og vilje til å identifisere og følge opp viktige saker over tid og evne til å få laget gode rapporter med grundig, objektiv og balansert informasjon som har gitt troverdighet og fremskaffet ny og bedre kunnskap, så vel som nye perspektiver og løsningsforslag på aktuelle problemstillinger.

Resultater av informasjonsstøtten

Slik har sivilsamfunnet, med informasjonsstøtte fra Norad, bidratt til aktiviteter og målgruppeeffekter som hatt utviklingspolitisk effekt (politisk endring) i Norge og utviklingseffekt globalt

Metode, ord- og begrepsavklaringer m.m.

Informasjonsstøtten gir *resultater* i form av en rekke ulike *produkter og aktiviteter (output)*, som i følge Norads regelverk forventes å ha en *målgruppeeffekt (outcome)* i form av 1) mer og bedre kunnskap, 2) bredere demokratisk deltakelse og 3) mer og bedre kritisk debatt. Organisasjoner som mottar informasjonsstøtte fra Norad er forpliktet til å rapportere årlig til Norad om slike resultater. Disse resultatene forventes imidlertid å bidra til ytterligere resultater i form av en *samfunnseffekt (impact)*, som Norad har formulert slik når det gjelder informasjonsstøtten: "Et sterkt engasjement i Norge for globale miljø- og utviklings spørsmål, som på sikt kan bidra til globale og bærekraftige utviklingseffekter". Slike samfunnseffekter kan imidlertid være vanskelig å måle og dokumentere.

I denne rapporten gis det mange eksempler på resultater i form av *output* og *outcome*, men hovedfokuset er på resultater knyttet til *utviklingspolitisk effekt* i Norge. Den utviklingspolitiske effekten vurderes å være en del av samfunnseffekten i Norge, men kan også sees på som en *indikator* for bærekraftige utviklingseffekter globalt. Med *utviklingspolitisk effekt* menes at umiddelbare resultater av informasjonsstøtten og sivilsamfunnets arbeid (*output* og *outcome*) har bidratt til *politiske vedtak i Norge* knyttet til forvaltningen av oljefondet eller på andre måter bidratt til *endringer i forvaltningen* av fondet ut fra målsettinger om at forvaltningen skal gi bærekraftige utviklingseffekter globalt.

En grundig vurdering av resultatene, basert på gjennomgang av alt tilgjengelig skriftlig materiale siden 1997 og samtaler med de mange ulike aktørene som har vært involvert i løpet av disse årene, vil være en svært tids- og arbeidskrevende oppgave. Det er en oppgave det ville vært ønskelig at studenter og forskere tok fatt på. Denne rapporten er kun et første forsøk, med begrenset bruk av tid og ressurser, på å tegne et foreløpig bilde av noen av de kanskje viktigste resultatene knyttet til utviklingspolitisk effekt i Norge.

Som koordinator og senere daglig leder og seniorrådgiver for RORG-samarbeidet, samt redaktør for RORG-samarbeidets nettsider (rorg.no), har rapportforfatteren kunnet følge organisasjonenes arbeid på dette temaet i hele den perioden som dekkes, fram til 2017. Arbeidet med denne rapporten startet i mai 2016 med en gjennomgang av relevante saker på rorg.no, som har dekket debatten om de etiske retningslinjene siden 2000, og tilgjengelige årsrapporter fra perioden fra de to organisasjonene som kanskje har jobbet mest med dette temaet, FIVH og ForUM. Dette ble fulgt opp med samtaler med Pia Gaarder og Gunhild Ørstavik, som begge har jobbet lenge med forvaltningen av oljefondet på vegne av henholdsvis FIVH og ForUM, og konsultasjoner med enkeltpersoner med særlig innsikt i evaluering og resultatrapportering. Denne innledende fasen ble så fulgt opp med en spørreundersøkelse blant nåværende og tidligere ansatte i et 20-talls organisasjoner sommeren 2016. Disse ble i hovedsak identifisert med utgangspunkt i at de i løpet av perioden 1997-2017 har mottatt informasjonsstøtte eller annen støtte fra Norad og har vært aktive på saker knyttet til forvaltningen av oljefondet i hele eller deler av perioden. 20 organisasjoner¹, som representerte et bredt utvalg av relevante organisasjoner, svarte på undersøkelsen. Det ble stilt to spørsmål:

Spørsmål 1: Hvilke er de viktigste resultatene (endringer i forvaltningen) din organisasjon - og/eller andre aktører innenfor norsk sivilsamfunn - har oppnådd i sitt arbeid med oljefondet (SPU) og hva er det viktigste din organisasjon - og/eller andre aktører innenfor norsk sivilsamfunn - gjorde (tiltak/virksomhet) for å oppnå disse resultatene? (Sett gjerne opp flere - i prioritert rekkefølge)

Spørsmål 2: Hvilke er de viktigste målene din organisasjon - og/eller andre aktører innenfor norsk sivilsamfunn - har satt seg med hensyn til forvaltningen av oljefondet (SPU) som dere

---

¹ Attac Norge, Changemaker, Den norske Burmakomite, Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI), FIAN Norge, FIVAS, Forum for utvikling og miljø (ForUM), Fremtiden i våre hender (FIVH), FORUT, Kirkens Nødhjelp, Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG), Nettverk for rettferdig gjeldspolitik (SLUG), Norges Fredslag, Norsk Folkehjelp, Redd Barna, Regnskogfondet, Studentenes og akademikerens internasjonale hjelpefond (SAIH), Støttekomiteen for Vest-Sahara (SKVS), Tax Justice Network (TJN) Norge og WWF Norge.

ikke har nådd - og hva tror du er de viktigste årsakene til at dere ikke har nådd disse målene? (Sett gjerne opp flere - i prioritert rekkefølge)

Sammen med tidligere gjennomgått materiale la svarene grunnlaget for identifisering av resultater - i form av utviklingspolitisk effekt i Norge. Det videre arbeidet med rapporten ble deretter strukturert og bygget opp rundt de viktigste resultatene som fremkom i svarene fra organisasjonene, både der det var oppnådd utviklingspolitisk effekt og der det (ennå ikke?) var oppnådd slik effekt. Rapporten gir dermed ingen uttømmende oversikt, men er et forsøk på å gi en samlet fremstilling av det organisasjonene selv oppfatter som viktigst.

Vi har ikke hatt kapasitet til å gjennomgå organisasjonenes årsrapporter og regnskaper til Norad for å fastslå nøyaktig hvilken virksomhet som har blitt finansiert med informasjonsstøtte fra Norad og hvor mye dette har utgjort i løpet av perioden. Det materialet som er gjennomgått er imidlertid mer enn tilstrekkelig til å fastslå at informasjonsstøtten har finansiert mange av aktivitetene og bidratt til at organisasjonene over tid har kunne bygge opp kompetanse og kapasitet på dette feltet. Det store flertallet av organisasjoner som har engasjert seg i forvaltningen av oljefondet har i hele eller deler av perioden mottatt informasjonsstøtte fra Norad, men hvor viktig denne støtte har vært for den enkelte organisasjon varierer. Mange av organisasjonene har hatt fokus på bestemte deler av forvaltningen som har vært særlig relevant for dem, men de fleste av dem har også deltatt i det nettverksarbeidet som gjøres gjennom ForUM, som har hatt koordinerende funksjon. ForUM har hele tiden vært finansiert av Norad, men har bare hatt rammeavtale om informasjonsstøtte i perioden 2011-2015.

Det er derfor valgt en tilnærming der det gis en kortfattet beskrivelse av noe av det arbeidet sivilsamfunnet har gjort og som har bidratt til de ulike utviklingspolitiske effektene, refereres til tiltak og virksomhet finansiert over informasjonsstøtten der det er relevant og kjent og gis en del eksempler med utdypende presentasjon av relevante enkelttiltak gjennomført med informasjonsstøtte (merket #INFOSTØTTEN).

Resultater i form av utviklingspolitisk effekt er noe sivilsamfunnet ikke vil kunne oppnå alene. *Politikken* utformes av regjeringen og på stortinget og *forvaltningen* er det Norges Bank som har ansvaret for. Sivilsamfunnet, med informasjonsstøtte fra Norad, har bidratt til resultatene gjennom mer og bedre kunnskap og debatt og bredere demokratisk deltakelse og har inngått i sivilsamfunnets politiske pådriverarbeid. Ofte har media vært viktig for å få saker på dagsorden og ofte har også uavhengige eksperter bidratt med innspill og engasjement. Mange aktører har bidratt til resultatene. En del av dem nevnes i denne rapporten, men hovedfokuset er på sivilsamfunnet.

De resultatene som presenteres i rapporten er resultater som har blitt fremhevet av organisasjonene selv - resultater de mener er viktige og som de mener å ha bidratt til. Mye av arbeidet med denne rapporten har bestått i samle uttalelser og kommentarer fra andre aktører som underbygger dette - som underbygger at sakene det har vært jobbet med har vært viktige (for menneskerettigheter, miljø, bærekraftig utvikling etc.), at organisasjonene har spilt en viktig rolle eller at resultatene har en utviklingseffekt for mennesker og miljø i verden.

Vi har gjennomgående valgt å bruke betegnelsen "oljefondet". Den formelle betegnelsen var ved opprettelsen *Statens petroleumsfond* og denne ble i 2006 endret til *Statens pensjonsfond utland (SPU)*. Oljefondet forvaltes av *Norges Bank*, som for det formålet har opprettet en egen avdeling som heter *Norges Banks Investment Management (NBIM)*. I rapporten brukes både *Norges Bank* og forkortelsen *NBIM*. Forvaltningen av fondet drøftes hvert år i Stortinget i forbindelse med regjeringens årlige meldinger om forvaltningen av Statens pensjonsfond. I rapporten har vi brukt betegnelsen *fondsmeldingen*, som er vanlig i det politiske miljøet.

En stor takk går til alle de som tok seg tid til å svare på spørreskjemaet, i en del tilfeller også oppfølgende spørsmål, som har vært avgjørende viktig for å kunne lage denne rapporten. En særlig takk går til *Gunhild Ørstavik* og *Pia Gaarder* som med sin kunnskap, kompetanse og engasjement har vært til stor hjelp og inspirasjon i arbeidet med rapporten. Takk også til alle andre, ikke minst i Norad, som også har bidratt med kommentarer og innspill i prosessen. Feil og mangler er ene og alene rapportforfatterens ansvar.

Kap. 1. Informasjonsstøttens bidrag til sivilsamfunnets aktiviteter og virksomhet

---

Norads ordning for informasjonsstøtte ble opprettet i siste halvdel av 1970-tallet for å skape forståelse for de fattige landenes situasjon og oppslutning om bistanden. Etter en revisjon av Norads retningslinjer i 1993 ble formålet justert og formulert slik:

"Informasjonsvirksomheten skal bidra til å skape forståelse og støtte i opinionen for en norsk Nord/Sør- og bistandspolitikk som kan bidra til de endringer i globale rammevilkår, så vel som forhold i enkeltland og regioner, som er nødvendig for å skape en økonomisk, økologisk, sosialt, kulturelt og politisk bærekraftig utvikling."

Med denne endringen ble det i større grad enn tidligere åpnet opp for at støtten kunne brukes til informasjonsarbeid om miljø- og utviklingsspørsmål, så vel som utviklingspolitiske temaer, utover saker knyttet til bistand. I etterkant av denne endringen ble det foretatt en grundig gjennomgang av informasjonsarbeidet og informasjonsstøtten av den regjeringsoppnevnte Nord-Sør/Bistandskommisjonen, etter innspill fra organisasjonene. Utvalget avga sin utredning i 1995 (se utdrag i egen boks). Denne bekreftet og forsterket i stor grad den omleggingen som hadde blitt foretatt i 1993, forankret den i Stortinget og la grunnlaget for et formålet med informasjonsstøtten som ikke har endret seg vesentlig fram til i dag.

Nord-Sør/Bistandskommisjonen om opplysningsarbeidet og målgrupper

Informasjon og holdningsskapende arbeid er viktig både for å utløse endringer, men også for å skape aksept for dem. Informasjonsarbeidet skal bidra til at brede lag av folket får tilgang til kunnskap om og innsikt i de globale utfordringer vi står overfor. En gjennomføring av Kommisjonens anbefalinger for norsk sørpolitikk er avhengig av positiv støtte og forståelse i opinionen. Vi må erkjenne at vi er inne i en global endringsprosess som vil kreve et kritisk engasjement og søken etter ny innsikt og nye løsninger. Informasjon og holdningsskapende arbeid må derfor ses i et bredere perspektiv der en viktig målsetting er å stimulere til aktiv folkelig deltakelse i disse endringsprosessene. Det må være en hovedmålsetting for informasjons- og holdningsskapende arbeid å berede en politisk vilje i brede lag av folket for de nødvendige konsekvensene av en global bærekraftig utvikling.

(utdrag fra NOU 1995:5 Norsk sør-politikk for en verden i endring)

En ny revisjon av Norads retningslinjer, etter at Stortinget hadde drøftet informasjonsstøtten i kjølvannet av Nord-Sør/Bistandskommisjonen, ble gjort i 2001. Målsettingen ble da formulert slik:

"Målsettingen med rammeavtaleordningen er å bidra til at et mangfold av norske frivillige organisasjoner skal kunne drive et bredt informasjons- og opplysningsarbeid i Norge om sentrale og aktuelle nord-sør- og utviklingsspørsmål."

Dette ble videre utdypet ved at retningslinjene spesifiserte at ordningen dessuten skulle stimulere til:

- kritisk engasjement og debatt innenfor aktuelle nord-sør- og utviklingsspørsmål,
- samarbeid med Sør og at perspektiver og synspunkter fra Sør trekkes inn i opplysningsarbeidet,
- samarbeid blant norske organisasjoner og andre norske aktører,
- videreutvikling av kompetansen i organisasjonene, både når det gjelder informasjonsfaglige spørsmål, så vel som nord-sør og utviklingsspørsmål.

Siden regjeringsskiftet i 2013 har en samlet utenriks- og forsvarskomite på Stortinget fastholdt at:

"Formålet med bevilgningen vil fortsatt være å bidra til demokratisk deltakelse og fremme kritisk debatt om utviklingspolitiske temaer."

Og i Norads siste reviderte *regelverk for støtte til informasjonsformål* (2016) står det at "målet for ordningen er et sterkere engasjement i Norge for globale miljø- og utviklingsspørsmål, som på sikt kan bidra til bærekraftige utviklingseffekter i fattige land". I utlysningsteksten på Norads nettsider er det overordnede målet "et sterkere engasjement i Norge for globale miljø- og utviklingsspørsmål" og følgende "forventede effekter" på målgruppene er satt opp:

- Mer og bedre kunnskap
- Bredere demokratisk deltakelse
- Mer og bedre kritisk debatt

Å vurdere resultater av en støtteordning over tid kan være vanskelig når målformuleringene for støtten har endret seg underveis. Imidlertid er det i dette tilfellet ikke snakk om substansielle endringer i de overordnede føringene som ble lagt i 1993. I det reviderte ordningsregelverket står det at "for denne ordningen er det den norske befolkningen som er målgruppen", slik det også har vært siden ordningen ble opprettet. Kapittel 1 vil derfor gi en kortfattet og overordnet presentasjon med eksempler på hvordan det er oppnådd resultater i målgruppene knyttet til de tre forventede effektene, gjengitt ovenfor. Ytterligere eksempler og detaljer fremkommer i de påfølgende kapitlene, der hovedfokus vil være knyttet til det utlysningsteksten i 2016 fastsetter for "forventet samfunns effekt": "Et sterkt engasjement i Norge for globale miljø- og utviklingsspørsmål, som på sikt kan bidra til globale og bærekraftige utviklingseffekter".

Generelt kan det sies at de vanligste målgruppene som har blitt oppgitt i organisasjonenes søknader til Norad om støtte i perioden har falt innenfor to hovedgrupper: egne medlemmer, herunder støttemedlemmer, medlemsorganisasjoner m.v. og allmennheten, eventuelt den interesserte allmennhet eller media (som kanal for å nå allmennheten). Blant de mer fagtungte eller politisk engasjerte organisasjonene oppgis i blant også målgrupper som det politiske eller utviklingspolitiske miljø. Når det gjelder organisasjonenes arbeid med forvaltningen av oljefondet spesielt har arbeidet opp mot allmennheten og media vært viktig, samt det utviklingspolitiske miljø og relevante aktører og beslutningstakere, som regjeringen, stortingspolitikere, Norges Bank, Etikkrådet, finansmiljøet etc. En målgruppe som har vært særlig viktig i denne saken er kirken, som har vært en viktig målgruppe for de kirkelig tilknyttede organisasjonene, som Kirkens Nødhjelp, Changemaker og Den norske kirkes nord-sør informasjon (KUI). Dette bidro blant annet til et tydelig vedtak om etisk forvaltning av oljefondet på kirkemøtet i 2013 (se boks).

Eksempel på målgruppeeffekt:

Kirkemøtets vedtak om etisk forvaltning av oljefondet i 2013

Kirkemøtet mener at norske myndigheter må la hensynet til klima og global fattigdom prioriteres i forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU). Det innebærer at:

- Ti prosent av SPU må investeres i fattige land innen ti år. Dette må gjøres på en måte som kommer fattige mennesker til gode.
- Etske hensyn må gå foran økonomisk avkastning, og strengere etiske retningslinjer må ligge til grunn for investeringene.
- Innen Etikkrådets ti-årsjubileum i 2014 må nye etiske retningslinjer utarbeides, og etikkrådets mandat og ressurser må strykes.
- Vesentlig mer av SPU må investeres i fornybar energi og utvikling av ny energi. Vesentlig mindre må investeres i fossilindustrien.

1) Mer og bedre kunnskap

- Den aktiviteten og innsikten som frivillig sektor har bygd opp på dette feltet hadde stor betydning for at vi fikk på plass etiske retningslinjer for oljefondet ... og i den videre utviklingen av retningslinjene, sa tidligere finansminister Kristin Halvorsen (SV) da hun i juni 2016 deltok på en større konferanse om oljefondet og klima i regi av FIVH og Greenpeace.

Hva slags innsikt - eller mer og bedre kunnskap - er det sivilsamfunnet har bygd opp og hvordan har informasjonsstøtten bidratt?

Det første eksempelet som må nevnes her er FIVHs prosjekt "Norwatch", som ble finansiert med informasjonsstøtte fra Norad fra og med 1995. Tiltaket var blant de første eksemplene på "Nord/Sør-informasjon" i henhold til Norads reviderte regelverk fra 1993. Det satte fokus på sentrale sider ved den nye globaliserte økonomien og var et tydelig brudd med tidligere tiders "ulandsinformasjon" og "bistandsinformasjon". Med dette tiltaket kunne FIVH bygge opp kompetanse som satte organisasjonen i stand til å frembringe vesentlig "mer og bedre kunnskap" om oljefondets investeringer etter at det i 1997 ble besluttet at deler av oljefondet skulle investeres i aksjer. Informasjonsstøtten har siden bidratt til at en rekke organisasjoner har satt fokus på tilsvarende forhold og bragt fram "mer og bedre kunnskap" om selskaper oljefondet har investert i som var eller kunne være i strid med de etiske retningslinjene.

Informasjonsstøtten har imidlertid ikke bare bidratt til å avsløre investeringer i tvilsomme selskaper, men i stor grad også bidratt til "mer og bedre kunnskap" om hvordan Norges Bank på en bedre måte kan forholde seg til de ulike etiske utfordringene og styrke den etiske forvaltningen. Den kompetansen FIVH bygde opp gjennom Norwatch-prosjektet og det engasjementet det skapte ble fulgt opp med rapporten "Verdløse penger? Oljefondet - veien mot etiske retningslinjer" i 2002 og senere har FIVH, ForUM, Kirkens Nødhjelp, Regnskogfondet og en lang rekke andre organisasjoner lagt fram rapporter med "mer og bedre kunnskap" om ulike sider ved forvaltningen av oljefondet (se egen oversikt neste side). Mange av disse fikk stor betydning.

Denne kunnskapen har styrket sivilsamfunnets kompetanse og vært viktig for organisasjonenes virksomhet og opplysningsarbeid gjennom tidsskrifter, mediearbeid, seminarer, kampanjer og så videre. Den har bidratt til at organisasjonene i tillegg til egne medlemmer og naturlige målgrupper har kunnet nå ut med mer og bedre kunnskap til befolkningen generelt og særlige målgrupper med ansvar for forvaltning av oljefondet, som Stortinget, Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet (se egen uttalelse), så vel som engasjerte fagmiljøer.

Når TNS Gallups klimabarometer 2014 viste at 54% av befolkningen mente at oljefondet burde ut av kull - og bare 14% var uenig - kan det leses som en indikasjon på at slik kunnskap har nådd bredt ut i samfunnet.

Informasjonsstøtten har bidratt til ny kunnskap og nye løsningsforslag gjennom en rekke rapporter

1997

2002

- 1) **Verdiløse penger? Oljefondet - veien mot etiske retningslinjer**, (Ingrid Bay) FIVH, med støtte fra ForUM 2002

2007

- 2) **Forvaltning for framtiden, en kartlegging av Norges Banks eierskapsutøvelse for Statens pensjonsfond – Utland**, ForUM/FIVH 2007
- 3) **Statens pensjonsfond – Utland dobler klimaødeleggelsen**, (Oliver Tross) FIVH 2007

2008

- 4) **Null utslipp for null pensjon**, (Joakim Hammerlin) FIVH 2008
- 5) **Klima for ny oljepolitikk**, Attac 2008
- 6) **Solidarisk forvaltning av oljefondet. Perspektiver fra sør**, Attac 2008
- 7) **A golden opportunity? How Tanzania is failing to benefit from gold mining**, (Mark Curtis og Tundu Lissu) Kirkens Nødhjelp/Christian Aid (UK) 2008

2009

- 8) **Borrow my pension**, (Øygunn Sundsbø Brynhildsen) SLUG 2009

2011

- 9) **Mer ustemt enn samstemt**, Kirkens Nødhjelp 2011
- 10) **Investeringer på dypt vann**, (Silje Kjørberg Hernes) FIVAS 2011
- 11) **Gjeld og den arabiske våren. Norske utlån til Tunisia, Egypt og Bahrain**, (Ingrid Westgård Stolpestad) Kirkens Nødhjelp 2011

2012

- 12) **Beauty and the beast - Norway's investments in rainforest protection and its destruction**, Regnskogfondet 2012
- 13) **Farlige forbindelser - norske bånd til den israelske okkupasjonen**, Norsk Folkehjelp/Fagforbundet 2012
- 14) **Etikk i Oljefondet - bare butikk og utenrikspolitikk?**, (Victor Lund Shammass) Changemaker 2012
- 15) **Etisk underskudd**, (Leon de Toit) SLUG 2012
- 16) **Et klimavennlig oljefond**, (Aled Dilwyn Fisher, Gunnell Sandanger og Pia Gaarder) FIVH 2013
- 17) **Investing for the future**, (Sony Kapoor, Re-Define) for Kirkens Nødhjelp 2013
- 18) **Norges investeringer i framtidens største klimatrusler**, (Sigurd Jorde) FIVH 2013

2013

- 19) **Ikke gull alt som glimrer – Menneskerettighetsbrudd og miljøskade ved Oljefondets gull- og sølvgruver i Latin-Amerika**, (Reidun Blehr Lånkan) FIVH 2013
- 20) **The right to adequate food and the compliance of Norway with its extraterritorial obligations (ETOs) on ESCR**, FIAN 2013
- 21) **Endringer i den etiske forvaltningen av Statens Pensjonsfond Utland**, (Anita Haslie og Joakim Hammerlin) ForUM 2013

2014

- 22) **Hvor er samstemtdirigenten?** Kirkens Nødhjelp 2014
- 23) **Dirty and Dangerous: Government Pension Fund's Coal Investments**, Urgewald, FIVH, Greenpeace 2014
- 24) **Ta først, spørre etterpå. Hvordan oljefondets investeringer i gull og kull bryter urfolk og afroetterkommeres rettigheter i Latin-Amerika**, (Eva Marie Fjellheim) SAIH 2014

2015

- 25) **Still dirty, still dangerous**, urgewald, FIVH og Greenpeace 2015

2016

- 26) **Opportunities for Investing in Renewable Energy Sector in Africa**, Kirkens Nødhjelp og Southern African Faith Communities' Environment Institute 2016

2017

- 27) **The Statens Pensjonsfond Utland and Tax Havens**, (ReDefine) ForUM 2016
- 28) **Fortsatt ustemt**, Kirkens Nødhjelp 2016
- 29) **Alkoholinvesteringer i Statens Pensjonsfond**, (COWI) FORUT 2016
- 30) **Bond to happen, Recurring Debt-Crises in SubSaharan Africa and the Rise of Sovereign Bond Issuance**, (Ingrid Harvold Kvangraven) SLUG og Fellesrådet for Afrika 2016

2) Større demokratisk deltakelse

- I mange tilfeller vil det være et sammenfall mellom finansielle og etiske hensyn, skrev Finansdepartementet i sin pressemelding da de i 2004 la fram forslag til etiske retningslinjer for forvaltningen av oljefondet. I sin innledning på en konferanse om oljefondet i regi av FIVH og Greenpeace i mai 2016 erkjente imidlertid administrerende direktør Yngve Slyngstad i Norges Banks Investment Management (NBIM) at det var viktig at det ble opprettet et etikkråd og at det var god grunn til å ikke overlate etikken til NBIM, "som er laget for å skulle tjene mest mulig penger" (se utvidet sitat neste side).

- Når det gjelder et fond som dette i et demokrati så må man hele tiden ha en dialog for å bli enige om hvordan man samlet skal forvalte fondet, fremholdt Slyngstad videre. Og det er nettopp i denne dialogen og prosessen at informasjonsstøtten har bidratt til å styrke den demokratiske deltakelsen slik at et større mangfold stemmer og interesser innenfor sivilsamfunnet har kunnet delta og bli hørt i demokratiske prosesser knyttet til forvaltningen av oljefondet.

Med informasjonsstøtte fra Norad har sivilsamfunnet bidratt til at etiske og utviklingspolitiske utfordringer knyttet til forvaltningen av oljefondet har nådd ut til folk flest gjennom nyhetsmedia, sosiale media, tidsskrifter og kampanjer. Ved ulike korsveier har sivilsamfunnet også aktivt gått ut for engasjere folk flest i aktuelle demokratiske prosesser, som da Changemaker i sin oljefondskampanje i 2006 "vasket finansdepartementet rent for skitne investeringer" og samlet inn 6000 underskrifter på krav om at finansministeren skulle "investere penger i selskaper som løser klimaproblemene og ikke skaper de", eller da miljøorganisasjonene i 2015 samlet inn nesten 50000 underskrifter på krav om at oljefondet skulle trekkes ut av kull.

For oppnå resultater i form av utviklingspolitisk effekt har imidlertid informasjonsstøtten fra Norad særlig vært viktig for å bygge opp kompetanse på oljefondet i et bedt mangfold av norske organisasjoner og stimulert til at disse bringer sin kunnskap og kompetanse inn i pågående demokratiske prosesser knyttet til forvaltningen av oljefondet. Politiske vedtak har blitt fattet i kjølvannet av slike prosesser, der sivilsamfunnet har deltatt. De har bidratt med mer og bedre kritisk debatt og kunnskap om etiske

“ Sivilsamfunnet utgjør et viktig korrektiv til gjeldende politikk.

Kristian Norheim (FrP)

“ Det at det finnes et aktivt sivilsamfunn og et demokrati som fungerer er med på å gi legitimitet til politikken, er med på å gjøre den bedre og er med på å gjøre at den kommer nærmere vanlige folk. Dette er demokrati!

Bård Vegar Solhjell (SV)

“ Sivilsamfunnet er selvfølgelig viktig for utviklingspolitikken, som for all annen politikk. Informasjonsstøtten er viktig bl.a. for å styrke sivilsamfunnets mulighet til å gi informasjon og kunnskap inn i det politiske liv, slik at vi forhåpentligvis gjør bedre beslutninger. Jeg tror det er en like stor utfordring med kunnskapsnivået i det politiske liv som i befolkningen om en verden som er i voldsom utvikling.

Ola Elvestuen (V)

“ Uten de ulike organisasjonene som er opptatt av utviklingspolitikk som løfter ulike temaer innenfor dette, så ville også kunnskapsnivået og engasjementet blant politikere vært enda mindre. For min del har det vært kjempeviktig.

Kjell Ingolf Ropstad (KrF)

Sagt i debatt om informasjonsstøtten på Arendalsuka 2014

utfordringer og konsekvenser av oljefondets investeringer i etiske tvilsomme selskaper, bransjer og land, så vel som med innspill til hvordan de etiske utfordringene kan løses på en bedre måte.

I en tidlig fase var det særlig FIVH og et bredere mangfold av organisasjoner gjennom ForUM, som deltok i dette arbeidet. Dette skjedde særlig gjennom aktivt mediarbeid og politisk påvirkningsarbeid i forbindelse med Stortingets årlige behandling av revidert nasjonalbudsjett (som omfattet forvaltningen av oljefondet) og innspill til og oppfølging av Graverutvalgets arbeid i 2003-2004.

Informasjonsstøtten har senere bidratt til at en lang rekke organisasjoner har deltatt i de politiske prosessene, som "vaktbikkjer" og "pådrivere" for å styrke den etisk motiverte forvaltningen av oljefondet, der de årlige meldingene til Stortinget om forvaltning av statens pensjonsfond (fondsmeldingene) har stått sentralt, en arena som ellers i stor grad ville vært forbeholdt store finansielle og økonomiske aktører og akademiske institusjoner knyttet til disse bransjene.

Politiske prosesser med bred demokratisk deltakelse fra organisasjonene har også omfattet innspill til Den rødgrønne regjeringens revisjon av de etiske retningslinjene for forvaltningen av oljefondet i 2009 (se egen boks neste side) og innspill til regjeringen og stortinget i forbindelse med andre relevante prosesser og meldinger. En fersk eksempel her er meldingen om menneskerettigheter, Meld. St. 10 (2014-2015, Muligheter for alle - menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken, som regjeringen la fram i desember 2014. Innspill fra sivilsamfunnet bidro til at Stortinget ba om at Norges Bank måtte utarbeide et forventningsdokument om menneskerettigheter som grunnlag for eierskapsdialogen med selskapene oljefondet er investert i.

“ Vi kan ikke helt investere i verden slik den er. For det første skal vi investere for fremtidige generasjoner og investeringer dreier seg om fremtiden. Og for det andre så er vi ikke enige om at vi kan tjene penger på hvilken som helst måte. Det kom noen etiske kriterier inn. Det ble gjort to ting. Det viktigste var at det ble opprettet et etikkråd som hadde ansvaret for etikken. Og tilliten til Norge Bank var vel slik at man ikke ville overlate etikken til oss. Det er det selvsagt god grunn til, for er en organisasjon som er laget for å skulle tjene mest mulig penger. Det jeg har sett gjennom alle de årene jeg har jobbet i fondet, jeg har egentlig vært med fra begynnelsen av, er at det hele tiden har kommet et eller annet mediedriv rundt det og så spør man Norges Bank: Hva har dere gjort? Man spør ikke om etikkrådet har tenkt igjennom dette.

Når det gjelder et fond som dette i et demokrati så må man hele tiden ha en dialog for å bli enige om hvordan man samlet skal forvalte fondet. Vi bør i utgangspunktet holde fast på den strategien vi har, inntil vi er blitt enige om å gjøre det på en annen måte.

*Yngve Slyngstad
administrerende direktør i Norges Bank Investment Management (NBIM)
på konferanse om oljefondet i regi av FIVH og Greenpeace mai 2016*

Informasjonsstøtten har bidratt til politiske deltakelse i utviklingen av de etiske retningslinjene for oljefondet

« Vi ser det som svært viktig å beholde den brede politiske og folkelige oppslutningen om forvaltningen av Statens Pensjonsfond – Utland i dag. Samtidig ønsker vi å motta innspill fra engasjerte miljøer i Norge og utlandet. Vi håper disse bidragene kan gi grunnlag for ytterligere styrking av SPU's etiske retningslinjer.

Tidligere finansminister Kristin Halvorsen (SV) på konferansen "Investing for the Future" i januar 2008, som markerte starten på regjeringens revisjon av de etiske retningslinjene

Forvaltningen av oljefondet dreier seg om enormt store penger i en finansverden fjernt fra hverdagen til folk flest. Informasjonsstøtten har bidratt til at et bredt og økende mangfold av norske organisasjoner (merket med uthevet skrift) har kunnet delta og bidra med globale miljø- og utviklingsperspektiver i politiske prosesser knyttet til denne forvaltningene. Dette er en arena som ellers i stor grad ville vært forbeholdt store finansielle og økonomiske aktører og akademiske institusjoner knyttet til disse bransjene, slik Finansdepartementets liste over hvem som sendte inn høringsinnspill når de etiske retningslinjene ble revidert i 2008 viser.

1. American Chamber of Commerce in Norway
2. Amnesty International Norge
3. Asa Kasher
4. **Attac**
5. Bellona
6. BI
7. Carlos Joly
8. **Changemaker**
9. Cicero (uten merknader)
10. **Den norske Burmakomité**
11. **Den norske kirke**
12. Det Teologiske Menighetsfakultet
13. Dr. Martin E. Sandbu
14. Etikkrådet
15. Finansnæringens Hovedorganisasjon
16. Folketrygdfondet
17. **Forum for Utvikling og Miljø**
18. **FORUT**
19. **Framtiden i våre hender**
20. Government Pension Fund, Thailand
21. Greenpeace
22. Handelshøgskolen i Bodø
23. Helsedirektoratet
24. HSH
25. **Kirkens Nødhjelp**
26. KLP Kapitalforvaltning
27. Kreftforeningen
28. Kristian Alm
29. KS (uten merknader)
30. LHL
31. **LO**
32. Miljøverndepartementet
33. NHO
34. Niklas Kreander
35. Norfund
36. Norges Astma- og Allergiforbund
37. Norges Bank
38. Norges Forskningsråd
39. Norsk senter for menneskerettigheter (UiO)
40. Norsk Tamilsk Forum
41. Norske Pensjonskassers Forening og De selvstendige kommunale pensjonskasser avgir
42. NUES (uten merknader)
43. Nærings- og Handelsdepartementet (uten merknader)
44. **Publish what you pay - Norway**
45. **Redd Barna**
46. **Regnskogfondet**
47. Riksadvokaten (uten merknader)
48. Riksrevisjonen
49. robert A. G. Monks
50. Robert C. Pozen
51. SAM Sustainable Asset Management
52. SIGLA as
53. **SLUG**
54. Sparebankforeningen
55. SSB (uten merknader)
56. Storebrand
57. The Elfenworks Center for the Study of Fiduciary Capitalism
58. Tobakksfritt
59. United Nations Global Compact Office
60. Universitetet i Oslo (SUM)
61. Utenriksdepartementet
62. **WWF-Norge**
63. YS

3) Mer og bedre kritisk debatt

Norsk sivilsamfunn, med informasjonsstøtte fra Norad, har bidratt vesentlig til kritisk debatt om forvaltningen av oljefondet. Mye av den kritiske debatten har sitt utspring i "mer og bedre kunnskap" fremskaffet av organisasjonene, ofte finansiert med informasjonsstøtte fra Norad.

Med utgangspunkt i slik kunnskap har organisasjonene blant annet bidratt til kritisk debatt gjennom a) møter, seminarer og konferanser om forvaltningen av oljefondet med politikere, fagpersoner og andre (herunder Etikkrådet, se uttalelse i egen boks), gjennom b) innspill til og møter med politikere på Stortinget og ikke minst gjennom c) media, som har bidratt vesentlig til å formidle et kritisk fokus på forvaltningen av oljefondet overfor allmenheten.

Uttalelse fra Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland

Norske frivillige organisasjoner er viktige bidragsytere til diskusjonen om en etisk forvaltning av SPU på flere måter.

1. Frivillige organisasjoner har gitt mange innspill til utformingen av retningslinjene til fondet. Organisasjonene har avgitt høringsuttalelser, og de har deltatt i diskusjoner før retningslinjer har blitt fastsatt.
2. Frivillige organisasjoner har gitt informasjon til Etikkrådet. Dette gjelder både generell informasjon og helt konkret informasjon om enkeltelskaper. Videre hender det at organisasjonene formidler kontakter med sine søsterorganisasjoner eller andre i land der Etikkrådet har saker under utredning. Flere tilrådninger Etikkrådet har avgitt, har blant annet vært basert på informasjon rådet har fått fra NGOer. Frivillige organisasjoner fungerer også som en samarbeidspartner litt mer generelt. Hvert år har Etikkrådet et møte med organisasjonene der de kan komme med innspill om saker rådet bør gripe tak i. På den måte bidrar de til at viktige områder ikke havner i «oppmerksomhetskyggen».
3. Frivillige organisasjoner har laget mange rapportert om fondets investeringer de siste årene. For eksempel har ulike organisasjoner laget rapporter om fondets investeringer i selskaper som produserer palmeolje, som bygger store vannkraftverk, som er involvert i oljesand, produserer klasevåpen eller som har virksomhet på Vest-bredden. Videre arrangerer organisasjonene jevnlig møter der fondet investeringer diskuteres. Organisasjonene fungerer som ei «vaktbikkje» for fondet.

(uttalelse avgitt i 2014 til RORG-samarbeidets rapport om resultater av informasjonsstøtten 2011-2013)

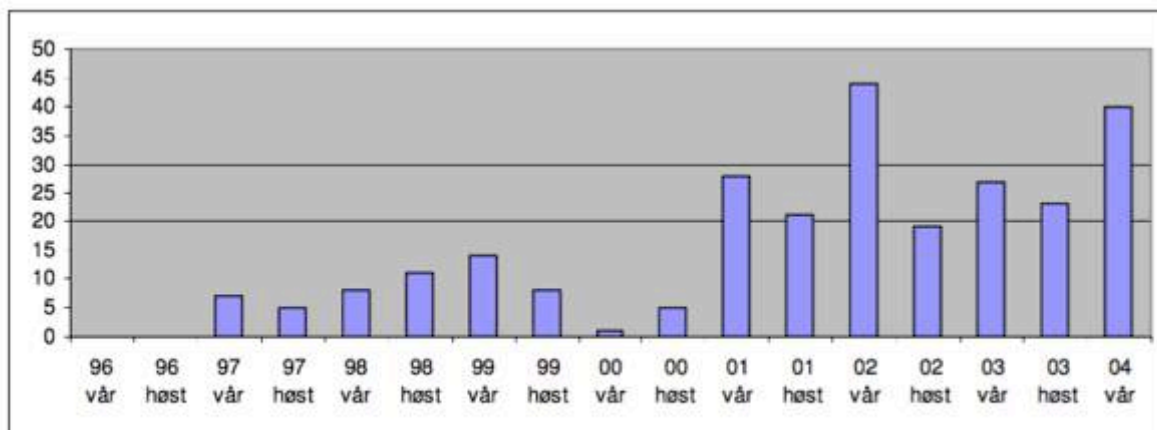
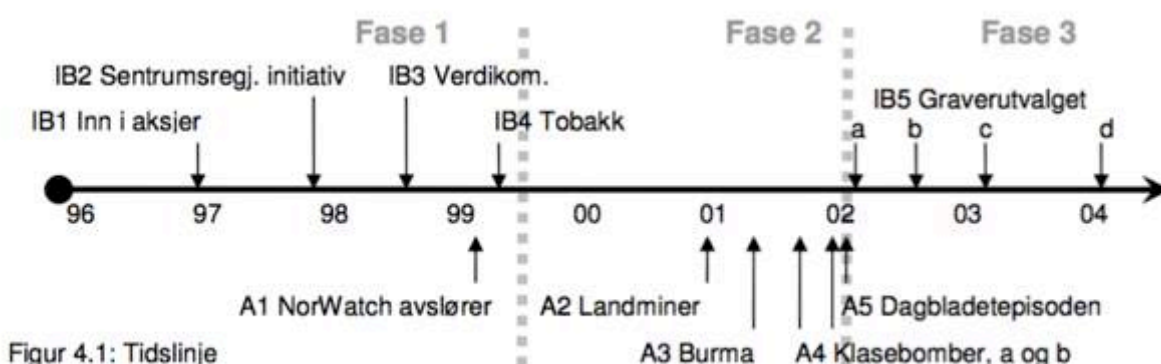
Et eksempel her er hvordan FIVH bidro til kritisk debatt i media i forkant og etterkant av etableringen av de etiske retningslinjene i 2004. I sin hovedoppgave ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitet i Oslo i 2005 så Kaare M. Bilden nærmere på mediedekningen og -debatten om oljefondet da han skulle svare på følgende spørsmål: Hvordan aktualiseres den globaliserte økonomiens problemstillinger i norske nyhetsmedier i debatten om etiske retningslinjer for oljefondet? Oversikten på neste side viser hvordan etiske utfordringer knyttet til oljefondets investeringer fikk oppmerksomhet i media i kjølvannet av avsløringer fra blant andre FIVH/Norwatch, SV og Kirkens Nødhjelp i perioden fram til etablering av de etiske retningslinjene i 2004. Bilden foretok også en optelling av hvor ofte de mest brukte kildene gikk igjen i artiklene. Denne viste at Øystein Djupedal (SV) tok en soleklar førsteplass, med 53 siteringer. Han var sitert mer enn dobbelt så mange ganger som Per-Kristian Foss (H) på andreplass med 26 siteringer. Deretter fulgte Kjell Magne Bondevik (KrF) med 22, Arild Hermstad (FIVH) har 18, Kristin Halvorsen (SV) 11 og Knut Kjær (Norges Bank) med 10 siteringer.

Kaare M. Bildens gjennomgang i 2005 viste at særlig FIVH/Norwatch var viktig i mediedekningen og -debatten fram til etiske retningslinjene ble etablert. Senere ble det på oppdrag fra RORG-samarbeidet utført en studie av "RORGens fotavtrykk i media 2007-2010". Studien ble utført av

10 april ANS og i hovedsak skrevet av daværende førsteamanuensis ved journalistutdanningen ved Høgskolen i Oslo (HiO), Roy Krøvel, som blant annet så nærmere på FIVH/Norwatch's bidrag til mediedekningen av oljefondet i perioden. I rapporten står det blant annet:

"Norwatch får gjennomslag for sakene sine i forskjellige medier over hele landet. Spesielt i Dagbladet, Klassekampen, NTB og Aftenposten, men også i større region- og lokalaviser. Norwatch nevnes dessuten regelmessig i kildelister og faktabokser om oljefondet. I kraft av å være et nyhetsbyrå som leverer saker opptrer Norwatch litt annerledes i mediene enn andre organisasjoner. Men noen ganger fungerer Norwatch-representanter også som kilder, da gjerne i saker om retningslinjene. For eksempel i Dagbladets sak "Oljefondet smører Mugabe" 26.8.2008, hvor Erik Hagen påpeker at retningslinjene ikke forbyr oljefondet å forhandle med diktatorer, selv om Robert Mugabe og Zimbabwe utvilsomt er ansvarlige for brudd på menneskerettigheter. Norwatch framstår rasjonelle, grundige og profesjonelle, aldri tendensiøse og sensasjonalistiske."

Mediedekningen 1996-2004

Figur 4.2: Artikler pr halvår.

Kilde: Kaare M. Bilden 2005

I denne gjennomgangen har vi ikke hatt midler til en egen medieundersøkelse for å kartlegge omfanget av sivilsamfunnets bidrag til kritisk debatt om og dekning av forvaltningen av oljefondet. Tilbakemeldingene fra organisasjonene og andre antyder imidlertid at omfanget av oppslag og debatt i media har vært betydelig og viktig ved de fleste store og små korsveier i den politiske prosessen for etablering og videreutvikling av de etiske retningslinjene for oljefondet.

Sivilsamfunnets engasjement har også vært viktig for at mange medier på egen hånd har brukt betydelige ressurser på dekke dette feltet, slik utdraget fra studien av "RORGenes fotavtrykk i media 2007-2010" viser. I den forbindelse bør særlig Dagbladets dekning i 2002 nevnes, der journalist Thomas Ergo bidro gjennom en serie oppslag og avsløringer i dokumentarserien "Oljefondets investeringer". Et annet eksempel er Stavanger Aftenblad, som i 2005 brukte betydelig ressurser over tid på å dekke og kommentere etiske utfordringer knyttet til oljefondet.

Kap. 2. Oppnådde utviklingspolitiske effekter på utvalgte områder

---

Utover på 1970-tallet vokste det moderne Norge fram som en oljenasjon. Inntektene fra oljevirkksomheten viste seg å bli betydelige og i 1990 ble oljefondet etablert for å sikre langsiktige hensyn ved bruk av statens inntekter fra olje- og gassvirkksomheten. 1990-tallet ble også det tiåret da den økonomiske globaliseringen for alvor skjøt fart og de multinasjonale storselskaperenes økonomiske makt og betydning vokste på bekostning av nasjonalstatene.

- En sviende tiltale mot en urettferdig økonomisk verdensorden, var karakteristikkene fra *erkebiskop Desmond Tutu* i Sør-Afrika etter at han i 1995 hadde lest *David Kortens* bok "Når storselskapene styrer verden". Da regjeringen Jagland (Ap) i 1997 foreslo å investere oljefondet i aksjer var det i en slik verden de skulle investeres. De skulle investeres med et hovedformål som har ligget fast siden: høyest mulig avkastning over tid med minst mulig risiko.

Etter at daværende finansminister Jens Stoltenberg uttalte at det "ikke er lagt opp til spesielle etiske retningslinjer for hvor pengene skal plasseres i selskaper eller i land" kom reaksjonene raskt. Etter regjeringsskiftet høsten 1997 gikk regjeringen Bondevik I - i Voksenåsen erklæringen - inn for å "utarbeide retningslinjer for plassering av oljefondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn for investeringsvalg". Det skulle gå nesten syv år før slike etisk motiverte retningslinjer kom på plass. Det ble en milepæl i dette arbeidet, der norsk sivilsamfunn spilte aktiv rolle. Siden har prosessen med de etisk motiverte retningslinjene blitt videreført med stort engasjement fra et bredt mangfold av norske organisasjoner. Informasjonsstøtten fra Norad har i mange tilfeller vært viktig og i tråd med Stortingets føringer for støtten "bidratt til demokratisk deltakelse og å fremme kritisk debatt" om forvaltningen av oljefondet - som har vært et av de meste sentrale utviklingspolitiske temaene for Norge i globaliseringens og klimaendringenes tidsalder.

Informasjonsstøtten har i denne prosessen gitt resultater i tråd med stortingets føringer og forventede resultater nedfelt i Norads regelverk, slik vi har vist i denne rapportens kapittel 1. I dette kapitlet ser vi på hvordan informasjonsstøtten også har gitt utviklingspolitisk effekt i Norge og dermed bidratt til å påvirke de tyngste økonomiske aktørene i dagens verden til beste for mennesker og miljø. Hovedfokuset her er på *utviklingspolitiske effekter* i Norge og eksempler på hvordan sivilsamfunnet, med økonomisk støtte over Norads informasjonsstøtteordning, har bidratt til å endre Stortingets og regjeringens politikk når det gjelder forvaltningen av oljefondet, så vel som Norges Banks oppfølging av de etiske retningslinjene og løpende forvaltning av oljefondet. Mange av organisasjonene har også bidratt mye med kunnskap og kompetanse inn til Etikkrådets arbeid, i forbindelse med deres vurderinger av enkeltstående selskaper, men fokuset her er på et mer overordnet utviklingspolitisk plan.

De viktigste utviklingspolitiske effektene er lagt inn i tidslinjen på neste side. Hovedfokuset den første tiden var på "verstingselskaper" og etablering av etiske retningslinjer for å stanse investeringer i slike. For sivilsamfunnet var dette et første skritt på veien i arbeidet for en forvaltning som kan bidra til å fremme bærekraftig utvikling globalt, slik vi de senere årene har sett gjennom blant annet utvikling av forventningsdokumenter som grunnlag for eierskapsdialog.

“ De store internasjonale selskapene spiller en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien og i hverdagen til millioner av mennesker. Gjennom Oljefondet har Norge ressurser og kraft som vi bør utnytte til å fremme verdier som sosial rettferdighet og respekt for menneskerettigheter. Oljefondet bør ikke investere i selskaper som driver med barnearbeid, landmineproduksjon og andre former for kritikkverdig virksomhet. I FN-systemet arbeider man nå med å etablere minstestandarder på en rekke områder, og disse bør være retningsgivende for Oljefondet.

Asbjørn Eide
seniorforsker ved Senter for
menneskerettigheter
til Bergens Tidende 19. oktober 2002

Informasjonsstøtten har hatt utviklingspolitisk effekt og blant annet bidratt til at:

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

- ✓ Stortinget vedtok etiske retningslinjer for oljefondet (2004)
- ✓ Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekkes ut av våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper - landminer, klasebomber og atomvåpen (2004)

2005

2006

2007

2008

2009

- ✓ Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekkes ut av tobakk (2009)

2010

2011

2012

2013

- ✓ OECD og FN slo fast at Norge, som minoritetsaksjonær gjennom oljefondet, har et ansvar for at menneskerettighetene ivaretas av selskaper de investerer i (2013)
- ✓ Stortinget besluttet at Etikkrådet skulle beholde sin uavhengighet og ikke bli lagt inn under Norges Bank (2014)
- ✓ Stortinget vedtok at oljefondet skulle trekkes ut av kull (2015)

2015

2016

- ✓ Norges Bank la fram et forventningsdokument om menneskerettigheter (2016)

2017

1) Etske retningslinjer for forvaltningen av oljefondet

Utviklingspolitisk effekt 1.1:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ **Stortinget vedtok etiske retningslinjer for forvaltningen av oljefondet i 2004**

Dette skjedde:

Våren 1997 foreslo regjeringen Jagland å investere deler av oljefondet i aksjer og daværende finansminister Jens Stoltenberg (Ap) uttalte 13. mai til Aftenposten at det "ikke er lagt opp til spesielle etiske retningslinjer for hvor pengene skal plasseres i selskaper eller i land".

- Tankegangen er fornuftig selv om det vel fortsatt virker nytt og fremmed for enkelte når en Arbeiderparti-regjering ut fra profitt hensyn foreslår å plassere oljepenger rundt om på store utenlandske aksjebørser, skrev Aftenposten på lederplass 14. mai. Kravet om at det måtte etableres etiske retningslinjer vokste frem i løpet av sommeren. Blant annet fremmet Carlos Joly i Storebrand og Tore Lindholm ved Senter for menneskerettigheter følgende forslag i en felles kronikk i Aftenposten 20 juni:

"Stortinget bør gi Regjeringen i oppdrag å utforme nye retningslinjer for forvaltningen av midler i Oljefondet til utenlandske investeringer. Hensynet til miljøkonsekvenser og grunnleggende menneskerettigheter bør bli bygd inn i de løpende beslutningene på bakgrunn av Norges folkerettslige forpliktelser."

I 1997 var det også stortingsvalg i Norge. Da det ble klart at regjeringen Jagland måtte gå tok både Marit Arnstad (Sp) og Hilde Frafjord Johnson (Krf) til orde for strengere regler for u-landsinvesteringer. Overfor Aftenposten 20. september (se boks nedenfor) forventet Erik Solheim (SV) i lys av disse signalene at den nye regjeringen Bondevik ville komme med etiske retningslinjer for fondet.

Etter at daværende finansminister Jens Stoltenberg (Ap) i 1997 hadde kunngjort at det ikke ble lagt opp til spesielle etiske retningslinjer for investering av oljefondet i aksjer kunne Aftenposten etter valget i september melde at "sterkere styring og strengere kjøpereglene for norske investeringer i utlandet kan ventes under regjeringen Bondevik". De hadde snakket med Marit Arnstad (Sp) og Hilde Frafjord Johnson (Krf), som begge var opptatt av menneskerettigheter i forbindelse med norske investeringer i utlandet, samt Erik Solheim (SV), som med henvisning til signalene fra Arnstad og Frafjord Johnson hadde forventninger til endringer under den nye regjeringen Bondevik: "Det må komme et regelverk for oljefondet, man kan ikke investere fondet helt uten etiske retningslinjer".

Strengere regler for u-lands investeringer

Stereke styring og strengere etiske kjøpereglene for norske investeringer i utlandet kan ventes under regjeringen Bondevik.

HENRIK WELT

Reiserpartiet Marit Arnstad, som har vært i opposisjon som stortingsmedlem i et nytt opprørstilt for menneskerettigheter, mener det er behov for å etablere retningslinjer og etiske investeringer i utlandet.

Etter for stortingsvalget har det vært varslet at det vil bli etisk opplyst og det skal gjøres nasjonalbudsjett, sier Arnstad.

Marit Arnstad er enig i at, som det berøres for norsk utlandsinvestering i utlandet, sier Arnstad. - Det er viktig å etablere et regelverk for oljefondet, som kan ikke investere i utlandet uten å ta hensyn til menneskerettigheter i utlandet, sier Arnstad.

Hilde Frafjord Johnson mener det er viktig å etablere et regelverk for oljefondet, som kan ikke investere i utlandet uten å ta hensyn til menneskerettigheter i utlandet, sier Arnstad.

Det er et viktig spørsmål om det er etisk å investere i utlandet, sier Arnstad. - Det er viktig å etablere et regelverk for oljefondet, som kan ikke investere i utlandet uten å ta hensyn til menneskerettigheter i utlandet, sier Arnstad.

Faksimile fra Aftenposten 20. sept. 1997

Regjeringen Bondevik I la fram sin regjeringserklæring (Voksenåsenklæringen) 14. oktober og av den fremgikk det at den nye regjeringen ville "utarbeide retningslinjer for plassering av oljefondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn". Motforestillingene var imidlertid sterke hos mange og motstanden, ikke minst i Finansdepartementet, var sterk. Et begrenset forslag om å trekke fondet ut av tobakkselskaper i revidert nasjonalbudsjett for 1999 fikk ikke støtte på Stortinget, der et flertall (Ap, H, FrP og Tverrpolitisk folkevalgte) advarte "mot en utvikling der det legges føringer på Petroleumsfondet

som kan gjøre det til en form for strategisk investor for å oppnå andre mål enn å sikre statens og fellesskapets finansielle sparing". Sivilsamfunnet og informasjonsstøtten bidro her vesentlig til at den kritiske debatten om behovet for etiske retningslinjer fortsatte og at slike likevel ble etablert i 2004, i samspill med media og politikere, ikke minst daværende stortingsrepresentant fra SV, Øystein Djupedal, som i ettertid fikk tilnavnet "de etiske retningslinjenes far".

FIVHs Norwatch-prosjekt (se egen boks neste side), med et kritisk blikk på norske selskapers virksomhet i utlandet, hadde blitt etablert med informasjonsstøtte fra Norad i 1995. Gjennom dette prosjektet bygget FIVH opp kompetanse som gjorde at de, etter at Norges Bank i 1999 offentliggjorde den første årsrapporten om hvilke selskaper oljefondet hadde investert i, kunne avdekke investeringer i "miljøverstinger" og

“ Jeg har sett det SV har gjort. Jeg har også sett at SV mener at vi skal ut av miljøskadelige virksomheter, at vi skal ut av våpenproduksjon, at vi skal ut av virksomheter som investerer i Burma, at vi skal ut av virksomheter som driver med andre ting som SV ikke liker. Det vil være en ganske omfattende omlegging av retningslinjene for petroleumsfondet. Det er vurdert flere ganger i Stortinget. Det vi har gjort, er å sette til side noen midler til å investere i miljøvennlig virksomhet. Så skal vi høste erfaringer med de investeringene før vi eventuelt går videre og pålegger ytterligere begrensninger på investeringer med petroleumsfondet.

*statsminister Jens Stoltenberg (Ap)
i Stortingets debatt 21. mars 2001 om oljefondets investeringer i landminer*

Bellona, var motstanden fortsatt stor og regjeringen Bondevik I lyktes ikke i å utarbeide forslag til etiske retningslinjer. Også etter at SV i 2001 hadde avslørt at oljefondet hadde investert i landminer avviste daværende statsminister Jens Stoltenberg (Ap) tanken om utarbeidelse av etiske retningslinjer for oljefondet. De vedvarende avsløringene og mediepresset hadde likevel en effekt. Overfor Dagbladet i 2002 erkjente Siv Jensen (FrP) at "vi kan ikke leve med disse skandaleavsløringene".

Avsløringene, som ble gjort av FIVH/Norwatch og andre, bidro til å mobilisere også andre organisasjoner. Gjennom *Forum for utvikling og miljø (ForUM)*, som ble finansiert av Norad, gikk de i 2001 sammen om en større kampanje med krav om at det skulle etableres etiske retningslinjer for oljefondet. Med støtte fra ForUM utarbeidet FIVH rapporten "Verdiløse penger? Oljefondet - veien mot etiske retningslinjer", som bidro til at et flertall på Stortinget i 2002 (alle unntatt H, V og KrF) ba regjeringen "sette ned et utvalg som skal ha som mandat å fremme forslag om et sett av etiske

“ Jeg husker de kampene vi hadde i regjeringen om helt marginale justeringer i forvaltningen av oljefondet ut fra etiske hensyn og etableringen av etikuttvalget. Det var jo en kamp av en annen verden og Finansdepartementet var imot alt.

*Hilde Frafjord Johnson (KrF)
tidligere utviklings- og menneskerettighetsminister i regjeringene Bondevik I og II
Arendalsuka 2016*

selskaper med ansvar for brudd på menneskerettighetene. De kunne slå fast at "norske oljepenger har gått til noen av de absolutt verst tenkelige selskapene med synderegistre så langt som et uår, ikke minst i utviklingsland".

Dette ble starten på en lang rekke avsløringer av uetiske investeringer i årene som fulgte, først og fremst av FIVH/Norwatch, men også av SV (som avslørte investeringer i landminer), Kirkens Nødhjelp (Burma), Dagbladets journalist Thomas Ergo og etter hvert mange andre. Til tross for slike avsløringer og blant annet et utkast til "miljøfremmende og lønnsomme retningslinjer for statens petroleumsfond" utarbeidet av

“ Vi kan ikke leve med disse skandaleavsløringene. Aller mest reagerer jeg på at Norge kjemper for menneskerettigheter samtidig som vi gjennom oljefondets investeringer bryter de samme menneskerettighetene. Jeg er opptatt av avkastning, men vi må ikke glemme våre folkerettslige forpliktelser.

*Siv Jensen (FrP)
til Dagbladet 16. juni 2002*

#INFOSTØTTEN: FIVHs Norwatch-prosjekt

Tidlig på 1990-tallet hersket det strid om Norads informasjonsarbeid og informasjonsstøtten til organisasjonene. Norads ledelse ville ha et styrket hovedfokus på norsk bistand, mens organisasjonene ønsket et bredere helhetsperspektiv og omlegging til "Nord/Sør-informasjon" - bort fra det sterke fokuset på bistand. Et tidlig eksempel på slik "Nord/Sør-informasjon" er den virksomheten FIVH høsten 1994 la inn i sin virksomhetsplan for 1995 til Norad. Der sto det:

"Vi skal drive research og informasjon for å synliggjøre miljøproblemer i fattige land for politikere og opinion i Norge. Vi velger saker som enten har forbindelse til Norge, eller som egner seg til å skape nærhet til norsk befolkning ved at miljøofrene får et ansikt og en stemme. Eksempelvis vil vi fokusere på:

- multinasjonale selskapers utnyttning av råvarer i regnskogene,
- internasjonale institusjoners finansiering av miljøødeleggende prosjekter, og
- norske selskapers mulige miljøskadelige virksomhet."

Dette bidro til etableringen av FIVHs prosjekt Norwatch i 1995, et prosjekt som ble videreført med informasjonsstøtte i årene som fulgte og ble fremhevet i en evaluering av informasjonsstøtten til RORGene utført av COWI på oppdrag fra UD i 1998:

"Nyhetsbrevet Norwatch står fram som det klareste eksempel på at enkelte organisasjoner innenfor RORG-samarbeidet har valgt å slå inn på helt nye veier i sitt opplysnings- og påvirkningsarbeid. Norwatch-prosjektet er også interessant som et eksempel på kontakt med et stort antall NGOer i u-landene. Det avspeiler videre den økte tendensen til å rette oppmerksomhet mot endringer i norsk næringsliv, Norges plass i verdensøkonomien og nye konfliktområder i debatten, og illustrerer på denne måten hvordan nye temaer og problemstillinger fanges opp. Kort uttrykt beskrives virksomheten slik av Dagbladet: 'De har avslørt storkonsern som Statoil, Hydro, Dyno, Kværner og Borregård, og dokumentert overgrep mot urbefolkning, rovdrift på arbeidere, leteboring i okkuperte områder, søppeldumping i nasjonalparker og tvilsomt samarbeid med våpenindustrien.'"

I 2001 ble FIVH tildelt Norads informasjonspris for "det mest kreative, innovative og faglig spennende informasjonstiltaket" for informasjonstiltaket "Norwatch", sammen med Regnskogfondet, som fikk prisen for "hagemøbelkampanjen". Juryen, som ble ledet Ole Christian Lagesen ved journalistutdanningen på Høgskolen i Oslo, konkluderte at "begge tiltakene var gode og godt gjennomførte informasjonstiltak, med dokumentert relevans, tyngde og evne til å vekke engasjement hos målgruppene" og pekte på at begge tiltakene:

"... har som utgangspunkt behovet for å informere om konsekvensene av dagens økonomiske globalisering for landene i sør, og har pekt på at også norske bedrifter som etablerer seg i utlandet ikke alltid følger de samme standarder som hjemme når det gjelder miljø, menneskerettigheter og sosiale forhold. Informasjonstiltakene har bidratt vesentlig til en nødvendig debatt om etikk i næringslivet og muliggjort at også vanlige borgere - på basis av kunnskap og ny innsikt - kan treffe etisk-økonomiske valg med betydning for nord/sør-dimensjonen i det internasjonale og nasjonale næringslivet."

Den kompetansen FIVH bygde opp gjennom Norwatch kom til å spille en viktig rolle i debatten om etiske retningslinjer for oljefondet gjennom sine avsløringer av virksomheten i selskaper oljefondet hadde og har investert i.

retningslinjer for petroleumsfondet og legge fram sak våren 2004". I en mindretallsmerknad fra FrP, SV og Kystpartiet ble det eksplisitt vist til FIVHs rapport og bedt om at regjeringen vurderer denne.

Regjeringen nedsatte deretter et utvalg ledet av professor Hans Petter Graver (Graverutvalget). ForUM nedsatte en egen arbeidsgruppe, der FIVH, Norsk Folkehjelp og Attac deltok, sammen med Amnesty Norge og uavhengige ressurspersoner. Denne arbeidsgruppa hadde flere møter med Graverutvalget og leverte sommeren 2003 et omfattende forslag til utvalget, med tilslutning fra en lang rekke organisasjoner, hvorav de fleste mottok informasjonsstøtte fra Norad:

Alternativt Nettverk, Atlas- alliansen, Den Norske Turistforening, WWF Verdens Naturfond, Max Havelaar, FIAN- Norge, FORUT- Norge, Forum for systemdebatt, Latin-Amerikagruppene i Norge, Norges Fredsråd, Norges Naturvernforbund, Norsk Esperantoforbund, Norske Samers Riksforbund, Vennskap Nord/Sør, Miljøpartiet De Grønne, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Blekkulfs Miljødetektiver, SAIH Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond, Stiftelsen Korsvei, Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier, FIVAS og Mellomkirkelig Råd.

Etter at Graverutvalget hadde lagt fram sin rapport sommeren 2003 fortsatte arbeidsgruppa i ForUM sitt arbeid og utarbeidet innspill til Finansdepartementet. I mai 2004 la Finansdepartementet fram sitt forslag, som ble hilst velkommen i en uttalelse fra ForUMs årsmøte:

"Årsmøtet til Forum for utvikling og miljø hilser regjeringens støtte til etiske retningslinjer velkommen. Det er et stort framskritt at det Norske Petroleumsfondet som det største statlig eide fondet i verden innfører slike retningslinjer. Medlemsorganisasjonene i Forum for utvikling og miljø har i mange år sloss for å få disse på plass, for å forhindre at Norge som et av verdens rikeste land bygger sin velferd på miljøødeleggelser og undertrykking i andre land. Det framlagte forslaget slår fast viktige prinsipper og vi ser fram til å samarbeide om videreutvikling av verktøy og virkemidler for den praktiske gjennomføringen."

I sin innstilling - B.innst.S.nr.2 (2003-2004) - sluttet en samlet finanskomite på Stortinget, ledet av Siv Jensen (FrP), seg til regjeringens forslag. Da forslaget ble vedtatt i Stortinget 18 juni 2004 kommenterte en fornøyd Øystein Djupedal (SV) det slik i en kommentar i VG:

"De sa vi ikke kunne gjøre det - at det var umulig å kombinere etikk og butikk. Men i dag vedtar Stortinget et forslag om etiske retningslinjer for oljefondet."

Det var ikke informasjonsstøtten alene som fikk en slik utviklingspolitisk effekt, men sivilsamfunnets arbeid, med informasjonsstøtte fra Norad, *bidro* til dette resultatet.

“ Jeg husker godt avsløringene fra FIVH/Norwatch og andre, arbeidet til ForUM og FIVHs rapport. Dette er et godt eksempel på dialektikken mellom organisasjoner, media og politikken, som i dette tilfellet fikk Siv Jensen til å snu. Det hadde ikke vært mulig uten alle avsløringene.

*Øystein Djupedal
"De etiske retningslinjenes far", som tidligere stortingsrepresentant for SV, nå primus motor for Arendalsuka.
Intervju august 2016*

“ Den aktiviteten og innsikten som frivillig sektor har bygd opp på dette feltet har hatt stor betydning. Det hadde stor betydning for at vi fikk på plass etiske retningslinjer for oljefondet i sin tid. Det hadde særlig betydning når eksklusjon av selskaper var det viktigste virkemiddelet, som det var i begynnelsen da vi fikk informasjon om selskaper fra frivillige organisasjoner, og det hadde stor betydning i den videre utviklingen av retningslinjene.

Kristin Halvorsen

Tidligere finansminister (SV) på en konferanse i regi av FIVH og Greenpeace i mai 2016

Informasjonsstøtten styrket sivilsamfunnets kompetanse, engasjement og demokratiske deltakelse og sammen med andre sentrale aktører, som engasjerte politikere, fagpersoner, næringslivsaktører og media, bidro den til en viktig utviklingspolitisk effekt. Informasjonsstøtten bidro i en tidlig fase særlig gjennom støtten til FIVHs prosjekt Norwatch. Dette prosjektet spilte en sentral rolle i å få frem mer og bedre kunnskap om virksomheten i de selskapene oljefondet hadde investert i og deres medvirkning til brudd på menneskerettighetene, miljødeleggelser m.v. Dette bidro til å øke engasjementet hos andre, inkludert andre organisasjoner som sluttet opp om arbeidet på dette feltet i ForUM, et nettverk av norske organisasjoner som jobber med utvikling og miljø, hvorav mange mottok (og mottar) informasjonsstøtte fra Norad. Sammen bidro FIVH og ForUM med kunnskap og nye løsningsforslag om hvordan etiske retningslinjer kunne utformes (FIVHs rapport, mediedebatt, innspill til Graverutvalget, høringsinnspill

til Finansdepartementet m.v.) og gjennom samarbeid innenfor ForUM bidro de til demokratisk deltakelse fra et bredt spekter av norske organisasjoner inn i den offentlige debatten og de politiske prosessene knyttet til utviklingen av de etiske retningslinjer for oljefondet.

- Den aktiviteten og innsikten som frivillig sektor har bygd opp på dette feltet har hatt stor betydning ... for at vi fikk på plass etiske retningslinjer i sin tid, konstaterte Kristin Halvorsen, som den gang var finansminister, da hun innledet på en konferanse i regi av FIVH og Greenpeace i mai 2016, 12 år etter at de etiske retningslinjene ble vedtatt.

Etiske retningslinjer for oljefondet

Finansdepartementet og regjeringen (Bondevik II) sluttet seg i all hovedsak til Graverutvalgets forslag og fikk tilslutning fra en samlet finanskomite på Stortinget i komiteens innstilling (B.innst.S.nr.II, 2003.2004). I regjeringens forslag sto det blant annet at:

"Petroleumsfondet skal ikke foreta investeringer som utgjør en uakseptabel risiko for at fondet medvirker til uetiske handlinger eller unnlatelser som for eksempel krenkelser av grunnleggende humanitære prinsipper, grove krenkelser av menneskerettighetene, grov korrupsjon eller alvorlige miljødeleggelser."

Av Finansdepartementets pressemelding framgikk det at de etiske forpliktelsene skulle ivaretas gjennom tre virkemidler:

- *Eierskapsutøvelse* for å fremme langsiktig finansielle avkastning. I mange tilfeller vil det være et sammenfall mellom finansielle og etiske hensyn.
- *Filtrering*: Systematisk utelukking av produsenter av følgende våpen- og ammunisjonstyper: Kjemiske våpen, biologiske våpen, antipersonellminer, ikke-detekterbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, kjernevåpen og klasebomber. Dette er våpentyper som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper.
- *Uttrekk*: Individuell utelukking av selskaper der det er en uakseptabel risiko for i fremtiden å medvirke til grove krenkelser av grunnleggende humanitære prinsipper, grove krenkelser av menneskerettighetene, grov korrupsjon eller alvorlig miljøskade.

Det ble samtidig opprett et Etikkråd, som etterfulgte det tidligere Folkerettsrådet, som skulle gi Finansdepartementet råd om konkrete selskaper som bør utelukkes fra oljefondet i henhold til de etiske retningslinjene.

2) Negativ filtrering og bruk av uttrekksmekanismen

Etter at oljefondet begynte å investere i aksjer var det særlig FIVH/Norwatch som med sin kompetanse bidro til å fremskaffe informasjon om selskaper de mente oljefondet burde trekke seg ut av, men som tidligere nevnt var det også andre organisasjoner, journalister og ikke minst SV, som bidro i dette arbeidet.

Etter at de etiske retningslinjene ble etablert i 2004 har et økende antall organisasjoner, mange med informasjonsstøtte fra Norad, arbeidet aktivt med å fremskaffe informasjon om selskaper de mener oljefondet bør trekke seg ut av, enten systematisk gjennom produktbasert utelukkelse (negativ filtrering) eller gjennom bruk av uttrekksmekanismen, og bidratt til kritisk debatt om ulike typer investeringer. En rekke organisasjoner har, med informasjonsstøtte fra Norad, frembragt mye kunnskap om enkeltelskaper, land og bransjer, som har blitt spilt inn til Etikkrådet, som igjen har vurdert grunnlaget for uttrekk av enkeltelskaper. Vårt fokus i denne delen er imidlertid på utviklingspolitiske effekter i form av at stortinget har vedtatt produktbasert utelukkelse eller annen mer systematisk bruk av uttrekksmekanismen overfor land eller bransjer etc.

Utviklingspolitisk effekt 2.1:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ **Oljefondet trakk seg ut av våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper - landminer, klasebomber, atomvåpen m.v. (2004)**

Dette skjedde:

Den internasjonale landminekonvensjonen trådte i kraft i 1999 og etter at SV i 2001 avdekket at oljefondet hadde investert i et selskap som var involvert i produksjon av landminer (*Singapore Technologies Engineering*) foreslo regjeringen Stoltenberg I etablering av en uttrekksmekanisme. Den skulle bidra til at Finansdepartementet kunne utelukke selskaper fra fondets investeringsunivers dersom investeringene kunne innebære brudd på Norges folkerettslige forpliktelser.

Etter at SV i Stortinget hevdet at oljefondet hadde investert i et selskap involvert i klasebomber (*Honeywell*), slo *Dagbladet* saken opp på sin forside 14. november 2001 (faksimile over t.h.). Det viste seg at SV den gang tok feil, men i april året etter kunne FIVH/Norwatch avsløre at oljefondet likevel hadde investert i et selskap (*General Dynamics*) som produserte klasebomber (over t.v.).

Da regjeringen Bondevik II overtok høsten 2002 etablerte de et Folkerettsråd, som skulle være rådgivende for Finansdepartementet i slike saker. Etter anbefaling fra Folkerettsrådet trakk oljefondet seg ut av Singapore Technologies Engineering i 2002. Investeringer i blant annet klasebomber ble imidlertid vurdert å ikke være i strid med folkeretten, siden det på det tidspunktet ikke fantes internasjonale konvensjoner mot klasebomber. Seniorrådgiver *Asbjørn Eide* ved Institutt for menneskerettigheter (nå Senter for menneskerettigheter) kommenterte dette slik overfor Dagbladet 20. juni 2002:

"Dette er for dårlig. Selv om Stortinget vedtar regjeringens forslag, vil mange av oljefondets investeringer ikke være i folkerettens ånd. Oljefondet kunne ha gjort mye for menneskerettighetene. Men regjeringen ønsker bare å *ikke* være en kriminell. Norge legger seg dermed så vidt under den kriminelle lavgrense. "

FIVH/Norwatch' avsløringer av investeringer i selskaper involvert i produksjon av klasebomber og atomstridshoder bidro imidlertid til å videreføre den kritiske debatten og presset på politikere. Da de etiske retningslinjene ble vedtatt i 2004 ble det innførte negativ filtrering av ulike våpentyper, utover de som tidligere hadde blitt vurdert å være i strid med folkeretten og "som ved normal anvendelse bryter grunnleggende humanitære prinsipper":

"Systematisk utelukkning av produsenter av følgende våpen- og ammunisjonstyper: Kjemiske våpen, biologiske våpen, antipersonellminer, ikke-detekterbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, kjernevåpen og klasebomber. "

Det har senere ikke blitt avdekket at oljefondet har investert i andre selskaper involvert i produksjon av landminer, men i 2005 trakk oljefondet seg blant annet ut av *General Dynamics* og *Honeywell International*, som i følge FIVH/Norwatch i 2002 var involvert i henholdsvis produksjon av klasebomber (sluppet over Kosovo, Afghanistan og Irak) og kjernevåpen (atomvåpen). I årene som fulgte trakk fondet seg også ut av, eller unnlot å investere i, en rekke andre selskaper som også var eller ble involvert i slik produksjon.

Utviklingspolitisk effekt 2.2:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ ***Oljefondet trakk seg ut av tobakk (2009)***

Dette skjedde:

Allerede i revidert nasjonalbudsjett for 1999 fremmet regjeringen Bondevik I forslag om at "hele fondet forbyr å investere i selskaper som har produksjon av tobakksprodukter som sin hovedaktivitet". Motstanden mot etiske retningslinjer generelt var imidlertid fortsatt sterkt tilstede og selv om det her bare gjaldt tobakk advarte et flertall på Stortinget (Ap, H, FrP og Tverrpolitisk folkevalgte) "mot en utvikling der det legges føringer på Petroleumsfondet som kan gjøre det til en form for strategisk investor for å oppnå andre mål enn å sikre statens og fellesskapets finansielle sparing". Spørsmålet ble også drøftet i Graverutvalget, som i sin utredning i 2003 oppsummerte sin konklusjon slik:

"Utvalget har ikke kommet frem til en samlet konklusjon om hvorvidt negativ filtrering eller uttrekksmekanismen bør benyttes for å utelukke tobakksprodusenter fra fondet. Dersom uttrekksmekanismen benyttes, er det aktuelt å utelukke selskaper som utviser grov uetisk atferd, herunder også gjennom utilbørlig markedsføring av tobakk."

FIVH/Norwatch hadde dokumentert at oljefondet hadde investert drøyt fire milliarder kroner i internasjonal tobakksindustri og kommenterte regjeringens oppfølging av Graverutvalgets rapport med hensyn til investeringer i tobakksindustrien slik:

"Til tross for at regjeringen har profilert seg høyt på kampen mot de helsefarlige virkningene av tobakk, har den likevel ikke tatt konsekvensen og foreslått å utelukke tobakksindustrien fra Oljefondet."

I et høringsinnspill til Stortingets finanskomite oppfordret Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL) komiteen til gå inn for et forbud mot investeringer i tobakksindustrien, men SVs finanspolitiske talsmann, Øystein Djupedal, levnet ikke forslaget en sjanse og kommenterte det slik overfor FIVH/Norwatch:

"Nei, det løpet er nok kjørt. Det er flott at Norge får etiske retningslinjer for Petroleumsfondet, men det er merkelig at regjeringen ikke kunne gå inn for å utelukke tobakksindustrien som bransje. Jeg tror likevel at det bare er et tidsspørsmål før en slik eksklusjon kommer."

Djupedal fikk rett, men det skulle flere år før det skjedde. Etter at de etiske retningslinjene ble vedtatt bidro særlig FIVH, gjennom Norwatch, til å fremskaffe fortløpende informasjon om tobakkselskaper oljefondet hadde investert i og kunnskap om tobakksindustriens utviklings- og helseskadelige virksomhet.

- Taper kampen mot Oljefond-tobakk, var tittelen på en nyhetssak fra FIVH/Norwatch i 2005 og en ny sak med tittelen "Oljefondet: U-land opp i røyk" i februar 2007 innledet slik:

"Oljefondet satser som aldri før på tobakk. Norwatch' gjennomgang av Oljefondets nye portefølje viser at over 10 milliarder kroner står i på bok i en bransje som motarbeider en aktiv helsepolitikk i utviklingsland og som henter stadig mer av sitt overskudd fra den fattige delen av verden. På et år har tobakksinvesteringene økt med 44,2 prosent."

“ Det har skjedd en utvikling både internasjonalt og nasjonalt, gjennom ikrafttreden av WHO's tobakkskonvensjon og innstramningen av den norske røykeloven, etter at Graverutvalget la fram sin innstilling. Vi har tatt innover oss denne utviklingen og anser – bl.a. i lys av høringsinnspill i forbindelse med evalueringen av de etiske retningslinjene – at tiden er moden for å utelukke tobakksproduksjon fra fondet.

Pressemelding fra Finansdepartementet 19. januar 2010

Gjennombruddet kom i forbindelse med Den rødgrønne regjeringens revisjon av de etiske retningslinjene i 2008-2009. Regjeringens konklusjoner fra denne revisjonen ble lagt fram i regjeringens melding om statens pensjonsfond 2009, der det ble foreslått å videreutvikle utelukkelsesmekanismen ved blant annet å "utelukke tobakksprodusenter fra fondets investeringsunivers".

“ Det er viktig at de etiske retningslinjene til enhver tid speiler det som kan anses som felles verdier hos eierne av fondet.

daværende finansminister Sigbjørn Johnsen (Ap) 19. januar 2010

- Oljefondet stumper røyken, kunne FIVH/Norwatch konstatere i januar 2010:

"Finansdepartementet har utelukket 17 tobakksprodusenter fra Oljefondet. Nedsalget i selskapene er nå gjennomført, og aksjer for 14,6 milliarder kroner er solgt."

Utviklingspolitisk effekt 2.3:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ Oljefondet trekker seg ut av kull (2015)

Dette skjedde:

Oljefondet ble bygget opp med inntekter fra Norges utvinning av olje og gass, energikilder som i stor grad har bidratt til menneskeskapte klimaendringer. Det var derfor naturlig at hensyn til miljø og klima tidlig kom opp i debatten om forvaltningen av fondet. Dette førte blant annet til at det i 2000 ble skilt ut et eget miljøfond, som en del av oljefondet, og at det ble mye fokus på investeringer i "miljøverstinger", slik FIVH/Norwatch pekte på i sin gjennomgang av Norges Banks første årsrapport i 1999: Oljefondet uten retningslinjer: Støtter miljøverstinger og menneskerettighetsbrudd. Og i begynnelsen av 2003, etter at Kommunal Landspensjonskasse (KLP) hadde trukket seg ut av en rekke selskaper, pekte FIVH/Norwatch på at "miljøfondet er full av miljøsyndere":

"Oljefondets lillebror har investert i alle selskapene som KLP har svartelistet på grunn av grove miljø-ødeleggelser. Miljøfondet står heller ikke tilbake for sin større slektning hva gjelder uetiske investeringer generelt. Mens Oljefondet viste seg å ha investert i 25 av 27 selskaper som KLP svartelistet, er Miljøfondet inne i 17 av selskapene."

Mange som engasjerte seg i dette var både opptatt av "negativ filtrering", at oljefondet skulle ut av "miljøverstinger" og heller investere i selskaper som utvikler fornybar energi. Blant de som tidlig engasjerte seg i å løfte fram disse spørsmålene i offentligheten og på politisk nivå var Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon, *Changemaker*, som i en kampanje i 2006 "vasket Finansdepartementet rent" - med finansiering over Norads informasjonsstøtteordning (se boks s. 55). Året etter bidro blant andre FIVH med et arbeidsnotat som kartla oljefondets investeringer i olje/gass og kull, sammenliknet med investeringer i fornybar energi, og sammen med ForUM utga de en rapport der de stilte spørsmålet "Forvaltning for fremtiden?". Rapportforfatterne pekte på oljefondets etiske utfordringene knyttet til klima:

"... SpU har en særlig forpliktelse i forhold til å styrke satsingen på miljø i kraft av at fondet i hovedsak stammer fra inntekter fra olje- og gassutvinning. Våre inntekter har en økologisk kostnad som rammer globalt. Vi selger et produkt som frigjør klimagasser, og bærer dermed et særskilt moralsk ansvar for de klimaendringene bruken av fossilt brennstoff skaper. Hvis vi i tillegg investerer i virksomheter som bidrar til ytterligere miljøødeleggelser, vil det økologiske fotavtrykket knyttet til SpU være enda mer omfattende."

Debatten rundt oljefondets utfordringer knyttet til klima og miljø har trukket i mange retninger. En av dem førte til at Stortinget, i forbindelse med behandlingen av fondsmeldingen for 2015, gikk inn for å utelukke kullselskaper

#INFOSTØTTEN: WWF satte fokus på oljefondets investeringer i olje, kull og gass (2013)

Med informasjonsstøtte fra Norad satte WWF Norge i 2013 et sterkt fokus på oljefondets investeringer i olje, kull og gass. De gjennomførte en analyse av oljefondets investeringer og kunne i juni fortelle at:

- SPU har investert 227 milliarder kroner [eller 10 prosent av SPUs aksjeinvesteringer] i 147 av de mest karbonrike selskapene.
- Disse selskapene har alene fossile reserver som vil medføre 14 prosent mer CO₂ enn det som kan bli sluppet ut globalt om vi skal opprettholde en 80 prosent sjanse til å begrense global oppvarming til 2 grader Celsius.
- WWF har beregnet at SPUs fossile eierskap er 5,83 gigatonn CO₂. Det tilsvarer 108 ganger Norges totale klimagassutslipp i 2010.

- De norske sparepengene er plassert i mer fossil energi enn verden kan tåle, skrev Dagens Næringsliv samme dag i ingressen til et to siders oppslag om WWFs analyse. Avisen gjenga også det kartet WWF hadde utarbeidet, som viste oljefondets investeringer.

WWF bidro med analysen og kartet med ny og bedre kunnskap, som bidro til å styrke den kritiske debatten om oljefondets investeringer i olje, kull og gass. Til Dagens Næringsliv sa daværende statssekretær i Finansdepartementet, Hilde Singsås (Ap), blant annet dette:

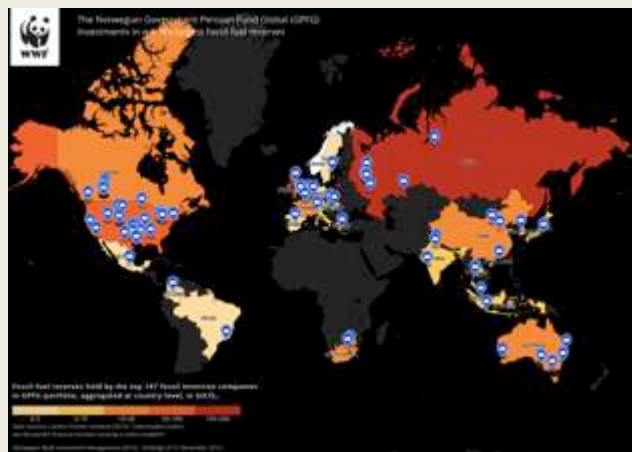
"Å selge seg ut av olje og gass har vært oppe til debatt ved flere anledninger. Sist vi gjorde en vurdering, i 2009, så vi at det trolig var av liten betydning for samlet risiko om vi solgte oss ut av selskaper innen olje og gass eller ikke."

Etter Stortingsvalget og regjeringsskiftet høsten 2013 fremmet imidlertid Arbeiderpartiet følgende forslag i Stortinget:

"Stortinget ber regjeringen foreta en grundig utredning med sikte på å trekke ut investeringene til Statens pensjonsfond utland av kullselskaper, og legge fram utredninger i forbindelse med den varslede stortingsmeldingen om forvaltningen av SPU våren 2014."

WWFs analyse og kart over oljefondets investeringer i olje, kull og gass sommeren 2013 bidro til mer og bedre kunnskap, såvel som mer kritisk debatt om oljefondets fossile investeringer. Analysen og kartet fikk oppslag over to sidene i Dagens Næringsliv 27. juni 2013.

Det var Arbeiderpartiet som rett før jul 2013 fremmet følgende forslag (Dokument 8:16 S 2013-2014) - på Stortinget:

"Stortinget ber regjeringen foreta en grundig utredning med sikte på å trekke ut investeringene til Statens pensjonsfond utland av kullselskaper, og legge fram utredninger i forbindelse med den varslede stortingsmeldingen om forvaltningen av SPU våren 2014."

Stortinget vedtok i stedet å be regjeringen nedsette en ekspertgruppe som skulle "vurdere om utelukkelse av kull- og petroleumsselskaper framstår som en mer effektiv strategi enn eierskapsutøvelse og påvirkning for å adressere klimaspørsmål og bidra til endringer fram i tid". Da ekspertgruppen la fram sin rapport et år senere konkluderte den at eierskapsutøvelse burde være oljefondets "viktigste redskap for å adressere klimaspørsmål". Et flertall på Stortinget ville det imidlertid annerledes og 27. mai i fjor kunne *Høyre* presentere nyheten om uttrekk av kull slik på sine nettsider:

"Samtlige partier på Stortinget har kommet til enighet om at Statens pensjonsfond utland (SPU) ikke lenger skal være investert i kullselskaper. Regjeringen får nå i oppgave å be Norges Bank og Etikkrådet om råd for utarbeidelse av et kriterium for uttrekk."

- En dag for historiebøkene, jublet miljøbevegelsen, men veien fram til denne enigheten i Stortinget har vært lang og sivilsamfunnet, delvis med finansiering fra Norads informasjonsstøtteordning, har spilt en viktig rolle.

FIVH styrket sitt fokus på et fossilfritt oljefond i 2012 og drev en intens kampanje gjennom flere år. Her et utsnitt fra de mange nyhetssakene om oljefondet på FIVHs nettsider.

Startskuddet for FIVHs fokus på oljefondets investeringer i kull startet med et godt besøkt frokostmøte høsten 2012, der blant statssekretær i Finansdepartementet, Hilde Singaas (A), deltok. I månedene og årene som fulgte bidro de med ny kunnskap og informasjon gjennom en rekke rapporter og saker, blant annet disse:

- *Oljefondets problematiske karbonboble*, arbeidsnotat, FIVH, november 2012.
- *Et klimavennlig oljefond. Slik kan Statens pensjonsfond utland bidra til en klimaløsning*, FIVH, juni 2013
- *Norges investeringer i framtidens største klimatrusler*, FIVH, august 2013
- *Kull og klima i Kalimantan, et notat om norske interesser i klimaskadelig kullekspansjon i Kaloimantan (Borneo)*, FIVH Arbeidsnotat nr. 4-2013.
- *Kommunenes kull- og oljekasse*, FIVH, januar 2014,

- *Slik blir Oljefondet "Best-i-test"*, Arbeidsnotat, FIVH, november 2013
- *Dirty & Dangerous: Government Pension Fund's Coal Investments*, urgewald, FIVH, Greenpeace, november 2014
- *Still Dirty, Still Dangerous*, urgewald, FIVH, Greenpeace, mai 2015.

I samme periode styrket også *WWF Norge* sitt fokus på oljefondets investeringer i kull, olje og gass og lanserte sommeren 2013 et oversiktskart over investeringer og en analyse, som de oppsummerte slik på egne nettsider 27. juni:

"Det norske oljefondet har investert i 147 av selskapene i verden som har størst reserver i kull, olje og gass. De norske investeringene tilsvarer 108 ganger Norges klimagassutslipp."

I 2015 samarbeidet FIVH, WWF og Greenpeace tett i dette arbeidet og koordinerte sitt arbeid for å få Stortinget til å trekke oljefondet ut av kull, gjennom blant annet felles innspill til Finansdepartementet om hvordan dette kunne gjøres. De iverksatte en internasjonal underskriftskampanje sammen med Avaaz, 350.org og urgewald og samlet inn nesten 50000 underskrifter på kravet om å trekke oljefondet ut av kull. Underskriftene ble overrakt Marianne Marthinsen (Ap) og Torstein Solberg (Ap), som var saksordfører for saken på Stortinget, under en tilstelning foran Stortinget (se bilde under).

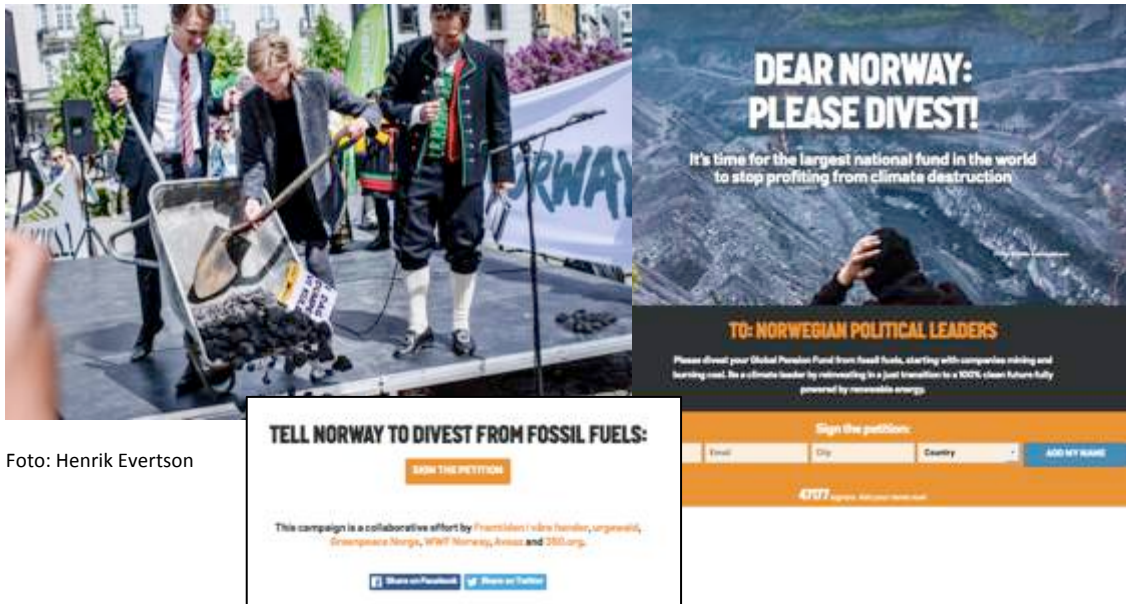

Foto: Henrik Evertson

Samtidig som miljøorganisasjonene drev og samordnet sitt arbeid knyttet til oljefondets investeringer i kull trappet også de kirkelige organisasjonene, herunder Kirkens Nødhjelp, Mellomkirkelig Råd (KUI) og Norges Kristne Råd, som alle mottar informasjonsstøtte fra Norad, opp sitt arbeid. De var blant annet aktive overfor sentrale kirkelige organer. Dette bidro til at Kirkemøtet 2013, i en uttalelse om etisk forvaltning av oljefondet, blant annet mente at:

"Vesentlig mer av SPU må investeres i fornybar energi og utvikling av ny energi. Vesentlig mindre må investeres i fossilindustrien."

Uttalelsen ble oversendt norske myndigheter og senere ble dette synet fulgt opp i høringsinnspill til Finansdepartementet og Stortinget.

9 år etter at Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon, Changemaker, "vasket Finansdepartementet rent" i 2006, fulgte de opp sitt miljø- og klimaengasjement med lansering av sin hovedkampanje i 2015, med finansiering fra Norads informasjonsstøtteordning, "Ekspedisjon Grønnpolen". Ett av kravene som ble fremmet her var nettopp at oljefondet skulle trekkes ut av kull, men det vedtok Stortinget få dager etter at kampanjen ble lansert og kampanjen fortsatte med hovedfokus på kampanjens hovedkrav: 1) Fjerne støtteordninger som gjør petroleumsnæringa kunstig stor og 2) Investere i fremtidens grønne næringer i Norge og i utlandet.

Også her bidro informasjonsstøtten fra Norad i en tidlig fase, gjennom støtten til FIVHs prosjekt Norwatch (research, publisering, mediarbeid m.v.), til kunnskap og oppmerksomhet rundt oljefondets investeringer i "miljøsyndere", herunder oljeselskaper. Først i 2006 bidro den, gjennom støtten til Changemaker, som "vasket Finansdepartementet rent", til et skarpere fokus på de etiske utfordringene knyttet til at oljefondet investerte mye mer i selskaper som bidro til å skape klimaproblemene, som kullselskaper, enn i selskaper som bidrar til å løse dem (fornybørselskaper). Og i årene som fulgte var det først FIVH og ForUM, som i rapporter i 2007, fulgte opp dette og etterhvert en bredere allianse av miljøorganisasjoner, herunder FIVH og WWF, som begge mottok informasjonsstøtte fra Norad, og Greenpeace (som ikke mottok slik støtte). Gjennom informasjonsstøtten til de kirkelige organisasjonene, Mellomkirkelig Råd (KUI), Norges kristne råd (Global Info) og Kirkens Nødhjelp, bidro støtten til å bringe kunnskap inn i kirkelige miljøer, som igjen bidro til kritisk debatt og politisk deltakelse fra sentrale kirkelige organer.

Informasjonsstøtten alene var selvsagt ikke det avgjørende, men i forhold til Stortingets føringer for støtten er det åpenbart at informasjonsstøtten *bidro* vesentlig til sivilsamfunnets engasjement og politiske deltakelse og derigjennom til dette resultatet.

“ Den lange historien om Oljefondet, eller Statens pensjonsfond – utland, er at vi stadig har tatt nye skritt på veien mot etiske og ansvarlige investeringer. At vi fikk til enighet på Stortinget om å trekke oss ut av kull var en viktig del av dette. Vi hadde ikke fått til en slik enighet uten et vedvarende engasjement fra sivilsamfunnet og blant annet miljøorganisasjonene, det er jeg helt sikker på.

Jonas Gahr Støre (Ap)
i Energi og Klima 20. januar 2016

Utviklingspolitisk effekt 2.4:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ **Oljefondet trekker seg ut av en rekke enkeltselskaper og/eller selger seg ned i ulike bransjer, produkter eller land/områder**

Ulike organisasjoner har vært engasjert i å dokumentere anklager om brudd på menneskerettighetene og miljødeleggelse begått av en lang rekke selskaper som oljefondet har vært eller er investert i. Nedenfor presenteres et par eksempler, der sivilsamfunnets innsats har bidratt til uttrekk og nedsalg i større og mer systematisk omfang.

Dette skjedde (selskaper i okkuperte Vest-Sahara):

Det første selskapet som ble utelukket fra oljefondet etter at de etiske retningslinjene ble etablert i 2004 var det amerikanske selskapet Kerr-McGee, som ble vurdert at Etikkrådet etter forespørsel fra Eksilregjeringen for Vest-Sahara og den norske Støttekomiteen for Vest-Sahara. I Finansdepartementets pressemelding 6. juni 2005 ble uttrekket forklart slik:

"Marokko har i en årrekke, til tross for sterk fordømmelse fra FN, okkupert Vest-Sahara. Kerr-McGee legger etter rådets vurdering til rette for Marokkos mulige utnyttelse av naturressursene i området. Rådet anser slik virksomhet som et "særlig grovt brudd på

grunnleggende etiske normer" blant annet fordi dette kan bidra til å legitimere Marokkos suverenitetskrav og dermed undergrave FN's fredsprosess."

FIVH/Norwatch og den norske Støttekomiteen for Vest-Sahara har i en årrekke satt søkelyset på oljefondets investeringer i selskaper som opererer i Vest-Sahara, et spansk protektorat fra 1884 og okkupert av Marokko siden 1975. For eksempel kunne FIVH/Norwatch, i sitt nyhetsbrev 5. oktober 2009, avsløre at:

"... Oljefondet er massivt inne i plyndringen av kostbare naturressurser i okkuperte Vest-Sahara. Beregninger Norwatch har gjort, viser at 8 internasjonale gjødselbedrifter som Oljefondet er deleier i, importerer hele to tredeler av all fosfat som marokkanske myndigheter eksporterer fra de okkuperte områdene gjennom sitt heleide statsfosfatselskap."

Gjennom egne undersøkelser og påfølgende publisering og mediearbeid, samt innspill og påvirkningsarbeid overfor Etikkrådet, NBIM og norske myndigheter har de to organisasjonene bidratt til et vedvarende kritisk fokus på oljefondets investeringer i selskaper med virksomhet i Vest-Sahara. Senest 28. juni 2016 kunne Støttekomiteen for Vest-Sahara, som har mottatt årlig informasjonsstøtte fra Norad siden 2010, fortelle om "gode nyheter" på sine nettsider:

"Norges Bank annonserte i dag at de har ekskludert to selskaper fra sine porteføljer, amerikanske Kosmos Energy og skotske Cairn Energy. Årsaken er at det er en 'uakseptabel risiko for at selskapene medvirker til særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer'."

Resultat:

- ✓ Oljefondet har siden de etiske retningslinjene ble etablert i 2004 trukket seg ut av i alt 6 selskaper med virksomhet i okkuperte Vest-Sahara.

Dette har skjedd (selskaper som ødelegger regnskog):

Med informasjonsstøtte fra Norad startet Grønn Hverdag og Regnskogfondet i 2012 "palmeoljekampanjen", som informerte om helseskade og regnskogødeleggelse som følge av produksjon av palmeolje og kartla innhold av palmeolje i produkter på det norske markedet. Kampanjen, sammen med rapporten "Beauty and the Beast", utgitt med støtte fra Norad i samarbeid med Naturvernforbundet, bidro til mye fokus på oljefondets investeringer i palmeoljeselskaper og at NBIM styrket sitt fokus på tropisk avskoging og solgte seg ut av palmeoljeselskaper (se egen boks om palmeoljekampanjen på neste side).

Resultat:

- ✓ Oljefondet har redusert sine investeringer i selskaper og bransjer som forårsaker regnskogødeleggelse. Fondet har solgt seg ut av omlag 30 palmeoljeselskaper, som NBIM mener ikke produserer palmeolje på en bærekraftig måte.

#INFOSTØTTEN: Regnskogfondets og Grønn Hverdags palmeoljekampanje i 2012-2013

Med informasjonsstøtte fra Norad lanserte Regnskogfondet, sammen med Grønn Hverdag, i januar 2012 Palmeoljekampanjen. På NRK i beste sendetid fikk hundretusener av nordmenn sett hvordan produksjon av palmeolje raserer regnskog i stor skala i Indonesia og Malaysia, ødelegger livsgrunnlaget for lokalbefolkningen og fører til brudd på menneskerettigheter. Reportasjen avslørte at palmeolje brukes i en rekke matprodukter som finnes i norske butikkhyller og at dette forbruket er økende.

Faksimile fra Aftenposten 12. desember 2013

NRKs reportasje refererte til den nettbaserte Palmeoljeguiden, som hadde blitt utviklet i forbindelse med kampanjen slik at engasjerte forbrukere fikk veiledning om hvordan unngå den ødeleggende palmeoljen. Regnskogfondets følgere, ambassadører og støttespiller ble holdt løpende oppdatert gjennom nyhetsbrev og sosiale medier om hvilke produsenter som etter hvert kuttet ut palmeoljen og det ble gitt tips og informasjon om produkter som var palmeoljefrie. Over 21 000 skrev under på underskriftskampanjen "Ikke spis regnskogen", der kravet var at norske matprodusenter må informere tydeligere hvilke matvarer som inneholder palmeolje, og Palmeoljekampanjen fikk raskt resultater. Allerede sommeren 2012 kunne Regnskogfondet fortelle at norske forbrukere hadde kuttet sitt palmeoljeforbruk med over to tredjedeler, noe som innebar at hver nordmann fikk i seg to liter mindre palmeolje i 2012 enn i 2011.

En spørreundersøkelse utført av InFact på oppdrag fra Regnskogfondet i 2013 viste at seks av ti nordmenn mente at palmeolje i mat var uakseptabelt. Like mange ønsket palmeoljen fjernet av hensyn til regnskogen som av hensyn til egen helse og blant andre Rema 1000 besluttet å kutte ut palmeolje i sine produkter.

Palmeoljekampanjen bidro også til sette søkelys på oljefondets investeringer i palmeoljeindustrien. Dette ble særlig fulgt opp i rapporten "Beauty and the Beast" i 2012, utarbeidet av Regnskogfondet sammen med Naturvernforbundet, som undersøkte Norges investeringer i henholdsvis selskaper som beskytter regnskog og selskaper som ødelegger regnskog. Også denne fikk betydelig oppmerksomhet og bidro til at Norges Bank høsten 2012 besluttet å sette tropisk avskoging som prioritert tema for sitt etikkarbeid.

Allerede i 2013 solgte oljefondet seg ut av 23 palmeoljeselskaper, deriblant Wilmar som i 2012 ble kåret til verdens miljømessig verste selskap. Dette var selskaper som opererte i Sørøst-Asia og som i følge Norges Banks vurderinger ikke produserte palmeolje på en bærekraftig måte.

Bare få måneder etter at oljefondet hadde trukket seg ut av palmeoljeselskapet Wilmar lover selskapet at det ikke lenger skulle ødelegge regnskog. I tillegg lovet de å stille strenge krav til menneskerettigheter, inkludert urfolks rettigheter, og at det skal bli full sporbarhet i alle ledd.

Under #palmeolje og #regnskog takket Regnskogfondet for hjelpen i arbeidet mot regnskogødeleggende palemeolje på Twitter i februar 2016

3. Oljefondets menneskerettighetsansvar som minoritetsaksjonær

---

Utviklingspolitisk effekt 3.1:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ **FN og OECD fastslo at Norge, som minoritetsaksjonær gjennom oljefondet, har ansvar for menneskerettigheter i selskaper det har investert i (2013)**

Dette skjedde:

Hvilket ansvar har Norge og oljefondet som ansvarlig investor i forhold til menneskerettighetene? Norsk sivilsamfunn, gjennom ForUM og FIAN (Food First International Action Network), har brukt tilgjengelige mekanismer for å forsøke å få avklart Norges og oljefondets ansvar på dette feltet. I dette arbeidet har OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter vært viktige.

Utover på 2000-tallet var en rekke norske organisasjoner sterkt engasjert i arbeidet med å styrke næringslivets samfunnsansvar og i 2009 gikk regjeringen inn for å "styrke det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer gjennom konsultasjoner med frivillige organisasjoner, ekstern rådgivning og tydelige og åpne saksprosedyrer". Etter forslag fra ForUM og norsk sivilsamfunn ble Hans Petter Graver, som tidligere hadde ledet den offentlige utredningen om etiske retningslinjer for oljefondet, oppnevnt som leder av styrkede kontaktpunktet i 2011. Kontaktpunktet skal fremme OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og bidra til å håndtere enkeltsaker om etterlevelse av retningslinjene. I 2012 klaget ForUM NBIM, som

forvalter oljefondet, inn for OECDs kontaktpunkt i Norge. Klagen var den første i Norge mot oljefondet. Den gjaldt oljefondets investering på 1,4 milliarder kroner i det sørkoreanske selskapet

Posco, som var anklaget for omfattende brudd på menneskerettighetene gjennom sin virksomhet i India. Posco ble også klaget inn til det sørkoreanske kontaktpunktet av den indiske NGO-alliansen Lok Shakti Abhiyan og det koreanske NGO-nettverk KTNC Watch, og to nederlandske fond som hadde investert i Posco ble klaget inn til kontaktpunktet i Nederland av den nederlandske NGO-alliansen Fair Green and Global Alliance.

ForUM mente investeringen i Posco var i strid med oljefondets etiske retningslinjer og overfor Aftenposten 23. januar 2013 begrunnet Gunhild Ørstavik i ForUM klagen slik:

"Oljefondet fremstiller seg som ledende på ansvarlige investeringer. Vi vil vite hvordan de kan være inne i et så omstridt selskap som Posco, og hvordan de har brukt sitt aktive eierskap for å forhindre brudd på menneskerettigheter."

Norges Bank mente at OECDs kontaktpunkt burde ha avvist klagen og at OECDs retningslinjer gjelder overfor selskapene Norges Bank investerer i, deres virksomhet og underleverandører, "men ikke overfor Norges Bank som minoritetsaksjonær". Kontaktpunktet i Norge valgte

“ NBIM, som forvalter Statens pensjonsfond utland på vegne av den norske stat, har brutt OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv. NBIM mangler også en strategi for å identifisere og håndtere mulige brudd på menneskerettighetene i selskapene de investerer i.

*OECDs kontaktpunkt i Norge
pressemelding 27. mai 2013*

imidlertid å vurdere klagen og konkluderte i sin vurdering 27. mai 2013 at Norges Bank hadde brutt OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv.

Mediedekningen av Posco-saken mot NBIM

Kjennelsen fra OECDs kontaktpunkt i Norge i Posco-saken fikk bred mediedekning i utlandet og i Norge etter at den ble kunngjort 27. mai 2013. Her er et utvalg titler fra norske medier:

- *nrk.no*: "OECD kritiserer Oljefondet"
- *dn.no*: «Oljefondet får skarp kritikk»
- *na24.no*: «OECDs vaktbikkje med Oljefond-kritikk»
- *VG*: «Kontrollorgan: Oljefondets forvalter nekter å samarbeide»
- *Dagbladet*: «Hevder Norges Bank bryter med retningslinjene for ansvarlig næringsliv»
- *Bergens Tidende*: «Mener Norges Bank mangler åpenhet om menneskeretter»
- *Agderavisen*: «Mener Norges Bank mangler åpenhet om menneskeretter»
- *møre.no*: «Oljefondforvaltaren får krass kritikk av kontrollorgan»
- *Dagsavisen*: Refser Johnsen og Norges Bank

Her er et utvalg titler fra utlandet:

- *Financial Times/The Globe and Mail*: "Massiv Norway oil fund rebuked over OECD guidelines breach"
- *Reuters*: "OECD Monitor Criticizes Norway Wealth Fund on Ethical Investment Policy"
- *Euroinvestor*: "OECD Slams Norway Oil Fund for Guideline Breach"
- *Morningstar.com*: "Correction to Norway's Oil Fund Slammed for OECD Guideline Breach"

Kilde: OECDs kontaktpunkt i Norge

Konklusjonen ble mottatt med betydelig interesse og fikk mye mediedekning, både i Norge og i utlandet. Norges Bank var imidlertid ikke tilfreds med denne konklusjonen. De fastholdt sitt syn og mente at de, som minoritetsseier, ikke var underlagt OECDs retningslinjer. I et brev til kontaktpunktet 21. juni, undertegnet av sentralbanksjef Øystein Olsen og administrerende direktør Yngve Slyngstad, anbefalte Norges Bank "på det sterkeste" OECDs Investeringskomite om "å bidra til en klargjøring om at retningslinjene ikke gjelder minoritetsaksjonærers forhold til selskapene de har investert i". En slik klargjøring fikk de ikke og både OECD og FN har fastholdt at minoritetsaksjonærer har et ansvar. Denne saken ble en viktig prinsipp sak i arbeidet med slike saker knyttet til OECDs retningslinjer. I en rapport fra *FNs arbeidsgruppe på spørsmål om menneskerettigheter og transnasjonale selskaper* 4. mai 2016 omtales denne saken som "et landemerke".

I februar 2015 ble Hans Petter Graver erstattet av professor Ola Mestad som leder for OECDs kontaktpunkt. ForUM fryktet da at UD ønsket å skifte ut Graver blant annet på grunn av kritikken mot NBIM. Da kontaktpunktet i juni 2015 avviste to klager mot NBIM stilte ForUM seg undrende til det skjedde uten at partnerne har fått anledning til å møtes og diskutere saken.

Både OECDs veiledende prinsipper og FNs retningslinjer er forankret i grunnleggende menneskerettigheter vedtatt i FN: verdenserklæringen om menneskerettighetene og de to konvensjonene om henholdsvis sivile og politiske rettigheter og om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Stater har i utgangspunktet bare ansvar for å ivareta og fremme menneskerettighetene på eget territorium, men i de senere årene har det vokst fram en felles forståelse av at ØSK-konvensjonens jurisdiksjon går ut over landegrensene gjennom såkalt "ekstraterritorielt ansvar". Da FNs ØSK-komite foretok sin 5. periodiske gjennomgang av Norges oppfølging av ØSK-konvensjonen høsten 2013 gjennomgikk den også innspill fra *ForUM* og *FIAN Norge (Food First Information and Action Network)* knyttet til bl.a oljefondets investeringer og kom til følgende konklusjon:

"Komiteen anbefaler at (Norge) sikrer at investeringer gjort av NBIM (Oljefondet) i utenlandske selskaper som opererer i tredjeland avkreves en grundig konsekvensutredning når det gjelder menneskerettigheter (før og under investering). Komiteen anbefaler også at (Norge) tar i bruk politikk og andre tiltak for å hindre menneskerettighetsbrudd i utlandet av selskaper som har hovedkontor under norsk jurisdiksjon, uten å krenke suvereniteten eller svekke ansvaret til vertsland i henhold til konvensjonen."

“ Norge har en plikt til å sikre menneskerettighetene til sine borgere, men det er også statens plikt – som eier av verdens største statlige investeringsfond – å avstå fra å gjøre skade mot mennesker andre steder.

Virginia Bras-Gomes fra FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen) til avisa Klassekampen 8. april 2014

I fondsmeldingen for 2013 fastholdt likevel regjeringen "at det ikke foreligger holdepunkter for å kunne konstatere at ØSK-konvensjonen pålegger statene et ekstraterritorielt ansvar for å overholde rettighetsbestemmelsene". For dette fikk Norge kritikk da Virginia Bras-Gomas fra FNs ØSK-komite besøkte Norge våren 2014.

Allerede da kontaktpunktet kunngjorde sin konklusjon i 2013 slo lederen for det norske kontaktpunktet, Hans Petter Graver, fast at "retningslinjene gjelder" og at "spørsmålet er *hvordan* de gjelder for en investor med mange små eierandeler". Han viste til at dette synet ble støttet av FNs høykommissær for menneskerettigheter. Dette ble senere fulgt opp ved at Norge tok initiativ overfor OECD for å bidra til en avklaring av hvordan OECDs retningslinjer er å forstå på dette punktet. I fondsmeldingen for 2015 varsles det at en veiledning forventes ferdigstilt i løpet av 2016:

"OECD har gjennom flere år arbeidet med å utforme veiledere som konkretiserer hvordan retningslinjene kan tas i bruk i praksis innenfor ulike sektorer. Høsten 2015 startet et arbeid med å lage veiledere om hvordan retningslinjene kan praktiseres for finanssektoren. Arbeidet er forankret i arbeidsgruppen for ansvarlig næringslivsutførelse og en referansegruppe som består av representanter for myndigheter, bransje, internasjonale organisasjoner, fagforeninger og akademikere. Finansdepartementet og Norges Bank deltar i referanse- gruppen. Det er et mål å ferdigstille veilederne i løpet av 2016."

Denne forelå imidlertid ennå ikke ved utgangen av 2016.

“ Stater bør kreve at statseide selskaper samarbeider fullt ut med Nasjonale kontaktpunkter og andre ikke-juridiske mekanismer, at de deltar i prosesser i god tro og aksepterer de funn som blir gjort. For eksempel har en rekke statseide selskaper i Brasil underskrevet forpliktelser om å styrke sin etterlevelse av regler for ansvarlig næringslivsutførelse og følge opp OECDs veiledende prinsipper for multinasjonale selskaper, som omfatter samarbeid og dialog med Nasjonale kontaktpunkt når det gjelder anklager om at prinsippene ikke blir fulgt. Stater bør også gjøre det klart at statseide selskaper ikke bør kreve en privilegert posisjon når det gjelder legitime statsbaserte mekanismer. I en sak som representerer et landemerke beklaget Norges kontaktpunkt mangelen på samarbeid fra Norges Bank (NBIM), som forvalter Norge pensjonsfond, og slår fast at det var ‘særlig beklagelig i lys av det norske folks forventninger til statseide selskaper’.

FNs arbeidsgruppe på spørsmål om menneskerettigheter og transnasjonale selskaper, 4. mai 2016

#INFOSTØTTEN: FIANs rapport til FN om Norges oppfølging av sitt ekstraterritoriale ansvar i 2013 (menneskerettigheter)

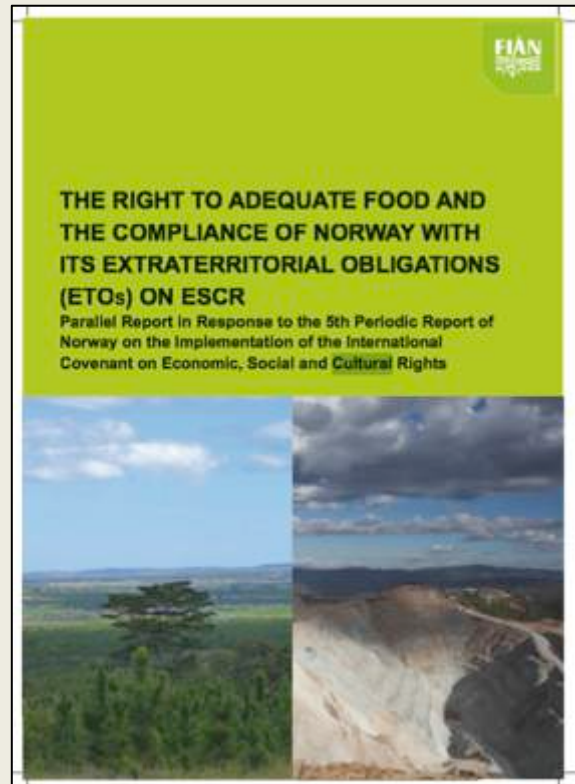
Med informasjonsstøtte fra Norad startet FIAN Norge i 2011 arbeidet med en rapport om Norges ekstraterritoriale forpliktelser (Extraterritorial obligations), såkalte ETOs, for oppfølging av FNs konvensjon om økonomisk, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). ETOs ble forklart slik i Maastricht-prinsippene, utarbeidet av en ekspertgruppe med representanter fra FN, akademia og flere menneskerettighetsorganisasjoner i 2011:

"Ekstraterritorielt ansvar (ETOs) er en 'missing link' i beskyttelsessystemet for de universelle menneskerettighetene. Uten ETOs kan ikke menneskerettighetene innta sin riktige plass i det juridiske grunnlaget for å regulere globaliseringen og sikre universell beskyttelse av alle mennesker og grupper."

FIAN hadde vært en pådriver internasjonalt for utarbeidelse av disse prinsippene og FIAN Norge ønsket å bidra til ny kunnskap om norske aktørers rolle på dette feltet og å fremme kritisk debatt om ETOs i Norge. En viktig del av tiltaket var å utarbeide en "skyggerapport" om Norges oppfølging av ETOs som innspill til FNs komite for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen) og deres 5. periodiske gjennomgang av Norge. Arbeidet med rapporten dannet dessuten utgangspunkt for debattmøter og mediadebatt i Norge. I sin rapport valgte FIAN å presentere to saker, der de mente Norge handlet i strid med retten til mat: 1) Oljefondets investeringer i Goldcorp, som driver Marlin-gruven i Guatemala og 2) Opplysningsvesenets fonds (OVF) investeringer i Global Solidarity Forest Fund (GSFF) og deres treplantasje i Niassa i Mosambik.

I 2012 ble det klart at ØSK-komiteens gjennomgang av Norge ville bli utsatt til november 2013 og FIAN valgte å vente med å ferdigstille og lansere rapporten til høsten 2013. I dialog med ForUM ble det drøftet å inkludere en presentasjon av oljefondets investeringer i Posco, men det ble i stedet enighet om at rapportforfatter Morten Aulund skulle skrive en egen rapport for ForUM med fokus på Posco-saken. I samarbeid med Fellestrådet for Afrika, FIVH og Utviklingsfondet avholdt FIAN Norge i 2012 seminaret "Gud og grønne skoger", med fokus på Niassa og ETO-rammeverket. I 2013 lanserte de sin skyggerapport i forkant av ØSK-komiteens høring og våren 2014 bidro de med høringsinnspill til Stortingets behandling av fondsmeldingen for 2013, besøk i Norge av ØSK-komiteens medlem Virginia Bras-Gomez og seminar om ETOs i samarbeid med Senter for menneskerettigheter.

Opplysningstiltaket bidro til mer og bedre kunnskap, kritisk debatt og demokratisk deltakelse i arbeidet med forvaltningen av oljefondet og ETOs. Ikke minst bidro dette tiltaket til at FN, gjennom ØSK-komiteen, slo fast at Norge, som eier av oljefondet, *har* et ansvar for menneskerettigheter i denne sammenheng.

4. Eierskapsdialog og forventingsdokumenter

Eierskapsutøvelse for å fremme langsiktig finansiell avkastning var ett av de tre virkemidlene som ble innført gjennom de etiske retningslinjene i 2004. Hans Petter Graver, som hadde ledet utvalget som utarbeidet forslaget til etiske retningslinjer, var imidlertid skuffet over resultatet på dette feltet etter at han hadde lest Norges Banks rapport om forvaltningen av oljefondet i 2005. I et innlegg i Dagens Næringsliv 2. mars 2006 spurte han blant annet:

"Hvilke og hvor mange selskaper ble kontaktet? På hvilket grunnlag ble de valgt ut? Hvordan og hvor omfattende var kontakten? Hvilke etiske spørsmål ble stilt? Hva slags type spørsmål ble drøftet? Var responsen tilfredsstillende? Hvis svaret er at ingen selskaper ble kontaktet av banken for å diskutere miljø og sosial utvikling, er det intet mindre enn oppsiktsvekkende."

Sommeren 2005 ble imidlertid filosof Henrik Syse ansatte i Norges Bank, som leder for en gruppe som skulle bidra til å bygge opp kapasitet og kompetanse for styrke eierskapsutøvelsen. Da den rødgrønne regjeringen (Stoltenberg I) tok over etter regjeringen Bondevik II høsten 2005 ble det dessuten nedfelt i den politiske plattformen (Soria Moria) at regjeringen ville "videreføre og videreutvikle de etiske retningslinjene for Statens petroleumsfond". Vinteren 2007/2008 tok daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV) initiativ til en revisjon av retningslinjene. Det startet med konferansen "Investing for the Future" i januar 2008, med deltakelse fra inn- og utland. Etter innspill fra en lang rekke instanser, herunder et bredt mangfold av norske organisasjoner, la regjeringen i vårsesjonen 2009 fram sine forslag i fondsmeldingen for 2008. Med henvisning til FN's retningslinjer for ansvarlige investeringer foreslo den en "styrking av eierskapsarbeidet, blant annet ved å be Norges Bank formulere flere forventningsdokumenter".

Videreutviklingen av slike forventningsdokumenter og utarbeidelsen av nye er et felt der sivilsamfunnet har vært svært engasjert og mener de har oppnådd gode resultater. De har bidratt til å styrke de reviderte forventningsdokumentene om barns rettigheter, klima og vannforvaltning i 2015, bidratt til at det har kommet et nytt forventningsdokument, om menneskerettigheter, i 2016 og bidratt til at et forventningsdokument om skatt/skatteparadiser kan komme i 2017.

“ De etiske forpliktelsene skal ivaretas gjennom (tre virkemidler): Eierskapsutøvelse for å fremme langsiktig finansielle avkastning. I mange tilfeller vil det være et sammenfall mellom finansielle og etiske hensyn.

*Finansdepartementet
i pressemelding der de etiske retningslinjene ble kunngjort i 2004*

“ Vi kan ikke helt investere i verden slik den er. For det første skal vi investere for fremtidige generasjoner og investeringer dreier seg om fremtiden. Og for det andre så er vi ikke enige om at vi kan tjene penger på hvilken som helst måte. Det kom noen etiske kriterier inn. Det ble gjort to ting. Det viktigste var at det ble opprettet et etikkråd som hadde ansvaret for etikken. Og tilliten til Norge Bank var vel slik at man ikke ville overlate etikken til oss. Det er det selvsagt god grunn til, for er en organisasjon som er laget for skulle tjene mest mulig penger.

*Yngve Slyngstad
administrerende direktør i Norges Bank Investment Management (NBIM)
på konferanse om oljefondet i regi av FIVH og Greenpeace mai 2016*

Forventningsdokumentene om barns rettigheter, klimaendringer og vannforvaltning (utdrag fra forvaltningsmeldingen for 2013)

Norges Bank forventer at selskaper skal håndtere samfunnsmessige og miljømessige risikoer som kan ha negativ innvirkning på fondets investeringer. Banken har prioritert å se særlig på risiko knyttet til barns rettigheter, klimaendringer og knappe vannressurser. Banken har utarbeidet egne forventningsdokumenter om disse områdene. I 2013 kartla banken hvordan selskaper i særlig utsatte sektorer oppfyller forventningene. Undersøkelsene tar utgangspunkt i offentlig tilgjengelig informasjon fra selskapene. Den mest omfattende undersøkelsen gjaldt klimarelatert risiko. Når det gjelder barns rettigheter, var bankens hovedkonklusjon i 2013 at en så en generelt økt rapportering i alle relevante sektorer, og spesielt innen klesproduksjon. For vannforvaltning skriver banken at resultatene er mer blandede, og selskapene rapporterte generelt lite om i hvilken grad strategier og planer for vannforvaltning ble gjennomført.

Barns rettigheter

Norges Bank forventer at selskaper skal sikre barns rettigheter i sin virksomhet og hos leverandører. Selskapene må vise at de har tilfredsstillende systemer på plass for å håndtere risikoen for brudd på barns rettigheter. Norges Bank skriver i årsrapporten at den i 2013 fortsatte arbeidet med å støtte implementeringen av UNICEFs prinsipper for barn og næringsliv, som medlem av en rådgivende arbeidsgruppe for UNICEF. Arbeidsgruppen gir UNICEF råd om hvordan selskaper kan ta i bruk prinsippene. Prinsippene ble lansert i mars 2012 av UNICEF, FNs Global Compact og Redd Barna.

Klimaendringer

Norges Bank forventer at selskaper skal utvikle strategier for å håndtere risiko ved klimaendringer og rapportere om hva de gjør for å redusere risikoen for at slike endringer kan påvirke lønnsomheten negativt. I 2012 utvidet Norges Bank forventningene på dette området til også å inkludere risiko ved tropisk avskoging. I årsrapporten skriver banken at fra og med 2013 ble data fra CDP benyttet direkte i undersøkelser av rapportering innen strategiske satsingsområder. Norges Bank støtter CDPs arbeid med å standardisere og øke global rapportering når det gjelder klimarisiko.

Vannforvaltning

Begrenset tilgang til ferskvann er en økende risiko for mange selskaper. Banken skriver i årsrapporten at slik risiko kan utgjøre en langsiktig finansiell risiko for selskaper med forretningsmodeller som er sårbare for tilgang på ferskvann. Banken fortsatte i 2013 arbeidet med CDP Water Disclosure-initiativet, som er rettet mot å forbedre informasjon om vannressurser. Norges Bank ønsker informasjon som kan gi investorer bedre oversikt over vannrelatert risiko for utsatte sektorer og bedre dekning av informasjon i framvoksende markeder. Norges Bank har vært hovedsponsor for CDP Water Disclosure-initiativet siden 2009. En undersøkelse fra 2013 blant toppledere og eksperter fra industri, myndigheter og frivillige organisasjoner i regi av Verdens økonomiske forum viste at en vannrelatert global krise anses som en av de mest sannsynlige globale truslene.

Utviklingspolitisk effekt 4.1:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

- ✓ **Norges Banks forventningsdokumenter om barns rettigheter, klima og vannforvaltning ble styrket**

Dette skjedde (barns rettigheter):

- Oljefondet investerer i land der andelen av barnarbeid er høy, sa seksjonsleder Gunvor Knag Fylkesnes i Redd Barna da hun i mai 2015 deltok på Stortingets høring om meldingen om forvaltningen av Statens pensjonsfond 2014 og fortsatte:

"Samtidig vet vi at det bare er tre selskaper som er utelukka, etter at de etiske retningslinjene kom på plass i 2004, relatert til barnarbeid."

Redd Barna hadde utarbeidet sine innspill til Stortingets finanskomite på bakgrunn av en rapport Redd Barna hadde fått utarbeidet av International Law and Policy Institute (ILPI). De tok blant annet opp NBIMs forventningsdokument om barns rettigheter, som kom i 2008. Redd Barna mente dette var utdatert, svakt og definerte barns rettigheter for snevert. De påpekte også at barnarbeid og andre brudd på barns rettigheter normalt skjer hos underleverandørene og ikke i selskapene selv, og mente derfor at forventningsdokumentet burde utvides til å også se på underleverandører.

Sommeren 2015 startet NBIM arbeid med å oppdatere sitt forventningsdokument om Barns rettigheter og inviterte blant andre Redd Barna til å bidra i prosessen. De deltok på to møter og leverte to skriftlige innspill. Da det reviderte forventningsdokumentet ble presentert av NBIM 25. november 2015 kunne Redd Barna konstatere at en rekke av deres innspill hadde blitt inkludert i det endelige dokumentet.

Resultat:

- ✓ NBIM tok i sitt reviderte forventningsdokument om barns rettigheter i 2015 inn referanse til Child Rights and Business Principles (CRBP), løftet frem FNs barnekonvensjon og pekte på at selskaper bør erkjenne at barns velferd også er knyttet til voksnes velferd og dere karrierer.

Dette skjedde (klima):

Regnskogfondet har siden 2007, med informasjonsstøtte fra Norad, bidratt til medieoppmerksomhet og kritisk debatt omkring oljefondets investeringer i selskaper som

ødelegger regnskog og jevnlig bidratt med innspill i Finansdepartementets høringer om de årlige meldingene om forvaltningen av Statens pensjonsfond.

I 2012 utga Regnskogfondet, sammen med Norges Naturvernforbund, rapporten "Beauty and the Beast", som viste at oljefondet hadde investert 82 milliarder kroner i sju bransjer som var ansvarlige for massiv regnskogsødeleggelse verden over. Den viste også at Norge, gjennom oljefondet, investerte 27 ganger mer i selskaper som er ansvarlig for massiv ødeleggelse av regnskogen enn den årlige summen brukt til bevaring av regnskogen. Daglig leder i Regnskogfondet, Lars Løvold, sa det slik da rapporten ble lansert:

"Jens Stoltenberg kan ikke sitte stille og akseptere at regjeringens prestisjeprosjekt for å redde regnskogen saboteres av at stadig mer av Norges oljepenger investeres i regnskogsødeleggelse."

Informasjonen og påtrykk fra organisasjonene bidro også til at Trine Skei Grande (V) fremmet et representantforslag i Stortinget om "reduksjon av Statens pensjonsfond utlands investeringer i selskaper som ødelegger tropisk skog". Hennes forslag fikk ikke støtte fra et flertall på Stortinget, men bidro til at Finansdepartementet ba NBIM vurdere "hvorvidt og i hvilken grad" NBIM burde ivareta hensyn til regnskog i sitt eierskapsarbeid.

Ytterligere informasjon fra Regnskogfondet bidro til at organisasjonen fikk en konstruktiv dialog med NBIM og fikk bidra med ytterligere innspill i utformingen av det reviderte forventningsdokumentet om klima i 2015.

Resultat:

- ✓ NBIM har inkludert tropisk avskoging i sitt strategiske fokusområde "klima" og styrket dette gjennom tydelige forventninger om redusert avskoging, både direkte og indirekte gjennom leverandørkjedene, i sitt reviderte forventningsdokument i 2015.

Dette skjedde (vannforvaltning):

Vannforvaltning ble tidlig pekt ut som et strategisk satsingsområde for oljefondet og det første forventningsdokument om vannforvaltning ble publisert av NBIM i 2009. Foreningen for internasjonale vannstudier (FIVAS) har i en årrekke har jobbet med internasjonale utviklingsspørsmål knyttet til vann og vannforvaltning med støtte fra Norad. I 2011 utga de, med informasjonsstøtte fra Norad, rapporten "Investeringer på dypt vann - om pensjonsfondets eierinteresser i ødeleggende damprosjekter". Der fremmet de en rekke anbefalinger til Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet om hvordan forvaltningen av oljefondet kunne styrkes med hensyn til investeringer i selskaper involvert i vannforvaltning. Da NBIM i 2015 oppdatere sitt forventningsdokument ble FIVAS invitert til å komme med innspill og deltok på møter med NBIM.

Resultat:

- ✓ NBIMs reviderte forvaltningsdokumentet om vann i 2015 omfattet mange av utviklingsperspektivene FIVAS hadde spilt inn, blant annet en tydeliggjøring av selskapers ansvar for samarbeid med regulerende myndigheter og tydeliggjøring av selskapers ansvar for påvirkning av lokalsamfunn og deres tilgang til vann.

Utviklingspolitisk effekt 4.2:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

✓ **Det ble utviklet et forventningsdokument om menneskerettigheter i 2016**

Dette skjedde:

Norsk sivilsamfunn og en rekke andre aktører og enkeltpersoner har siden oljefondet begynte å investere i aksjer hatt et sterkt fokus på menneskerettigheter. Blant disse var seniorrådgiver *Asbjørn Eide* ved Institutt for menneskerettigheter (nå Senter for menneskerettigheter), som reagerte sterkt på at regjeringen (Stoltenberg) i 2001 valgte å legge folkeretten til grunn for uttrekk av oljefondet etter at SV hadde avslørt at det var investert i et selskap involvert i produksjon av landminer. Eide kommenterte dette slik overfor Dagbladet 20. juni 2002:

"Dette er for dårlig. Selv om Stortinget vedtar regjeringens forslag, vil mange av oljefondets investeringer ikke være i folkerettens ånd. Oljefondet kunne ha gjort mye for menneskerettighetene. Men regjeringen ønsker bare å *ikke* være en kriminell. Norge legger seg dermed så vidt under den kriminelle lavgrense."

Dette ble noe utvidet med etableringen av de etiske retningslinjene i 2004, men det var først i 2013 at OECDs kontaktpunkt og FN fastslo at Norge, gjennom oljefondet, *hadde* et ansvar for menneskerettigheter i selskaper oljefondet var investert i. Dette slo OECDs kontaktpunkt fast gjennom sin behandling av Posco-saken (se egen omtale s. 37-40) og da FNs komite for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen) høsten 2013 foretok en sin 5. periodiske gjennomgang av Norge konkluderte de, etter innspill fra blant andre ForUM og FIAN, med en klar anbefaling til NBIM:

"Komiteen anbefaler at (Norge) sikrer at investeringer gjort av NBIM (Oljefondet) i utenlandske selskaper som opererer i tredjeland avkreves en grundig konsekvensutredning når det gjelder menneskerettigheter (før og under investering).

I februar 2014 tok utenriksminister Børge Brende (H) initiativ til en stortingsmelding om menneskerettigheter og inviterte organisasjonslivet i Norge og deres internasjonale nettverk til å gi innspill for å styrke Norges innsats for menneskerettighetene. Dette ble fulgt opp av blant andre ForUM, som i sitt innspill til UD 12. mars 2014 viste til konklusjonen fra ØSK-komiteen og mente at:

"... regjeringen må påse at det innføres slike styringsverktøy og at NBIM etterlever sitt mandat for forvaltning som bl.a. sier at eierskapsutøvelsen skal baseres på FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for eierskapsutøvelse og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper."

Senere samme året gjennomførte SAIH en kampanje med fokus på oljefondet og urfolks rettigheter i Latin-Amerika, med krav om et forventningsdokument om urfolks rettigheter (se omtale i egen boks). Innspill fra ForUM og andre til UD førte ikke til at spørsmålet om et forventningsdokument om menneskerettigheter ble fulgt opp av regjeringen i meldingen om menneskerettigheter og organisasjonene fulgte saken opp videre overfor Stortinget.

I januar 2015 samlet SAIH, Norsk Folkehjelp og Regnskogfondet sine krefter gjennom ForUM med felles innspill til Stortinget i forbindelse med deres behandling av stortingsmeldingen om

Uten deres utrettelige innsats hadde ikke dagens nyhet om et forventningsdokument på menneskerettigheter blitt en realitet. Gratulerer!

*Torstein Tvedt Solberg (Ap)
Saksordfører for Stortingetets behandling av meldingen om menneskerettigheter
e-post til ForUM 4. februar 2016*

menneskerettigheter. En samlet utenriks- og forsvarskomiteé fremmet følgende forslag:

"Stortinget ber regjeringen be Norges Bank vurdere om det kan igangsettes en utarbeidelse av forventningsdokument for menneskerettigheter og hvilke områder innen menneskerettigheter det er mulig å inkludere i et slikt dokument."

Dette ble fulgt opp og Norges Bank nedsatte en arbeidsgruppe med representanter også fra norsk sivilsamfunn som bidro i arbeidet. 6. februar 2016 kunne Norges Bank lansere et forventningsdokument om menneskerettigheter, som ble presentert slik i NBIMs pressemelding:

"Våre forventninger er i hovedsak rettet mot selskapsstyrer og er et utgangspunkt for vår dialog med selskaper om menneskerettigheter. Hensikten med forventningsdokumentet er å vise hvordan vi som en finansiell investor forventer at selskapene respekterer menneskerettigheter og adresserer dette i sin virksomhet. Dette inkluderer strategi, risikohåndtering, rapportering og dialog med interessegrupper."

Forventningsdokumentet ble fremhevet som en "positiv utvikling" i en rapport fra FNs arbeidsgruppe om menneskerettigheter og transnasjonale selskaper 4. mai 2016.

Oljefondets ansvar for menneskerettigheter ble ikke nevnt i regjeringens melding om menneskerettigheter. Innspill fra sivilsamfunnet bidro til at Stortinget likevel ba om at NBIM skulle utarbeide et forventningsdokument om menneskerettigheter.

#INFOSTØTTEN: SAIHs kampanje om oljefondet og urfolks rettigheter 2014 #WeDreamBig

Gjennom mange år har SAIH gjennomført årlige kampanjer på utvalgte temaer. For 2014 valgte de, med informasjonsstøtte fra Norad, å sette fokus på oljefondet og urfolks rettigheter i Latin-Amerika. På SAIHs høstsamling ble aktivister fra lokallag skolert i temaet, slik at de senere kunne drive kampanjen på sine respektive studiesteder.

Kampanjen "WeDreamBig" og rapporten "Ta først, spørre etterpå - Hvordan Oljefondets investeringer i gull og kull bryter urfolk og afroetterkommeres rettigheter i Latin-Amerika" ble lansert på Kulturhuset i Oslo i forbindelse med kampanjeuka 29. september til 3. oktober. Der deltok Yanna Sofia fra PCN, en organisasjon for afroetterkommeres rettigheter i Colombia, og det ble arrangert påfølgende paneldebatt med deltakelse fra Ola Elvestuen (V), Torgeir Knag Fylkesnes (SV), Torstein Tvedt Solberg (Ap), Heidi Norby Lunde (H), Jørn Wichne Pedersen (SAIH) og Shabana Rehman som ordtyrer. Blant kravene som ble fremmet i forbindelse med kampanjen var at Norges Bank (NBIM):

- ✓ Må utarbeide en aktiv eierskapsstrategi for urfolksrettigheter i utsatte sektorer, forankret i Urfolksdeklarasjonen og ILO 169.
- ✓ Må styrke sin kompetanse på urfolksrettigheter og oppfølging av selskapers samfunnsansvar.
- ✓ Må ikke investere i selskaper som tar i bruk landområder eller konsesjoner der konsultasjon ikke har blitt utført i tråd med ILO 169 og Urfolksdeklarasjonen, og bør ikke gjøre det i tilfeller der urfolk og/eller afroetterkommere uttrykker et klart nei til inngrep.
- ✓ Må være varsomme med å investere i selskaper som opererer i krigsherjede land og/eller der nasjonale myndigheter ikke er villige til, eller evner å beskytte menneskerettighetene.
- ✓ Må sikre mekanismer for rapportering og benytte seg av et bredere kildegrunnlag for å vurdere selskapenes samfunnsansvar, og ikke bare vurdere selskapenes egne rapporteringer.

Rapporten og kampanjen fikk god dekning i media, med blant annet 2-siders oppslag i Klassekampen og debatt på NRKs Dagsnytt 18, og SIAH fikk med seg regjeringspartiernes ungdomsorganisasjoner, KrFU, Unge Venstre og Unge Høyre på kravet om at NBIM må utarbeide et forventningsdokument på urfolks rettigheter.

SAIHs aktivister og lokallag nådde ut til et stort publikum gjennom 50 arrangementer på lokalt nivå med bruk av flyers, brosjyrer, rapporter, stunts og gateteater, plakater, seminarer, debatter, avisinnlegg i lokal-, nasjonal- og studentmedia, opprop, underskriftsaksjoner m.v.

5. Etikkrådets virksomhet og organiseringen av etikkarbeidet

Utviklingspolitisk effekt 5.1:

Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten bidro til at:

- ✓ **Etikkrådet og dets uavhengighet ble videreført i forbindelse med revisjon av organiseringen av etikkarbeidet i 2014**

Dette skjedde:

Ved etableringen av de etiske retningslinjene i 2004 opprettet regjeringen, i tråd med anbefalingene fra Graverutvalget og innspill fra sivilsamfunnet, et *etisk råd* på fem medlemmer som skulle gi Finansdepartementet råd om filtrering og uttrekk i henhold til de etiske retningslinjene. Regjeringen sluttet seg også til Graverutvalgets forslag om at rådets tilrådinger og departementets beslutninger skulle være offentlige. Mange av de frivillige organisasjonene har siden vært opptatt av Etikkrådets arbeid, dets uavhengighet og åpenhet rundt rådets arbeid og anbefalinger og det har vært mye debatt om organiseringen av dette arbeidet.

Blant de sivilsamfunnsorganisasjonene som særlig engasjerte seg var Changemaker, som med informasjonsstøtte fra Norad utarbeidet rapporten "Etikk i oljefondet" i oktober 2012.

– Finansministeren bryr seg ikke om de etiske retningslinjene når han underfinansierer Etikkrådet og stadig overprøver rådets ferdig utarbeidede tilrådinger om uttrekk fra selskap som bryter med retningslinjene, sa leder i Changemaker, Ingrid Aas Borge, da hun lanserte rapporten. Den konkluderte med å foreslå en styrking av Etikkrådet og pekte på at det ville innebære tre fordeler for den etiske forvaltningen:

- Økte ressurser til Etikkrådet vil føre til at organet faktisk kan holde oppsyn med den omfattende selskapsporteføljen Oljefondet opererer med.
- Et uavhengig, beslutningsdyktig Etikkråd vil fjerne grunnlaget for mistanker om at uttrekksbeslutninger er påvirket av politiske, ikke-faglige hensyn.
- Direkte myndighet til Etikkrådet fjerner unødvendig dobbeltarbeid: Finansdepartementet slipper å operere som et "parallelt etikkråd" og foreta nye vurderinger i tillegg til de grundige evalueringene gjort av rådet.

Både Changemaker (2012) og ForUM (2013) satte i ulike rapporter fokus Etikkrådets rolle og mandat i arbeidet for å styrke den etiske forvaltningen av oljefondet.

Og rapporten ble lagt merke til, også i det politiske miljø. - I dag konkluderte Changemaker med at det under denne finansministeren har vært en veldig stor svekkelse av etikkarbeidet når det gjelder oljefondet, sa Trine Skei Grande (V) da Stortinget åpnet noen dager etter at Changemaker hadde lagt fram sin rapport og spurte om daværende utviklingsminister Heikki Holmås Eidsvoll (SV) var enig i det. Holmås Eidsvoll viste til dette var noe finansministeren måtte svare på og rapporten bidro, sammen med påtrykk fra det bredere sivilsamfunn, til at finansminister Sigbjørn Johnsen (Ap) i januar 2013 ga Strategirådet for Statens pensjonsfond utland i oppdrag å utarbeide en rapport om strategien for ansvarlig investeringspraksis. Rapporten skulle blant annet "gi en

vurdering av hvordan de samlede ressursene og kompetansen best kan utnyttes for å styrke arbeidet med ansvarlig investeringspraksis". Strategirådets rapport kom ikke før i november, men allerede i februar kunne Changemaker overlevere statssekretær Hilde Singsås (Ap) i Finansdepartementet 7376 underskrifter med krav om et mer etisk oljefond basert på forslagene i Changemakers rapport.

Og mens Strategirådet arbeidet ville også ForUM vurdere etikkarbeidet og fikk utarbeidet rapporten "Endringer i den etiske forvaltningen av Statens pensjonsfond utland".

- Rapporten du nå sitter med, sår begrunnet tvil om dagens forvaltningspraksis er etisk og ansvarlig, skrev daværende daglig leder i ForUM, Andrew Preston, i forordet da rapporten ble lansert i oktober 2013. Han konkluderte også at "hensynene som Stortinget i sin tid mente var grunnleggende for en etisk forvaltning av verdens største investeringsfond, er svekket".

Da Strategirådet la fram sin rapport måneden etter var en sentral anbefaling "å samle uttrekksmekanismen og eierskapsutøvelsen i Norges Bank, og at ressursene og kompetansen i dagens Etikkråd integreres i bankens arbeid framover". Sivilsamfunnet bidro til den kritiske debatten om dette og andre forslag.

- Etter kun 10 år risikerer rådet å bli lagt ned, og Norge kan ta et stort skritt tilbake i arbeidet for ansvarlige investeringer, sa Aas Borge i Changemaker, da organisasjonen 28. februar 2014 markerte "bursdagsfeiring" utenfor Norges Bank i forbindelse med at det var ti år siden Stortinget hadde vedtatt de etiske retningslinjene (bildet nedenfor).

ForUM pekte på at Strategirådets rapport bygget på "alt for snevre premisser om at etisk ansvarlige investeringer må begrunne i finansiell avkastning for oljefondet". De viktigste

“ Det er ikke så veldig mye offentlig debatt om forvaltninga, med tanke på alle de milliardene som forvaltes. Men vi setter pris på at vi har sånne som dere som setter dere grundig inn i forvaltninga, har stor kunnskap om Oljefondet og at dere kommer med konstruktive og gode innspill. Det betyr noe for både den offentlige debatten og for det arbeidet vi skal gjøre.

*Statssekretær Hilde Singsås (Ap)
da hun mottok underskrifter fra Changemaker
14. februar 2013*

innspillene fra ForUM i høringen om Strategirådets rapport omfattet blant annet disse:

- Ansvarlige investeringer må inn i mandatet til Oljefondet
- Etikkrådet må forbli uavhengig og ikke integreres i Norges bank
- Etikkrådets mandat må omfatte beslutninger om observasjon og uttrekk

Da finansminister Siv Jensen (FrP) la fram fondsmeldingen for 2013, der regjeringen fulgte opp rapporten fra Strategirådet, anbefalte hun blant annet at det skulle opprettes et nytt, uavhengig ekspertråd som skal gi offentlige vurderinger av arbeidet med ansvarlige investeringer og å samle alle virkemidlene i arbeidet med ansvarlige investeringer i Norges Bank. Norsk sivilsamfunn sterke engasjement bidro til at forslagene ble gjenstand for betydelig kritisk debatt og fikk bred oppmerksomhet i media.

- Bevar etikkrådet og styrk det aktive eierskapet i oljefondet var hovedinnspillene fra ForUM og ulike sivilsamfunnsorganisasjoner til Stortingets høring om fondsmeldingen og Changemaker arrangerte en protest foran Stortinget.

I forbindelse med protesten foran Stortinget kommenterte nestleder i Changemaker, Hanne Sofie Lindahl, regjeringens forslag slik:

"Å tro at finansfolkene i Norges Bank skal vurdere etiske hensyn opp mot avkastningshensyn, er som å tro på julenissen. Nå er det opp til Venstre og KrF å legge stopper for regjeringens uansvarlige oljefondspolitik."

Og Changemaker fikk med seg både KrFU-leder Emil André Erstad og Unge Venstre-leder Tord Hustveit på sitt krav om å bevare Etikkrådet.

Protesterte mot nedleggelse av Etikkrådet

Faksimile fra nrk.no 4. april 2014

De to ungdomspartilederne var ikke de eneste som mente det. Changemakers forslag om å flytte beslutningsmyndighet ut av Finansdepartement og over til Etikkrådet fikk ikke oppslutning på Stortinget, men i tråd også med Strategiutvalgets rapport og regjeringens forslag ble beslutningsmyndigheten flyttet ut av Finansdepartementet til Norges Bank og i tråd med den klare oppfordringen fra norsk sivilsamfunn avviste Stortinget å legge ned Etikkrådet. Finanskomiteens flertall (alle unntatt Sp og SV) viste til "at ordningen med et uavhengig etikkråd har mange fordeler" og avga følgende merknad:

"Dette flertallet mener derfor at ordningen med Etikkrådet bør opprettholdes også når uttrekksmekanismen overføres til Norges Bank, og mener at det da bør organiseres en ordning hvor Etikkrådet oppnevnes av Finansdepartementet etter innstilling fra Norges Bank, og at rådets anbefalinger sendes Norges Bank som beslutter om selskaper i porteføljen skal utelukkes. Dette flertallet slår fast at beslutning om uttrekk skal begrunnes etter objektive kriterier fastsatt i de etiske retningslinjene, slik praksis har vært til nå."

Dette flertallet var også tydelige på åpenhet om Etikkrådets tilrådinger:

"Dette flertallet understreker at organiseringen av Etikkrådets sekretariat videreføres, og at tilrådingene fra Etikkrådet skal offentliggjøres."

3. Pågående prosesser med potensiell utviklingspolitisk effekt i fremtiden

---

I tillegg til de sakene som er nevnt i kapittel 2 har sivilsamfunnet, med informasjonsstøtte fra Norad, også jobbet med en rekke andre saker knyttet til målsettinger om å styrke de etisk motiverte retningslinjene for forvaltningen av oljefondet, målsettinger som vil kunne få utviklingspolitisk effekt i fremtiden. Dette er saker der det over tid - i større eller mindre grad - har skjedd en politisk modning og utvikling gjennom mer og bedre kunnskap, kritisk debatt og politiske prosesser med aktiv deltakelse fra sivilsamfunnet, men uten at det hittil er fattet endelige vedtak om endring av politikk eller praksis.

1) Målsetting om uttrekk av alkohol

Dette har skjedd:

I forbindelse med Den rødgrønne regjeringens revisjon av de etiske retningslinjene for oljefondet ble det i 2009 besluttet å trekke oljefondet ut av tobakk. Siden har særlig Forut (freds- og edruskapsbevegelsens organisasjon for utvikling) bidratt til fokus på spørsmålet om uttrekk av alkohol. De hadde en særlig satsing på dette gjennom sin kampanje "oljefondet ut av alkohol" i 2016, finansiert med informasjonsstøtte fra Norad.

I sitt høringsinnspill til Stortingets finanskomite i forbindelse med komiteens behandling av fondsmeldingen for 2015 ba Forut komiteen avgi "en merknad der de gir Finansdepartementet i oppdrag å be eierskapsutvalget i Norges Bank om å utrede grunnlaget for å trekke SPU ut av alkoholselskaper slik det allerede er gjort for tobakk". Dette ble fulgt opp av et mindretall i komiteens innstilling der medlemmene fra KrF, SV og Sp - med senere tilslutning fra MDG - avga følgende merknad:

"Disse medlemmer viser til at det på samme måte som for tobakk er store helseproblemer knyttet til alkohol. Det er også økende forståelse av alkohol som utfordring når det gjelder utvikling i fattige land. Ikke minst rammes mange sårbare barn av foreldres alkoholmisbruk. Mange internasjonale alkoholprodusenter driver aggressiv markedsføring i fattige land."

Som en del av sin kampanje engasjerte Forut COWI til å utarbeide rapporten "Alkoholinvesteringer i statens pensjonsfond". I en kronikk i Dagbladet 1. september 2016 skrev Morten Lønstad i Forut at COWI-rapporten pekte på skadelige virkninger av alkohol på følgende områder:

- Skader som følger av høyt forbruk over tid: avhengighet, sosiale problemer og økt sykdomsrisiko.

COWI-rapporten er god og viktig i prosessen med å få oljefondet ut av alkoholindustrien. Men ting tar tid i politikken og noen politiske partier vil ha tungt for å bli med på dette. Det er veldig viktig å utrede mulighetene for å trekke seg ut, og det er absolutt politisk mulig.

*Kjell Ingolf Ropstad (KrF)
på Foruts lanseringsseminar for kampanjen
"oljefondet ut av alkohol" 20. september 2016*

- Skader som følge av alkoholens negative effekt på motorikk og koordineringsevne: ulike former for ulykker.
- Skader som følge av alkoholens negative effekt på vurderingsevne: vold, overgrep, samlivsproblemer, arbeidslivsproblemer, osv.

6.1 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **Mer og bedre kunnskap og kritisk debatt om oljefondets investeringer i alkohol og saken ble sist fulgt opp i KrFs "utviklingsmelding" 2016, der det ble foreslått at "SPU bør trekke seg ut av alkoholselskaper og spillelskaper".**

2) Målsetting om bekjempelse av skatteparadiser

Dette har skjedd:

Attac Norge var blant de sivilsamfunnsorganisasjoner som tidlig jobbet for å sette kampen mot skatteparadiser på dagsorden i Norge, slik Dagbladet rapporterte i forbindelse med etableringen av Attac Norge i 2001: "Organisasjonen ønsker å stoppe internasjonal økonomisk spekulasjon, skattlegge kapitalinntekter og avskaffe skatteparadis, og går for utbredt sletting av u-landsgjeld". Forståelsen for skatteparadisenes skadelige virkning på utvikling vokste og i desember 2006 erklærte statsrådene Erik Solheim (SV) og Kristin Halvorsen (SV) i Den rødgrønne regjeringen "krig mot skatteparadiser".

Koplingen mellom skatteparadiser og oljefondets investeringer ble særlig satt på dagsorden etter at Verdensmagasinet X, drevet av Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG), Fellesrådet for Afrika,

SAIH og Utviklingsfondet, med informasjonsstøtte fra Norad og i samarbeid med NRK i juli 2007, kunne fortelle om "oljepenger til skatteparadis". Dette ble slått opp på forsiden i Aftenposten med følgende ingress:

Faksimile fra Aftenposten 13. juli 2007

"Regjeringen trapper opp kampen mot skatteparadiser. Likevel investerer staten gjennom det tidligere Oljefondet store summer slike steder. En gjennomgang Verdensmagasinet X har gjort viser at fondet har plassert 13 milliarder kroner i 200 selskaper i skatteparadiser."

Hvordan oljefondet skal forholde seg til bruken av skatteparadis ble tatt opp i forbindelse med revisjonen av retningslinjene i 2008-2009 og drøftet i forvaltningsmeldingen for 2008. Den rødgrønne regjeringen mente her at det ikke ville være "hensiktsmessig å bruke investeringer i lukkede jurisdiksjoner som et selvstendig utelukkelseskriterium", men oppga at Norges Bank ville bli bedt om å utarbeide et forventningsdokument som retter seg mot selskapers åpenhet og rapportering om betalingsstrømmer.

En rekke norske organisasjoner har gjennom de senere årene økt det kritiske fokuset på oljefondet og skatteparadiser, med ulike forslag til hva som kan og bør gjøres. Mens noen organisasjoner, som Attac, har videreført sitt fokus på krav om at oljefondet skal ut av skatteparadis, har andre, som Tax Justice Network (TJN) Norge, også hatt andre forslag. TJN Norge fremmet i sine innspill til Stortingets finanskomite, i forbindelse med behandlingen av fondsmeldingen for 2014, følgende forslag:

- Ferdigstille forventningsdokumentet på skatt og åpenhet
- Avvikle egne selskaper i skatteparadis
- Innføre skatteuredelighet som kriterie for uttrekk i de etiske retningslinjene

Særlig forslaget om et forventningsdokument har det siste året vunnet gehør, ikke minst etter at lekkasjene fra Panamapapirene ble publisert i Aftenposten i april 2016. Skatteparadis og skatteunndragelser kom til å stå høyt på dagsorden utover våren og Høyres Landsmøte vedtok en uttalelse der de blant annet sa at "frivillige organisasjoner og journalister er (...) viktige for å sikre fremdrift i dette arbeidet".

“Vår felles velferd er avhengig av at personer og bedrifter i Norge betaler skatt til Norge. Det er derfor viktig at Norge bidrar aktivt i bekjempelsen av internasjonal skatteunndragelse, korrupsjon og omgåelse av skatteregler. Norske myndigheter er en pådriver i dette arbeidet, der det er oppnådd viktige resultater blant annet når det gjelder å forbedre de internasjonale standardene for informasjonsutveksling. Frivillige organisasjoner og journalister er også viktige pådrivere for å sikre fremdrift i arbeidet. Det er derfor grunn til å berømme arbeidet som er gjort i forbindelse med Panama-avsløringene. De kan bidra til å sette nødvendig fart i arbeidet med å bekjempe internasjonal skatteunndragelse og omgåelse av skatteregler.

Uttalelse fra Høyre landsmøte i april 2016

Fondsmeldingen for 2015 kom bare noen dager etter lekkasjene fra Panamapapirene og sivilsamfunnet mobiliserte raskt. Et 40-talls organisasjoner sluttet opp om en felles markering foran Stortinget 11. april med krav om "oljefondet ut av skatteparadis" og var godt synlige i media.

- Vi forventer at oljefondet blir en tydelig eier og behandler skattesnusk som et etisk spørsmål på lik linje med andre ting de anser som etisk forkastelig, som brudd på menneskerettighetene, sa *Sigrid Klæboe Jacobsen* i TjN Norge til NTB.

- Vi mener det er på tide at oljefondet behandler hemmelighold, aggressiv skatteunngåelse og skatteunndragelse som et etisk spørsmål, sa *Kjetil Abildsnes* i Kirkens Nødhjelp til Vårt Land.

- Statens pensjonsfond utland og Norfund må også finne seg i å bli målt opp mot politiske standarder og ikke bare juridiske. Regninga som de løper fra når de ikke betaler skatt, er det en fattig kvinne som tar, skrev *Gro Lindstad* i FOKUS i et innlegg i Dagsavisen.

I slutten av mai la ForUM fram en rapport om oljefondet i skatteparadis, utarbeidet av Re-Define, og i et innlegg i Aftenposten 26. mai skrev ForUMs rådgiver Kirsten S. Natvig blant annet at:

"Tiden er overmoden for at skatt må bli et tema som Oljefondets forvaltere diskuterer med styrene i de selskapene fondet investerer. Det må utvikles et såkalt forventningsdokument om åpenhet om skatt."

Noen dager senere kom innstillingen fra Stortingets finanskomite til meldingen om forvaltningen av Statens pensjonsfond 2016, der mediepresset og innspillene fra sivilsamfunnet, som Attac, TjN

Norge, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, ForUM og andre ble fulgt opp med enighet om følgende merknad:

"Stortinget anmoder regjeringen om å be Norges Bank vurdere å utarbeide et forventningsdokument om skatt for de selskaper de investerer i."

6.2 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **En anmodning fra Stortinget til regjeringen om å be Norges Bank vurdere å utrede et forventningsdokument om skatt, med sikte på ny behandling i 2017.**

3) Målsetting om økte investeringer i fornybar energi

Dette har skjedd:

Hensynet til miljø og klima kom tidlig inn i debatten om forvaltningen av oljefondet, et fond bygget opp på en oljeindustri som har bidratt til klimaendringer. I revidert nasjonaltbudsjett for 1999 foreslo regjeringen Bondevik at "det skilles ut en mindre del av fondet som forvaltes etter særskilte miljøkriterier". Miljøfondet, som en del av oljefondet, ble etablert 31. januar 2001. Allerede året etter kunne imidlertid FIVH/Norwatch avsløre at fondet var "fylt opp med miljøverstinger og tobakkselskaper". Miljøfondet ble senere avvirket i forbindelse med etableringen av de etiske rentingslinjene i 2004, men problemet med "skitne investeringer" fortsatte og kravet om økte investeringer i fornybar energi har kommet stadig sterkere på den politiske dagsorden.

Med informasjonsstøtte fra Norad gjennomførte Changemaker i 2006 en kampanje der de "vasket Finansdepartementet rent" og samlet støtte til et forslag til daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV) om å investere i selskaper "som løser klimaproblemene, ikke skaper dem" (se egen boks neste side).

- Sats fornybart, var oppfordringen i et arbeidsnotat fra FIVH året etter (Statens Pensjonsfond Utland - dobler miljødeleggelsen), som viste til indekser med god verdiøkning på slike investeringer, og i rapporten

Et mer miljøvennlig oljefond

Like 0 Tweet 0 Email 0

Posted on 19 August 2013 | 1 Comment

Spørsmålet:

Vil deres parti jobbe for å opprette et nytt investeringsprogram i SPU hvor fem prosent av investeringene (tilsvarende målet for plasseringer i eiendom) ermerkes fornybar industri og infrastruktur?

Vår dom:

Parti	Vurdering (WWF logo)
Høyre	0
Ap	0
FrP	3
Venstre	3
KrF	3
Sp	2
SV	3
MDG	3
Rødt	3

Sivilsamfunnsorganisasjoner har i en årrekke utfordret politikere og partier på å investere oljefondet i fornybar energi. Før stortingsvalget i 2013 satte WWF Norge spørsmålet på dagsorden ved spørre partiene om deres syn. Her er WWFs vurderinger av svarene.

#INFOSTØTTEN: Changemakers oljefondskampanje 2006

- 110 ungdommer fra gruppen Changemaker bruker kost og såpeskum for å vaske Finansdepartementet rent for skitne investeringer, kunne VG Nett fortelle 29. juni 2006. Leder i Changemaker, Jens Aas-Hansen, forklarte hensikten slik;

"Vi krever at finansministeren skal investere penger i selskaper som løser klimaproblemene og ikke skaper de. Oljefondet har investert milliarder i selskaper som skaper klimaendringer som rammer millioner av fattige mennesker. Dette er skitne investeringer."

Changemakers oljefondskampanje det året fikk god oppmerksomhet i media. Som løpeseddel hadde de trykket opp "pengesedler" av daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV), pålydende kr. 300 000,-. Det tilsvarte den gang omtrent hver nordmanns eierandel i oljefondet. Ved å signere på seddelen, krevde forbipasserende og andre som ble engasjerte samtidig at Norge skulle investere "sin andel" av oljefondet i selskaper som utvikler fornybar energi. Overfor Dagbladet 29. juni kommenterte Aas-Hansen i Changemaker målsettingen slik:

"Vi håper vi klarer å matche oljefondets investeringer i et av de mest skitne selskapene de har penger i, Exxon Mobil. Der har oljefondet investert 5,9 milliarder kroner."

Helt i mål på dette punktet kom de ikke, men lyktes med å samle inn 6000 underskrifter på "pengesedlene", som tilsvarte 1,8 milliarder kroner. De lyktes imidlertid med å få støtte for dette kravet fra Al Gore, som var på besøk i Oslo i forbindelse med filmen "En ubehagelig sannhet", og som året etter ble tildelt Nobels fredspris sammen med FN's klimapanel for sin innsats for å frembringe og spre kunnskap om klimautfordringene. Som ledd i kampanjen hadde Changemaker også mye kontakt med politikere, med møter både på Stortinget og hos finansministeren, og de lyktes også å få alle ungdomspartiene til å ta med dette kravet i "Ungdommens klimaforlik".

Kampanjen bidro til kritisk debatt og politisk deltakelse om disse utfordringene, og var en del av pådriverarbeidet som bidro til at finansminister Kristin Halvorsen (SV) i 2009 satte av 20 milliarder kroner til miljørettede investeringer og nesten ti år senere til at Stortinget vedtok å trekke oljefondet ut av kull.

"Forvaltning for fremtiden", utgitt i et samarbeid mellom ForUM og FIVH i 2007, ble det blant annet tatt til orde for positiv filtrering i et bredt bærekraftsperspektiv:

"Med utgangspunkt i målsettingen om å skape bærekraft i økonomisk, sosial og økologisk forstand for å sikre den langsiktige avkastningen til fondet, bør man vurdere å innføre et fjerde virkemiddel: Positiv filtrering. Dette kan for eksempel skje gjennom å opprette temabaserte investeringer og/eller et eget klimafond, som i større grad kan styrke satsingen på økologisk og sosial bærekraft."

Gjennom denne virksomheten bidro sivilsamfunnet til at regjeringen Stoltenberg I, i forvaltningsmeldingen for 2009, la opp til et nytt investeringsprogram på 20 milliarder kroner rettet mot miljørelaterte investeringsmuligheter, et program som også kom til å omfatte investeringer i selskaper innen fornybar energi.

- Pensjonsfondet har ennå ikke begynt å forholde seg seriøst til at en klimakrise vil bety kollaps i verdensøkonomien, mente imidlertid Nina Jensen i WWF Norge i et innlegg i Stavanger Aftenblad 18. april 2011 og ville styrke innsatsen innen fornybar energi. Sammen med kirken og andre miljø- og utviklingsorganisasjoner bidro WWF til å sette klima sterkt på dagsorden i forbindelse med valgkampen 2013.

En betydelig del av oljefondet må investeres i fornybar energi, utvikling av ny teknologi og spredning av dette.

Uttalelse fra Kirkemøtet 2013

Arbeidet innenfor kirkelige organisasjoner, som Kirkens Nødhjelp, Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke og Global info (frikirkene), dels med informasjonsstøtte fra Norad, bidro til å sette spørsmålet på dagsorden innenfor Den norske kirke. Kirkemøtet 2013 vedtok en uttalelse der de tok til orde for at "en betydelig del av oljefondet må investeres i fornybar energi".

WWF bidro til fokus på dette ved å stille alle partiene følgende spørsmål (se boks s. 54):

"Vil deres parti jobbe for å opprette et nytt investeringsprogram i SPU hvor fem prosent av investeringene (tilsvarende målet for plasseringer i eiendom) øremerkes fornybar industri og infrastruktur?"

Kravet ble også fremmet i et felles brev der miljøorganisasjonene blant annet hadde fått med seg finans- og næringslivsaktører som KLP, Storebrand, Umoe AS og energiselskapet Scatec. Påtrykket fra sivilsamfunnet bidro til at regjeringen Solberg i sitt politiske program tok til orde for å

Regjeringen vil opprette et investeringsprogram innen SPU, med samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU, med formål å investere i bærekraftige bedrifter og prosjekter i fattige land og fremvoksende markeder. Regjeringen vil i tillegg vurdere opprettelse av et eget mandat innen fornybar energi med de samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU.

*Regjeringen Solbergs politisk plattform
Sundvoldenerklæringen, oktober 2013*

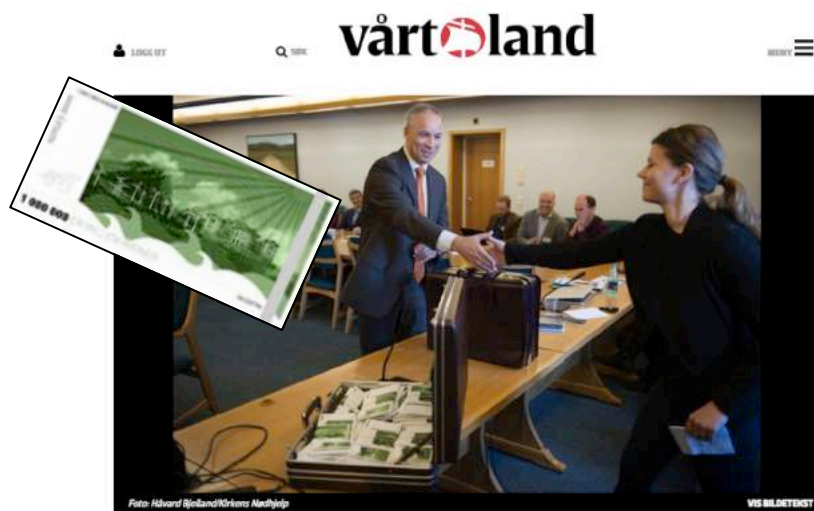
"vurdere opprettelse av et eget mandat innen fornybar energi med de samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU". Vurderinger av hvordan oljefondet kan øke sine investeringer i fornybar energi pågår imidlertid fortsatt.

I 2015 nedsatte Finansdepartementet en ekspertgruppe for å vurdere om oljefondet skulle åpnes for investeringer i unotert infrastruktur, herunder fornybar energi. Både ekspertgruppen

og Norges Bank mente dette var mulig, men i forvaltningsmeldingen for 2015 la regjeringen likevel opp til at "det ikke åpnes for at SPU kan investeres i unotert infrastruktur nå". Parallelt med at saken ble behandlet i Stortinget startet Kirkens Nødhjelp, sammen med Changemaker, kampanjen "Klimamillionær".

Bli KLIMAMILLIONÆR DU OGSÅ!
Jeg vil at min del av oljefondet skal bidra til å løse klimaproblemene
– ikke skape dem.
SKRIV UNDER

Kom med millionedler og ba Oljefondet bli grønt

Klipp fra Vårt Lands nettversjon 4. mai 2016.

Hans Olav Syversen (KrF) 4. mai 2016 (se vl.no ovenfor). Budskapet fra Ingrid Holmedahl i Changemaker var dette:

"Med disse millionene, eller over 10 milliarder som det blir til sammen, har du sjansen til å la Oljefondet ta løpefart inn i det grønne skiftet."

Stortingets finanskomite kom ikke til enighet om hvordan oljefondet skal kunne øke sine investeringer i fornybar energi under behandlingen av fondsmeldingen for 2015, men et flertall gikk for å videreføre arbeid med sikte på å åpne for slike investeringer i 2017.

6.3 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **At spørsmålet om økte investeringer i fornybar energi er satt på dagsorden og vil bli behandlet i Stortinget på nytt i 2017.**

4) Målsetting om økte investeringer i utviklingsland

Dette har skjedd:

Tanken om at Norges burde dele noe av sin rikdom ved at oljefondet eller deler av det skulle komme fattige land til gode ble tidlig en del av debatten om forvaltningen av oljefondet. Alf Morten Jerve ved Chr. Michelsens Institutt i Bergen (CMI) forslø i et oppslag i Vårt Land 20. oktober 2000 opprettelse av et fattigdomsfond. Tanken var at deler av oljefondet skulle kunne benyttes til bistandsformål for derigjennom å kunne nå målet om at 1 prosent av BNI skal gis i bistand. I budsjettforliket med Ap oppnådde KrF, V og Sp senere det året enighet om å be regjeringen utrede et liknende fond. SV gikk istedet inn for å sette av 5 milliarder kroner av oljefondets kapital i et solidaritetsfond som skulle investere i næringsvirksomhet i de fattigste landene i verden. I et liknende forslag i sin sluttrapport i mars 2001 ba Verdikommisjonens styringsgruppe Regjeringen og Stortinget om å avsette en andel av oljefondet øremerket for forretningsmessige investeringer i fattige land, i første omgang 10 prosent.

Kampanjen inngikk i Kirkens Nødhjelps fasteaksjon 2016. Deres budskap var at dersom oljefondet ble investert riktig ville det kunne bli en vesentlig bidragsyter til å nå klimamålene som verdens regjeringer hadde blitt enige om i Paris i 2015. De hadde regnet ut at dersom oljefondet hadde blitt fordelt til alle nordmenn vil den enkeltes andel blitt over 1 million kroner. I kampanjen inngikk også en video, som ble vist i menigheter og delt via Facebook, og mer enn 19000 mennesker så hele eller deler av filmen. Kampanjen rettet seg mot konfirmanter og andre i menighetene, som ble oppfordret til å skrive under på at de ville at "deres" andel av oljefondet skulle bidra til å løse klimaendringene fremfor å skape dem. Mer enn 8000 skrev under på dette og underskriftene med tilhørende "klimamillioner" ble overrakt finanskomiteens leder,

- Fordi oljeformuen stammer fra forbruk og eksport av en ikke-fornybar og sterkt forurensende energiressurs bør det vurderes om hele eller deler av oljefondet burde investeres i virksomheter

som fremmer bærekraftig utvikling som for eksempel fornybar energiteknologi i utviklingsland, konkluderte FIVH i sin rapport om "Verdiløse penger?" i 2002. De påpekte imidlertid også at det ikke er gitt "at investeringer via børsene i utviklingsland vil fremme utvikling og miljø på en god måte". Ingen av de forslagene som ble fremmet på dette området i de første årene etter at fondet begynte å investere i aksjer ble satt ut i livet, men ønsket om økte investeringer i fattige land har det blitt jobbet videre med.

Spørsmålet ble på nytt tatt opp i koherenseutvalgets rapport i 2008 (Samstemt for utvikling? - Hvordan en helhetlig norsk politikk kan bidra til utvikling i fattige land), som hadde bred deltakelse fra sivilsamfunnet. I sin rapport foreslo de blant annet at "man i løpet av en femårs periode bygger opp et fond på rundt 10 milliarder norske kroner for investeringer i lavinntektsland, med spesielt fokus på Afrika og MUL" og mente det skulle forvaltes av Norfund. Heller ikke dette forslaget ble fulgt opp.

Etter hvert som den økonomiske veksten tok seg opp i mange utviklingsland, ikke minst i Afrika, ble imidlertid spørsmålet tatt opp med ny styrke og med en ny vinkling. I 2012 samlet Kirkens Nødhjelp 34 stortings- og fylkespolitikere til

regionale seminarer, med mer enn 250 deltakere, for debatt om økte investeringer i fattige land. Dette påvirkningsarbeidet fortsatte også i 2013, der partiene ble oppfordret til å ta inn spørsmålet om økte investeringer i fattige land i sine partiprogrammer.

- Oljefondet har aksjer i kun 3 av de 30 raskest voksende økonomiene i verden, kunne Aftenposten fortelle over en helside 5. mars 2013 (se faksimile over t.v.). Med informasjonsstøtte fra Norad arrangerte Kirkens Nødhjelp den dagen en større utviklingskonferanse, der Høyreleder Erna Solberg var blant deltakerne og spørsmålet om oljefondets investeringer i utviklingsland var blant temaene som ble tatt opp. Med bakgrunn i blant annet rapporten "Investing for the future", utarbeidet av Re-Define på oppdrag fra Kirkens Nødhjelp, begrunnet generalsekretær Anne Marie Helland forslaget om økte investeringer i fattige land slik overfor Aftenposten:

"Det vil skape både utvikling og arbeidsplasser i landene det investeres i – og være økonomisk fornuftig."

Temaet ble stortingsvalgåret 2013 også satt på dagsorden i forbindelse med Kirkens Nødhjelps årlige fasteaksjon, som nådde bredt ut til mange. Sammen med Changemaker startet Kirkens Nødhjelp også kampanjen "Send en vekker". Kravet, både i fasteaksjonen og "send en vekker"-kampanjen, var at Norge skulle investere mer av oljefondet i

Å flytte mer av Oljefondets investeringer til Afrika er kanskje det viktigste som kan skje med utviklingspolitikken.

Kjell Ingolf Ropstad (KrF) på Kirkens Nødhjelps utviklingskonferanse i 2013

En betydelig større del av oljefondet må investeres i fattige land, på en måte som kommer fattige mennesker til gode. Dette vil kunne gi nye arbeidsplasser og grobunn for økonomisk vekst i disse landene. Fondet har her en mulighet til å sette nye standarder for investeringer ved aktivt å gå inn i nye, framvoksende økonomier. En overinvestering i rike land kan derimot føre til at man bidrar til å forsterke forskjellene mellom rike og fattige land.

Uttalelse fra Kirkemøtet 2013

fattige land. Kampanjen fikk mye oppmerksomhet, blant annet på kronikkplass på NRK ytring, og gjennom kampanjefillmen "Mr. Nickens", som ble sett mer enn 70 000 ganger. Sammen med andre kirkelige organisasjoner bidro Kirkens Nødhjelp også til at Kirkemøtet 2013 vedtok en uttalelse der de mente at "en betydelig større del av oljefondet må investeres i fattige land, på en måte som kommer fattige mennesker til gode". I oktober 2013, i forkant av regjeringsforhandlingene på Sundvolden etter valget, kunne Kirkens Nødhjelp overrekke mer enn 12000 underskifter til statsminister Erna Solberg og FrP-leder Siv Jensen, med krav om at oljefondet skulle investere mer i fattige land. Denne virksomheten bidro til at regjeringen Solberg, i sin politiske plattform fra oktober 2013, gikk inn for "å opprette et investeringsprogram innen SPU, med samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU, med formål å investere i bærekraftige bedrifter og prosjekter i fattige land og fremvoksende markeder".

Men, heller ikke denne gang fikk dette i noen utviklingspolitisk effekt. Da fondsmeldingen for 2013 ble lagt fram i april 2014 sto det i stedet:

"SPU er ikke et instrument for å fremme statens investeringer i utviklingsland eller fornybar energi. Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) er opprettet for å gjøre risikable investeringer i de minst utviklede landene. Det vil etter departementets syn være en god oppfølging av Sundvolden-plattformen å investere i bærekraftige bedrifter og prosjekter i fattige land gjennom ordinære bevilgninger til for eksempel Norfund. Regjeringen vil komme tilbake til dette i statsbudsjettene."

Regjeringen fikk støtte fra et flertall på Stortinget og daværende leder for utviklingspolitisk avdeling i Kirkens Nødhjelp, Wenche Fone, kommenterte det slik overfor Vårt Land 29. mai 2014:

"Dette er et løftebrudd fra regjeringen."

Forslaget som ble tatt inn i regjeringens politiske plattform ble fremmet på nytt da Stortinget behandlet fondsmeldingen for 2015, men fikk bare tilslutning fra forslagsstillerne, KrF og Venstre, samt MDG.

6.4 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **At spørsmålet om økte investeringer i utviklingsland er satt på dagsorden, men uten at det hittil er oppnådd enighet på Stortinget om hvordan det kan gjøres.**

5) Målsetting om etablering av etiske retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner

---

Dette har skjedd:

Da de første overføringene til oljefondet ble gjort i 1996 ble de i første omgang investert i utenlandske statsobligasjoner, før regjeringen Stoltenberg i 1997 foreslo å investere 40% av fondet i aksjer. I debatten om etiske retningslinjer for forvaltningen av fondet har hovedfokus vært på investeringene i aksjer i ulike selskaper. Et kritisk fokus på investeringene i statsobligasjoner var det Slett u-landsgjelda (SLUG), som senere har skiftet navn til Nettverk for

rettferdig gjeldspolitikk, som sto for. I rapporten "Borrow my pension", skrevet for SLUG med informasjonsstøtte fra Norad i 2008, ble utfordringer knyttet til slike investeringer tatt opp og i sitt innspill til Finansdepartementets revisjon av de etiske retningslinjene for oljefondet i 2008 skrev SLUG bl.a.:

"SLUG mener at det er nødvendig å videreutvikle de etiske kriteriene som regulerer investeringer i statsobligasjoner. Uten en videreutvikling av retningslinjene kan pensjonsfondet risikere å forårsake illegitim gjeld gjennom sin utlånsvirksomhet. SLUG mener at en gjeld er illegitim hvis lånet er tatt opp av undertrykkende regimer, tatt opp til illegitime formål eller gitt til mislykkede prosjekter som forårsaket miljømessig eller sosial skade som burde vært forutsett av kreditor. Videre mener SLUG det vil være viktig å unngå å investere i statsobligasjoner som utstedes for å betale ned illegitim gjeld."

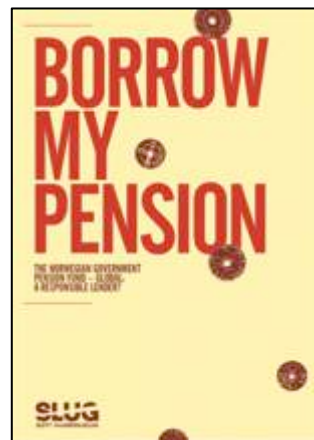
Da statsobligasjoner ble vurdert forrige gang var det ingen frivillige organisasjoner som hadde jobbet seriøst med dette. Nå har organisasjonen Slett u-landsgjelda (SLUG) laget en solid rapport.

*Heikki Holmås (SV)
daværende finanspolitiske talsperson i SV til
Morgenbladet 29. mai 2009*

Også andre, som Amnesty Norge, tok opp dette og overfor NRK kommenterte Beate Ekeløve Slydal i Amnesty oljefondets oppkjøp av statsobligasjoner i Saudi- Arabia, Colombia, Sri Lanka, Kina og Israel slik:

"Det betyr at vi kan kjøpe statsobligasjoner i land som selv har alvorlige menneskerettighetsbrudd, eller som er i krig og konflikt. Det vil si at vi låner bort penger til disse statene som kan bruke pengene slik de vil, for eksempel til en brutal politistyrke eller til krigføring."

I en ny rapport i 2012 (Etisk underskudd), utarbeidet med informasjonsstøtte fra Norad, fikk SLUG fram ny kunnskap og fremmet forslag til hvordan utlån gjennom oljefondet kan underlegges retningslinjer for ansvarlig långiving. Fra å være fraværende i den kritiske debatten om den etiske forvaltningen av oljefondet har SLUG bidratt til mer og bedre kunnskap og kritisk debatt som har satt temaet på dagsorden. Gjennom demokratisk deltakelse fra SLUG, Changemaker, Redd Barna m.fl. har sivilsamfunnet fått fram løsningsforslag som bidro til at Stortinget, gjennom behandlingen fondsmeldingen for 2015, gjorde følgende vedtak sommeren 2016:

"Komiteen mener det bør vurderes retningslinjer for fondets investeringer i statsobligasjoner som et verktøy for Norges Bank i vurderingen av finansiell risiko. Komiteen anmoder regjeringen om å be Norges Bank gjøre nærmere rede for sitt arbeid med godkjenning av investeringer i statsobligasjoner, herunder vurderinger av landrisiko og oppfølgingen av mandatbestemmelsen om å ta hensyn til statsfinansiell styrke. Som en del av dette bes Norges Bank utdype hvordan det tas hensyn til åpenhet og ansvarlighet i offentlige budsjettprosesser hos utstederlandene og risiko knyttet til illegitim gjeld, herunder hvorvidt rammeverk utviklet i IMF og OECD vil kunne være egnet i den forbindelse. Regjeringen bes om å komme tilbake med sine vurderinger i forbindelse med neste års fondsmelding. Komiteen viser videre til de siste års utvikling av denne type retningslinjer et resultat av finanskrisen og den påfølgende gjeldskrisen i Europa. Komiteen påpeker samtidig at en ikke ønsker at slike retningslinjer skal føre til at fondet oppfattes som et utenrikspolitisk virkemiddel, og at objektive kriterier derfor legges til grunn."

SLUGs arbeid, med informasjonsstøtte fra Norad, vil dermed i løpet av 2017 kunne få utviklingspolitisk effekt gjennom utarbeidelse av retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner.

6.5 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **At spørsmålet om etiske retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner er satt på dagsorden og vil bli behandlet i Stortinget på nytt i 2017.**

6) Målsetting om økt åpenhet i eierskapsdialogen

Dette har skjedd:

- Å bryte med allment aksepterte prinsipper om hva som er riktig og galt fra et etisk synspunkt for å oppnå kortsiktig profitt, vil på lengre sikt kunne svekke selskapers omdømme og lønnsomhet, skrev Graverutvalget i sin rapport i 2003, men la til:

"Det vil likevel neppe være slik at de tema som har størst oppmerksomhet i opinionen ut fra et etisk engasjement, uten videre er sammenfallende med hva store kapitalforvaltere vil prioritere å fokusere på av hensyn til å beskytte langsiktige aksjonærverdier."

Eierskapsutøvelse, herunder dialog med de selskaper fondet har investert i, ble derfor ett av tre virkemidler for de etisk motiverte retningslinjene for oljefondet, da de ble etablert i 2004. I Graverutvalgets rapport ble det i den forbindelse tatt til orde for at det må "arbeides med et rapporteringssystem som sikrer at det blir gitt fyllestgjørende informasjon om Norges Banks dialog med selskaper, men uten at dette svekker mulighetene for å nå frem i dialogen med enkelt-selskaper".

NBIM har senere utarbeidet en rekke forventningsdokumenter knyttet til oppfølging av de etisk motiverte retningslinjene. Disse skal ligge til grunn for dialog med selskaper fondet har investert i og svak eller dårlig eierskapsdialog vil kunne undergrave utviklingseffekten av forventningsdokumentene. I vår spørreundersøkelse fremhever imidlertid mange aktører innenfor sivilsamfunnet *åpenheten* rundt NBIMs eierskapsdialog som et område der de ikke har nådd sine målsettinger.

Blant de som har tatt opp dette i sitt arbeid er FIVH, som har hatt mye fokus på oljefondet generelt, og klima spesielt. Klima ble tidlig løftet fram av NBIM, som i 2009 la fram et forventningsdokument om klimaendringer. Tidligere finansminister Kristin Halvorsen (SV) fremholdt på en konferanse i regi av FIVH og Greenpeace i Oslo i mai 2016 at NBIMs arbeid "er av veldig høy standard på klimaområdet internasjonalt". Til tross for dette var ikke FIVH overbevist om utviklingseffekten, da de i 2013 la fram rapporten "Et klimavennlig oljefond". Her drøftet de blant annet NBIMs arbeid med klima gjennom eierskapsdialog og bruk av forventningsdokumentet og konkluderte slik:

"I løpet av de årene som Norge og andre investorer på denne måten har arbeidet mot selskapene, kan man ikke se at det har skjedd klare forbedringer hva gjelder klima. Spørsmålet er om ikke metoden rett og slett er for lite forpliktene og altfor lite effektiv for å fronte et enormt klimaproblem som det haster å finne løsningen på."

- Åpenheten er svekket, ble det konkludert i en rapport om "Endringer i forvaltningen av de etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond utland" utarbeidet for ForUM samme året, som utdypet konsekvensene slik:

"Dette svekker troverdigheten og legitimiteten til fondet som etisk forvalter overfor en bredere offentlighet. Det gjør det også særdeles vanskelig for utenforstående og interessegrupper å følge med på arbeidet."

Slike spørsmål har blitt reist fra sivilsamfunnshold ved en rekke anledninger, for eksempel i en kronikk i Aftenposten 28. april 2015, der lederne for et bredt spekter av organisasjoner tok opp spørsmålet i forbindelse med oljefondets investeringer i GoldCorp, anklaget for alvorlige brudd på menneskerettighetene og miljøødeleggelser ved Marlin-gruva i Guatemala. Kronikken var signert Berit Hagen Agøy (Mellomkirkelig råd for Den norske kirke), Hanne Sofie Lindahl (Changemaker), Ingrid Aspelund (Solidaritetsungdommen Norsk Folkehjelp), Jonas Holmqvist (FIVAS), Jørn Wichne Pedersen (SAIH), Kari Helene Partapuoli (Utviklingsfondet), Liv Tørres (Norsk Folkehjelp), Lovise Ribe (FIAN Norge), Mari Gjengedal (Spire), Marianne Gulli (Latin-Amerikagruppene i Norge) og Tore Johnsen (Samisk kirkeråd for Den norske kirke).

- Hva er aktivt ved oljefondets eierskap? spurte de og konkluderte slik:

"Åpenhet og innsyn er grunnleggende for at NBIMs aktive eierskap skal fremstå som et troverdig virkemiddel, slik at vi kan sikre at vårt lands fremtid ikke er bygget på miljøskade og ødeleggelse av menneskers livskvalitet i resten av verden. Når aktivt eierskap ikke fører til tilfredsstillende endring, er uttrekk eneste alternativ."

I forbindelse med Stortingets behandling av fondsmeldingen for 2014 tok FIVAS i sitt høringsinnspill (se illustrasjon over) til orde for styrket rapportering av eierskapsdialog på selskapsnivå og anbefalte Finanskomiteen om å legge inn følgende merknad i sin innstilling til meldingen:

"Stortinget ber om at møter mellom NBIM og enkeltelskaper som følge av oppfølging av NBIMs forventningsdokumenter rapporteres og protokollføres i Norges Banks representantskap med tema for samtale."

Finanskomiteens medlemmer fant imidlertid ikke grunn til å følge opp forslaget i denne omgang og støttet i stedet "arbeidet til Norges Bank med rapportering og åpenhet rundt arbeid med ansvarlig forvaltning og eierskapsutøvelse".

6.6 Sivilsamfunnet/informasjonsstøtten har bidratt til:

- **At spørsmålet om åpenhet i eierskapsdialogen, som kan være av vesentlig betydning for utviklingseffekten, holdes på dagsorden i den kritiske debatten om forvaltningen av oljefondet.**

Kap. 4. Utviklingseffekt globalt

Oljefondet bidrar til bærekraftige utviklingseffekter i fattige land (globalt) ved at:

- ✓ **Etisk motiverte retningslinjer for forvaltningen av oljefondet har styrket global standardutvikling for bærekraftig utvikling, har blitt omtalt som en internasjonal "gullstandard" for forvaltning av statlige fond og NBIMs praksis følges i varierende grad av andre fond og selskaper.**

Dette skjedde:

I debatten fram mot etableringen av de etiske retningslinjene i 2004 var mye av fokuset på at Norge og oljefondet måtte unngå "verstingselskaper" og slippe "skandaleoppslag", men både sivilsamfunnet og Graverutvalget ville mer. Utvalget pekte i sin rapport på fondets påvirkningskraft og potensiale, blant annet til å påvirke selskapers virksomhet og som rollemodell for andre fond. Etter regjeringsskiftet i 2005 var finansminister Kristin Halvorsen (SV) raskt ute med å ville utøve Norges eiermakt ved å påvirke bedriftene som fondet var deleier i og uttalte til avisa Vårt Land 13. november at "det kan sette en ny standard for andre fond, og betyr mye for hvordan bedriftene oppfører seg". Filosof Henrik Syse, som ble engasjert av Norges Bank for å bygge opp kapasitet og kompetanse for styrke eierskapsutøvelsen, mente til tålmodighet, men mente også at "vi vil kunne se mange spennende resultater fremover". De fikk rett begge to.

- Det norske oljefondet er eksemplarisk når det gjelder innsyn, ledelse og ansvarlighet. Det blir ofte sett på som en gullstandard for nasjonale investeringsfond, sa EU-kommisjonens president, José Manuel Barroso, under et besøk i Oslo 25. februar 2008. Betegnelsen "gullstandard" ble også brukt i Time Magazine samme året og i et innlegg i Dagsavisen kunne daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV) forklare hvorfor: "En viktig årsak til fondets gode rykte internasjonalt er åpenhet, både om investeringene og vår rolle som samfunnsansvarlig investor".

For Norges Bank ble arbeidet med standardsetting etterhvert viktig, både for å fremme formål i tråd med fondets etiske retningslinjer, men også for å ivareta fondets økonomiske interesser. I fondsmeldingen for 2008 kunne regjeringen fortelle om ett konkret eksempel i kjølvannet av anklager mot Monsanto om barnarbeid.

Etikkrådet ga i november 2006 tilråding om utelukke selskapet Monsanto fra oljefondet på bakgrunn av en vurdering av at det da forelå en uakseptabel risiko for medvirkning til de verste former for barnarbeid. Finansdepartementet mente likevel at det i dette tilfelle kunne være hensiktsmessig å forsøke med eierskapsdialog. Fondsmeldingen for 2008 utdypet den videre oppfølgingen slik:

“ I forvaltningen av statlige fond setter Norge en gullstandard, skriver Time Magazine i sitt siste nummer. En viktig årsak til fondets gode rykte internasjonalt er åpenhet, både om investeringene og vår rolle som samfunnsansvarlig investor. Når vi nå inviterer til en bred evaluering av de etiske retningslinjene er det fordi vi fortsatt skal være i forkant av utviklingen, og prege den internasjonale debatten om hvordan investorer best skal ivareta sitt samfunnsansvar. ”

Kristin Halvorsen

*Tidligere finansminister (SV) i et innlegg i Dagsavisen
18. juni 2008*

"Parallelt med dialogen med Monsanto, har Norges Bank tatt initiativ til et samarbeid mellom flere flernasjonale selskaper innen bomulls- og grønnsaksfrøproduksjon. Målet er å bidra til at det blir etablert en felles standard for håndtering av barnarbeid innenfor sektoren, ikke bare hos ett enkelt selskap. Norges Bank anser at en felles standard for de flernasjonale selskapene er det mest effektive virkemiddelet for å få til fortsatte forbedringer. De anser videre at Norges Bank som investor er i en unik posisjon til å tilrettelegge en slik prosess. Det ble gjennomført et første møte mellom flere selskaper, inkludert Monsanto Co., i juni 2008."

12. juni 2009 - på verdens internasjonale dag mot barnearbeid - kunne NBIM rapportere om "gjennombrudd for eierskapsdialog". Flere ledende globale aktører innen planteforsknings-industrien offentliggjorde at de gikk sammen om bekjempelse av barnearbeid innen frøproduksjon, et samarbeidet som altså ble initiert av Norges Bank som en del av det aktive eierskapet i porteføljeselskapene.

- Dette er et stort gjennombrudd i vår innsats mot barnearbeid, sa NBIM-direktør Yngve Slyngstad til Dagens Næringsliv, mens daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV) kommenterte det slik:

"Dette er en viktig avtale. Sparepengene våre brukes til å forbedre situasjonen for flere tusen fattige småunger. I tillegg endrer vi atferden til flere multinasjonale selskaper."

NBIM om internasjonale standarder

"Norges Bank Investment Management arbeider med utgangspunkt i et sett av sentrale internasjonale prinsipper og standarder. Der det er hensiktsmessig baserer vår ansvarlige investeringspraksis seg på disse. Vi deltar i videreutviklingen av slike standarder og forventer at selskaper vi er investert i sikter mot å følge disse. G20/OECDs prinsipper for selskapsstyring, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs Global Compact er eksempler på slike standarder, og de er særskilt nevnt i vårt forvaltningsmandat."

*Hentet fra NBIMs rapport:
Ansvarlig forvaltning 2015*

Et annet eksempel på at de etisk motiverte retningslinjene har bidratt til internasjonal standardsetting, riktignok på tvers av NBIMs og regjeringens ønske, skjedde i kjølvannet av ForUMs klage mot NBIM i Posco-saken (se s. 37-40). OECD arbeider nå med å utarbeide en veileder og om hva finanssektorens ansvar for menneskerettigheter skal innebære i praksis. Da Dante Pesce, fra FNs arbeidsgruppe for menneskerettigheter og næringsliv, møtte representanter for norsk sivilsamfunn i Oslo 22. november 2016 understreket han at Norge er "et foregangsland" og at Norge, når det gjelder forvaltning av statseide investeringsfond som oljefondet er "best i verden" og "et eksempel for andre". Samtidig understreket han at et er "rom for forbedring" og ønsket at Norge ville være "mye mer ambisiøs".

“ I løpet av de ti årene har det vært en betydelig utvikling internasjonalt i arbeidet med etiske retningslinjer for investeringer. Utviklingen må sees i sammenheng med den mer generelle utviklingen i tenkningen om bedrifters samfunnsansvar. Som et eksempel på et område der fondet var tidlig ute, kan nevnes utelukkelse av selskaper som produserer klasevåpen, flere år før det var kommet på plass en internasjonal avtale som forbød Norge å besitte slike våpen. Andre fond fulgte raskt etter.

Etikkrådets årsmelding 2014

Det franske forsikringsfondet Axa kunngjorde at de ville trekke seg ut i juli 2007, Irlands pensjonsfond fulgte etter i mars 2008, NZ Super Fund (New Zealand) i april 2008 og det svenske

pensjonsfondet AP7 i september samme året. Det økte fokuset på slike våpen bidro også til at Norge, som tidligere hadde vært en viktig aktør i arbeidet med en internasjonal konvensjon mot anti-personellminer, i 2006 tok initiativet til en tilsvarende konvensjon mot klasebomber. Denne prosessen (Osloprosessen) ledet fram til en internasjonal konvensjon mot bruk av klasevåpen som ble vedtatt i 2008.

Gjennom standardsetting, uttrekk, forventningsdokumenter og eierskapsdialog påvirkes så vel selskaper som andre fond. Finansminister Siv Jensen (FrP) sa det slik da hun la fram

“ Jeg har merket meg at fondets arbeid innen ansvarlige investeringer følges av mange pensjonsfond, bedrifter og av andre med interesse for miljømessige og samfunnsmessige forhold i selskapene. De endringene vi nå legger opp til bygger videre på de ressursene og den kompetansen som er bygget opp.

*finansminister Siv Jensen (FrP)
i departementets pressemelding om meldingen om forvaltningen av Statens pensjonsfond 2013*

fondsmeldingen for 2013: "Jeg har merket meg at fondets arbeid innen ansvarlige investeringer følges av mange pensjonsfond, bedrifter og av andre med interesse for miljømessige og samfunnsmessige forhold i selskapene".

Et eksempel som har fått oppmerksomhet er verdens største palmeoljeselskap, Wilmar, som i 2012 ble kåret til verdens verste av Newsweek. I 2012 startet også Regnskogfondet og Grønn Hverdag sin palmeoljekampanje og da NBIMs årsrapport for 2012 ble lagt fram året etter viste den at oljefondet hadde solgt seg ut av Wilmar og 22 andre palmeoljeselskaper. Wilmar leste signalene og allerede i desember 2013 kunn gjorde de at de verken skulle produsere

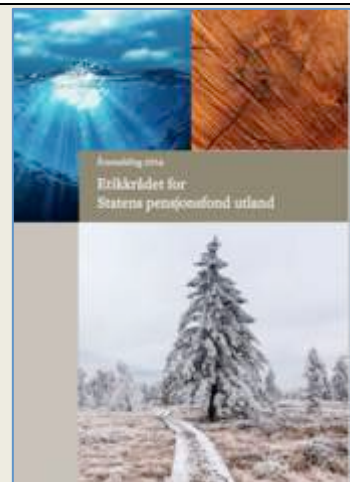
palmeolje som raserer regnskog eller kjøpe palmeolje fra selskaper som er involvert i regnskogsødeleggelse. I tillegg skulle selskapet stille strenge krav til menneskerettigheter, inkludert urfolks rettigheter, og lovet full sporbarhet i alle ledd. Daværende leder i Regnskogfondet, Dag Hareide, kommenterte dette slik:

"Denne seieren viser at det nytter å stille krav til palmeoljeindustrien. Når både investorer, miljøbevegelsen og forbrukere står samlet bak det samme budskapet, blir det til slutt vanskelig for selskaper som Wilmar å lukke ørene og fortsette i samme miljøødeleggende spor."

Vi vet generelt lite om hva som kommer ut av Norges Banks eierskapsdialog med selskapene fondet har investert i. Mange av organisasjonene ønsker større åpenhet om denne. Selv om Etikkrådet har en annen rolle enn banken, så er det i denne sammenhengen likevel verdt å notere at de i sin årsmelding 2014 mener å ha observert at "selskaper i en del tilfeller endrer atferd for å unngå å bli utelukket" (se boks nedenfor).

Etikkrådets årsrapport 2014

"Utelukkelsene av selskaper fra fondet har redusert risikoen for at fondet er investert i selskaper som medvirker til grove normbrudd, hvilket er ordningens hensikt. Etikkrådet mener at tilrådingene også har bidratt til internasjonal normutvikling. En viktig forutsetning for dette har vært at tilrådingene er basert på fakta, er godt begrunnet og er offentlige. Etikkrådet mener også å observere at selskaper i en del tilfeller endrer atferd for å unngå å bli utelukket fra fondet. Før en tilråding avgis, har rådet ganske omfattende kontakt med selskapet som vurderes. Mange selskaper gir i løpet av prosessen informasjon om tiltak de vil sette i verk som kan gjøre at grunnlaget for utelukkelse faller bort."

Regnskogfondet bidro i 2012 til at oljefondets forventningsdokument om klima inkluderte klare forventninger om redusert avskoging og senere styrket i 2015. Dette bidro til at Regnskogfondet i

2016 kunne komme med en annen gladmelding. Det gjaldt Indonesias største palmeoljeselskap, Astra Agro Lestari, som har vært ansvarlig for storskala avskoging og rasering av leveområdene til nomadiske urfolk og utrydningstruede dyr. Regnskogfondet og deres partnere hadde i 2015 drevet en internasjonal kampanje mot selskapet. Allerede i 2011 solgte oljefondet seg ut av det kontroversielle plantasjeselskapet, men i februar 2016 kom meldingen om at Astra Agro Lestari hadde gått med i IPOP (Indonesia Palm Oil Pledge), som består av palmeoljeselskaper som vil jobbe for at indonesiske myndigheter skal stille strengere krav til bærekraftig produksjon.

“ **Mange av våre kunder og eiere forventer at vår forvaltning er i samsvar med det Oljefondet gjør, så de er en viktig aktør. I tillegg er det verdens største fond, så hva de gjør har også stor påvirkning på selskapene.**

Jeanette Bergan, leder for ansvarlige investeringer i KLP Kapitalforvaltning til Vårt Land 7. april 2015

Et eksempel på utviklingseffekt i form av at oljefondet påvirker andre fond er uttrekk av kull. Sivilsamfunnet hadde satt dette på dagsorden og økte fokuset særlig fra og med 2013. Her hadde både Storebrand og KLP gått foran og etter en utredning i 2014 besluttet KLP å trekke seg ut. Dette bidro til at det ble fremmet forslag på Stortinget og til slutt gjort vedtak om at oljefondet skulle ut av kull i 2015. Mindre fond gikk foran og påvirket oljefondet, som igjen påvirket globalt. At oljefondet gikk til et slikt skritt ble raskt registrert i utlandet, fikk oppslag i medier som Financial Times, Wall Street Journal, Bloomberg, Reuters og The Guardian, og bidro til at andre store investorer, som franske AXA og tyske Allianz fulgte etter. Uttrekket ble også omtalt i The Economist, som 20. september 2016

konkluderte at "fondet eksporterer i praksis norske verdier så vel som kapital".

Likevel, selv om det kan gis mange og gode eksempler og sentrale aktører har fremhevet oljefondets påvirkningskraft og potensial, så er dette et felt det er vanskelig å dokumentere. Dels vil endringer i selskapers og andre investeringsfonds praksis, så vel som global standardsetting, normalt påvirkes av mange faktorer. Oljefondets påvirkning vil være én av flere faktorer som i varierende grad tillegges vekt. Dels vet vi lite eller ingenting om hvilken effekt slike endringer faktisk har for de menneskene i de selskapene og lokalmiljøene det gjelder. Her trengs det grundigere undersøkelser og forskning.

“ **I et demokrati har moral betydning. Investeringsetikken drøftes stadig mer høytlytt. Politikere, sivilsamfunn og andre sier at moralske hensyn bør veide tyngre enn andre hensyn, til og med profitt. Fondet nekter å investere i firmaer med produkter som ansees uetiske, som tobakk og mange typer våpen. Det er blitt mer aktivistisk i sin tilnærming til porteføljen og unngår slike som oppfattes som veldig korrupte og uttrykker bekymring over selskapers misbruk av vann og energi eller enhver risiko for at barnarbeid benyttes.**

“ **Fondet har blitt instruert av Stortinget om å bidra i kampen mot klimaendringer, så 1% av porteføljen er i selskaper som ansees som grønne. Det har trukket seg ut av tunge forurensere, selskaper involvert i avskoging og, i år, fra kull-selskaper. Slike begrensninger skaper dilemmaer. Fondet investerer fortsatt i olje, for eksempel er Royal Dutch Shell en av dets største investeringer. Dets etiske rådgivere argumenterer for at det kan oppnå mer med å fremme god praksis blant oljeselskaper, men en tidligere rådgiver innrømmer at fondets klimafokus gjør slike investeringer til et 'paradoks'.**

“ **Fondet eksporterer i praksis norske verdier så vel som kapital. I fremtiden vil det kunne vende seg mot flere produkter - for eksempel sukker og fast-food på grunn av overvekt. Så langt har fondets forvaltere ikke sett noen alvorlige finansielle omkostninger med å svarteliste et hundretalls selskaper. Men de benekter ikke at noen etiske beslutninger innebærer avveininger. Deres aksjonærer, nordmennene selv, lar dem ikke alltid gjøre det som er riktig men heller det som gir avkastning.**

The Economist, 20. september 2016

Kap. 5 Observasjoner, refleksjoner og anbefalinger

5.1 Om resultater og global utviklingseffekt:

Denne rapporten viser at norsk sivilsamfunn, med informasjonsstøtte fra Norad, over tid og i tråd med Stortingets føringer har bidratt til mer og bedre kunnskap og kritisk debatt, så vel som bredere demokratisk deltakelse om et sentralt og aktuelt utviklingspolitisk tema: forvaltningen av oljefondet.

Utover de umiddelbare resultatene av ulike informasjonstiltak (på output- og outcome-nivå) har informasjonsstøtten stimulert og bidratt til at norsk sivilsamfunn har kunnet styrke sitt politiske pådriverarbeid og i samspill med andre aktører bidratt *vesentlig* til en rekke utviklingspolitiske effekter (impact) knyttet til etisk motiverte retningslinjer for oljefondet og oppfølgingen av disse.

Tanken om etiske retningslinjer for forvaltningen av oljefondet ble i utgangspunktet møtt med stor motstand. Historien om disse retningslinjene er historien om hvordan sivilsamfunnet, med informasjonsstøtte fra Norad, har bidratt til å gjøre det umulige mulig. Den historien startet med Stortingets vedtak om etablering av etiske retningslinjer i 2004 og pågår fortsatt. Rapporten viser hvordan stadig nye resultater bygger på tidligere oppnådde resultater og understreker viktigheten av å se informasjonsstøtten og resultatene av den i en lengre tidsperspektiv.

Rapporten antyder at etisk motiverte retningslinjer for oljefondet har et stort potensial i forhold til globale utviklingseffekter (impact) og gir eksempler på at de også har hatt slike effekter. Her er det imidlertid behov for grundigere undersøkelser og dokumentasjon av effekten på ulike selskaper og bransjer oljefondet har investert i, trukket seg ut av eller hatt dialog med og på de samfunn der disse selskapene har eller har hatt virksomhet. I hvilken grad potensialet for globale utviklingseffekter vil gi utslag i årene fremover gjenstår å se. Det gjelder særlig globale utviklingseffekter av vedtaket om uttrekk av kull, utvikling av stadig flere forventningsdokumenter og oppfølgingen av disse gjennom eierskapsdialog, internasjonal standardsetting og på andre måter og i hvilken grad pågående prosesser knyttet til målsettinger om økte investeringer i utviklingsland og fornybar energi så vel som etisk motiverte retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner fører fram.

Anbefalinger:

- I lys dagens fokus på resultater i utviklingspolitikken og oljefondets potensial for å kunne bidra til utviklingseffekter globalt anbefales det at Norad/UD tar initiativ overfor OECD for å kartlegge og evaluere slike effekter av etiske motiverte retningslinjer for oljefondet og andre statlige investeringsfond.

5.2 Om politiske rammevilkår og forvaltning av informasjonsstøtten:

Informasjonsstøtten har bidratt til at et økende mangfold av norske sivilsamfunnsaktører har kunnet styrke sin kompetanse og sitt engasjement og derigjennom sitt potensial for politikktutvikling og utviklingseffekt på dette feltet. Resultatene av informasjonsstøtten, i form av utviklingspolitiske effekter i Norge og utviklingseffekter globalt knyttet til forvaltningen av oljefondet, ville imidlertid ikke vært mulig uten særlige forhold knyttet til politiske rammevilkår for denne støtten i Norge og Norads forvaltning av den:

- ✓ Det ville ikke vært mulig uten en omlegging av formålet med støtten på 1990-tallet, forankret i et bredt flertall på Stortinget, fra primærfokus på bistand til *et bredere utviklingspolitisk perspektiv utover bistand*,
- ✓ det ville ikke vært mulig uten en bred erkjennelse og aksept, forankret i et bredt politisk flertall på stortinget, av at *kritisk debatt om utviklingspolitiske spørsmål og sivilsamfunnets*

- rolle som "vaktbikkje" og pådrivere i utviklingspolitikken er viktig både for demokratiet og for å styrke og utvikle utviklingspolitikken,*
- ✓ det ville ikke vært mulig om ikke Norad, i forvaltningen av informasjonsstøtten, hadde lagt til rette for *flerårige avtaler som har sikret forutsigbarhet og langsiktighet* for sivilsamfunnets arbeid og bidratt til at organisasjonene har kunne bygge opp kompetanse og engasjement over tid og
  - ✓ det ville ikke vært mulig om ikke de ovenfor nevnte forholdene hadde blitt opprettholdt over tid i denne perioden. Norge står her i en særstilling i Europa og få, om noen, andre land i Europa har tilrettelagt og forvaltet liknende støtteordninger på en måte som vil kunne gi tilsvarende gode resultater.

Anbefalinger:

- Det anbefales at UD, Stortinget og Norad i det videre arbeidet med informasjonsstøtten viderefører det brede utviklingspolitiske formålet, fokuset på kritisk debatt og demokratisk deltakelse, samt langsiktigheten i samarbeidet med sivilsamfunnet.

5.3 Om sivilsamfunnets arbeid med de etisk motiverte retningslinjene

Denne rapporten viser at norsk sivilsamfunn, med informasjonsstøtte og annen støtte fra Norad, har bidratt vesentlig til etablering og videreutvikling av etisk motiverte retningslinjer for verdens største statlige investeringsfond, oljefondet, og at dette har hatt ringvirkninger internasjonalt og utviklingseffekt globalt. Sivilsamfunnet har i dette arbeidet kunne trekke på internasjonale trender i en periode med sterk økonomisk globalisering og kritisk fokus i mange land på pensjonsfond og andre investeringsfond som har investert i internasjonal storselskaper med økende makt og betydning for jordas miljø og utvikling. En rekke suksessfaktorer har bidratt til at norsk sivilsamfunn har oppnådd gode resultater og samfunnseffekt i Norge og internasjonalt, herunder:

- ✓ Sivilsamfunnet i Norge har vært gode på å bygge nettverk nasjonalt, ikke minst gjennom ForUM, som har bidratt til kompetanse- og erfaringsutveksling mellom organisasjonene, synergier mellom organisasjonenes arbeid med ulike sider ved forvaltningen av oljefondet og konstruktivt samarbeid med andre sentrale aktører i Norge innenfor politikk, forvaltning, fondsforvaltning, media og akademia og ikke minst NBIM, Etikkrådet og OECDs kontaktpunkt i Norge.
- ✓ Deltakelse i og samarbeid med internasjonale nettverk som jobber med fondsforvaltning, investeringer, menneskerettigheter og næringsliv m.v. har vært viktig for norske organisasjoners kunnskapsbase, kompetansebygging og -utvikling på dette feltet.
- ✓ Samarbeid med aktører og samarbeidspartnere internasjonalt har vært viktig for norske organisasjoners arbeid med å undersøke enkeltelskaper og bransjer som oljefondet har investert i.
- ✓ Norske organisasjoner har vist vilje og evne, over tid, til å bygge opp og videreføre kompetanse, videreutvikle sine strategier og opprettholde fokuset på dette feltet i media og gjennom innspill til og dialog med regjeringen, Stortinget, Norges Bank og Etikkrådet.
- ✓ Norske organisasjoner har vist vilje og evne, over tid, til å identifisere gode og relevante saker, følge dem opp, bidra med ny kunnskap og kritisk debatt og i dialog med andre aktører og politikere justere posisjoner og forslag som har ført til utviklingspolitisk effekt.
- ✓ Norske organisasjoner har utgitt gode rapporter med grundig, objektiv og balansert informasjon som har gitt troverdighet og fremskaffet ny og bedre kunnskap og utviklet nye ideer og løsningsforslag.

Anbefalinger:

- Sivilsamfunnet bør bygge videre på de suksessfaktorer som har bidratt til resultater hittil og videreutvikle sitt nasjonale og internasjonale nettverksarbeid som bidrag til å styrke nasjonal og global samordning og innhenting av relevant kunnskap og kompetanse til arbeidet på dette feltet i Norge.

“ Den aktiviteten og innsikten som frivillig sektor har bygd opp på dette feltet hadde stor betydning for at vi fikk på plass etiske retningslinjer for oljefondet ... og i den videre utviklingen av retningslinjene.

*Tidl. finansminister
Kristin Halvorsen (SV)*